

Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija
UAB „Factus Dominus“

PRIEMONIŲ, SKIRTŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI KRŪVIO MAŽINIMUI, VEIKSMINGUMAS

Tyrimo ataskaita

Kaunas,
2006

Mokslinio tyrimo ataskaita

PRIEMONIŲ, SKIRTŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI KRŪVIO MAŽINIMUI, VEIKSMINGUMAS

**Užsakovas: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija
A.Volano g. 2/7, Vilnius**

**Vykdytojas: UAB “Factus Dominus”
Gedimino g. 13, Kaunas**

Tyrimo koordinatorius: Dr. Dainius Žvirdauskas

Tyrimo grupės nariai:
Dr. Vilija Adaškevičienė
Kęstutis Tarnauskas
Renata Žvirdauskienė

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.3.1 pav. Bendras respondentų pasiskirstymas pagal apskritis	18
1.3.2 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal apskritis	18
1.3.3 pav. Mokytojų tyrimo imtis pagal apskritis	19
1.3.4 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal apskritis	19
1.3.5 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal apskritis	20
1.3.6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	20
1.3.7 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	20
1.3.8 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę	21
1.3.9 pav. Tyrimo imtis pagal švietimo subjektus	21
1.3.10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	21
1.3.11 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	22
1.3.12 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą	22
1.3.13 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal amžių	23
1.3.14 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal amžių	23
1.3.15 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją	24
1.3.16 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal lytį	24
1.3.17 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal lytį	24
1.3.18 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal lytį	25
1.3.19 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal lytį	25
1.3.20 pav. Mokytojų pasiskirstymas, atsižvelgiant į klases, kuriose dėsto	25
1.3.21 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką	26
2.1.1 pav. Mokymosi krūvių mažinimo priemonės (9-12 klasių mokinių nuomonė)	27
2.1.2 pav. Mokyklose taikomos mokymo krūvius reguliuojančios priemonės (mokytojų nuomonė)	29
2.1.3 pav. Mokinių tėvų mokyklose taikomų krūvio reguliavimo priemonių vertinimas	31
2.1.4 pav. Mokykloje mokinių mokymosi krūvius reguliuojančių priemonių vertinimas (mokyklų vadovų nuomonė)	33
2.1.5 pav. Priemonės, taikomos sprendžiant mokymosi krūvių reguliavimo problemas	36
2.1.6 pav. Priemonės, taikomos sprendžiant mokymosi krūvių reguliavimo problemas	37
2.1.7 pav. Teiginių, atspindinčių konkrečias mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemones, reitingas (mokinių nuomonė).....	39
2.1.8 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (5-8 kl. mokinių nuomonė)	44
2.1.9 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (5-8 kl. mokinių nuomonė)	45

2.1.10 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)	46
2.1.11 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)	46
2.1.12 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)	47
2.1.13 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)	47
2.1.14 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (mokyklų vadovų nuomonė)	48
2.1.15 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (mokytojų nuomonė)	50
2.1.16 pav. Mokinių pasiūlytos priemonės krūvio mažinimui	52
2.1.17 pav. Mokinių krūvio mažinimo galimos priemonės (5-12-ųjų klasių mokinių nuomonė)	54
2.1.18 pav. Mokytojai dalykai, kurių mokymosi krūviai patys didžiausi	55
2.1.19 pav. Mokytojai dalykai, kurių mokymosi krūviai patys didžiausi	56
2.1.20 pav. Atsakymų į klausimą „Ar Jūs naudojate (dabar ar praeityje) korepetitoriaus paslaugomis?“ pasiskirstymas (mokinių nuomonė)	57
2.1.21 pav. Mokinių lankymosi pas korepetitorius trukmė (mokinių nuomonė)	57
2.1.22 pav. Reikėtų, kad mokyklose būtų taikomos mokymo krūvius reguliuojančios priemonės (mokytojų nuomonė)	59
2.1.23 pav. Galimos mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonės (mokytojų nuomonė) ...	61
2.1.24 pav. Apibendrinti mokytojų išskirti veiksniai, labiausiai įtakoję išaugusį mokymosi krūvį	62
2.1.25 pav. Ar Jūsų dukra/sūnus naudojasi korepetitoriaus paslaugomis (mokinių tėvų nuomonė)	63
2.1.26 pav. Mokinių naudojimosi korepetitoriaus paslaugomis trukmė (mokinių tėvų nuomonė)	64
2.1.27 pav. Visų respondentų grupių krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo vertinimas	67
2.1.28 pav. Visų respondentų požiūris į mokinių mokymosi krūvius (demografiniu aspektu) ..	67
2.1.29 pav. Teiginių, pagrindžiančių krūvių mažinimo priemonių įvertinimo kriterijus, reitingas (mokinių nuomonė)	68
2.1.30 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumo vertinimas (mokinių nuomonė)	69
2.1.31 pav. Mokytojų ir mokyklos vadovų veiklos vertinimas, mažinant mokymosi krūvius (mokinių nuomonė)	71
2.1.32 pav. Krūvių mažinimo procese dalyvaujančių subjektų pastangų vertinimas (mokinių nuomonė)	71
2.1.33 pav. Mokytojų išskirti krūvio mažinimo efektyvumo kriterijai	72
2.1.34 pav. Mokinių tėvų išskirti krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo nustatymo kriterijai	73
2.1.35 pav. Krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo kriterijų vertinimas (dendrograma)	74

2.1.36 pav. Kriterijai, galintys pagrįsti krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą (mokyklų vadovų nuomonė)	75
2.1.37 pav. Kriterijai, galintys pagrįsti krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą (visų respondentų nuomonė)	77
2.1.38 pav. Alternatyvių priemonių taikymo ugdymo procese vertinimas (5-8-ųjų klasių mokinių nuomonė)	79
2.1.39 pav. Alternatyvių krūvio mažinimo priemonių vertinimas (mokytojų nuomonė)	80
2.1.40 pav. Labiausiai mokinių mokymosi krūvį sąlygojusios priežastys (mokytojų nuomonė)	81
2.1.41 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų reitingas (mokinių tėvų nuomonė)	83
2.1.42 pav. Mokyklos darbuotojų taikomų mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumo vertinimas (mokinių tėvų nuomonė)	84
2.1.43 pav. Dalykai, kuriems pasiruošti mokiniai sugaišta daugiausia laiko (mokinių tėvų nuomonė)	85
2.1.44 pav. Alternatyvių krūvio mažinimo priemonių vertinimas (mokinių tėvų nuomonė)	86
2.1.45 pav. Per didelio mokinių mokymosi krūvio priežastys (mokyklų vadovų nuomonė)	88

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1.1 lentelė. Tyrimo kriterijai ir indikatoriai	9
1.2.1 lentelė. Skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai	17

TURINYS

Įvadas	7
1 Priemonių, skirtų vyresnių klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumo empirinis tyrimas.....	9
1.1 Tyrimo metodika.....	9
1.2 Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimas.....	17
1.3 Tyrimo imtis ir geografija.....	18
2 Priemonių, skirtų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumo tyrimo rezultatai ir analizė.....	27
2.1 Mokyklose taikomos mokymosi krūvių mažinimo priemonės.....	27
Išvados	90
Rekomendacijos	92
Literatūra	94
Priedai	96

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1.1 lentelė. Tyrimo kriterijai ir indikatoriai	9
1.2.1 lentelė. Skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai	17

TURINYS

Įvadas	7
1 Priemonių, skirtų vyresnių klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumo empirinis tyrimas.....	9
1.1 Tyrimo metodika.....	9
1.2 Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimas.....	17
1.3 Tyrimo imtis ir geografija.....	18
2 Priemonių, skirtų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumo tyrimo rezultatai ir analizė.....	27
2.1 Mokyklose taikomos mokymosi krūvių mažinimo priemonės.....	27
Išvados	92
Rekomendacijos	94
Literatūra	96
Priedai	98

IVADAS

Vykstantys socialiniai pokyčiai Lietuvoje sąlygoja ir visuomenės socialinio charakterio kaitą. Pernelyg didelis aukštesniųjų klasių mokinių mokymosi krūvis tapo įsisenėjusia problema. Vis dar neaišku, kokio masto yra ši problema ir kas ją sukelia (pvz., mokėjimo mokytis spragos; nepakankamas mokytojų profesionalumas; ugdymo turinio (programų) perkrovimas), kaip mokymosi krūvis kinta per mokslo metus.

Švietimo ir mokslo ministerijos buvo numatytos priemonės, kurios turėjo būti taikomos mokyklose, siekiant spręsti pernelyg didelio mokymosi krūvio problemą. Švietimo ir mokslo ministerijos pažymose, taip pat Vilniaus pedagoginio universiteto atlikto tyrimo „Mokymosi krūviai bendrojo lavinimo mokykloje“ ataskaitoje mokinių mokymosi krūvių klausimas buvo nagrinėjamas skirtingais aspektais, tačiau vis dar nėra aišku, dėl kokių veiksnių mokymosi krūviai viršija leistinas normas ir kokios galimybės neutralizuoti tuos veiksnius ar sumažinti jų neigiamą poveikį.

Kaip galima optimaliausias mokymosi krūvis yra vienas pagrindinių ugdymo proceso organizavimo sunkumų. Inicijuotos edukacinio proceso naujovės, pavyzdžiui, profilinis mokymas, greta kitų orientyrų, iš dalies nukreiptos ir į mokymosi krūvio reguliavimą. Tačiau per didelio mokymosi krūvio problema mokyklose ir jos neigiamos pasekmės mokiniams išlieka.

Psichologai teigia, kad dideli mokymosi krūviai mokiniams, o taip pat ir jų tėvams sukelia didžiulį stresą. Todėl būtina ieškoti visų galimų būdų ir priemonių, siekiant padėti ne tik mokiniui, bet ir jo tėvams.

Nors mokyklų administracija, mokytojai ir mokiniai atrodytų visais įmanomais būdais siekia reguliuoti mokymosi krūvius taip, kad jie bent jau neįtakotų neigiamai mokinių sveikatos, visgi daugelio atliktų per didelio mokymosi krūvio tyrimų rezultatai rodo, kad ši problema išlieka aktuali tiek valstybiniame, tiek savivaldybių ar mokyklų lygmenyse. Todėl labai svarbu ištirti mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą.

Tyrimo tikslas – nustatyti priemonių, skirtų vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimui, veiksmingumo ypatumus.

Uždaviniai:

- Kokios mokymosi krūvių mažinimo priemonės yra taikomos mokyklose?
- Ar 5–8, 9–10; 11–12 klasėse (koncentruose) taikomos vienodos ar skirtingos mokymosi krūvius mažinančios priemonės? Jei skirtingos, kokiais kriterijais remiantis jos yra diferencijuojamos?

- Kokiais kriterijais remiantis gali būti vertinamas mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumas?
- Kaip mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokiniai?
- Kaip mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokinių tėvai?
- Kaip mokykloje taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo veiksmingumą vertina mokytojai? Kokiais kriterijais jie remiasi?
- Kaip mokykloje taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo efektyvumą vertina mokyklos administracija? Kokiais kriterijais remiasi?
- Kokia yra mokymosi krūvių mažinimo priemonių taikymo geroji patirtis mokyklose? Kokios mokinių mokymosi krūvių mažinančios priemonės yra veiksmingiausios? Kas lemia tų priemonių veiksmingumą (mokyklos administracijos, mokytojų, mokinių, mokinių tėvų nuomone)?
- Ar mokymosi krūvio dydis priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų ir motyvacijos, mokytojo, ugdymo turinio, ugdymo programos, kitų veiksmų (kokių ir kiek)?
- Ką apie mokymosi krūvį mano mokiniai? Ar toks pat mokymosi krūvis mokinių vertinamas vienodai?

Tyrimo metodai:

- **Dokumentų analizė** taikoma analizuojant mokinių krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą. Dokumentų analizė panaudojama pagrindžiant mokinių krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo tyrimo indikatorius.
- **Apklausa raštu** atlikta siekiant atskleisti mokinių krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą. Tyrimo instrumentą sudaro atviri, uždari ir pusiau uždari klausimai.
- Apklausos raštu **statistinė duomenų analizė** atlikta taikant aprašomosios statistikos metodus ir skaičiuojant respondentų nuomonių aritmetinį vidurkį, procentinę išraišką. Duomenys apdoroti naudojant **SPSS 12** (*Satistical Package for Social Sciences*) programinį paketą. Konkrečiai skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai (žr. 1.2.1 lentelę). Tyrime siekiama užsibrėžti ne didesnė nei 5 proc. leistina statistinių sprendimų paklaida.

1 PRIEMONIŲ, SKIRTŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI KRŪVIO MAŽINIMUI, VEIKSMINGUMO EMPIRINIS TYRIMAS

1.1 Tyrimo metodika

Siekiant nustatyti vyresnių klasių mokinių mokymosi krūvio mažinimo veiksmingumo ypatumus, išryškinti tyrimo kriterijai ir indikatoriai. Tyrimo kriterijai tiesiogiai atspindi tyrimo klausimus, indikatoriai – požymius, pagal kuriuos bus sprendžiama apie mokymosi krūvio mažinimo mokykloje ypatumus bei ieškoma atsakymų į tyrimo klausimus (žr. 1.1.1 lentelę).

1.1.1 lentelė

Tyrimo kriterijai ir indikatoriai

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
1	Kokios mokymosi krūvių mažinimo priemonės yra taikomos mokyklose?	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	1. Ką Jūsų mokyklos mokytojai ir administracija daro, siekdami sumažinti Jūsų (mokinių) mokymosi krūvius? (<i>Atviras klausimas</i>) 2. Kas Jūsų mokykloje daroma siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? 2.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (<i>ranginė skalė</i>). 2.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. (<i>ranginė skalė</i>). 2.3 Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai. (<i>ranginė skalė</i>). 2.4 Mokykloje mokytojai stengiasi, kad mokiniai mokytųsi pamokų metu, o ne namuose. (<i>ranginė skalė</i>). 2.5 Mokiniams stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų. (<i>ranginė skalė</i>). 2.6 Mokiniams namų darbai užduodami siekiant įtvirtinti pamokoje įgytas žinias. (<i>ranginė skalė</i>). 2.7 Toje pačioje klasėje besimokantiems mokiniams užduodami skirtingi namų darbai. (<i>ranginė skalė</i>). (kiti 2 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 11. Įrašykite, kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų mokykla. (<i>Atviras klausimas</i>)
		5 – 8 klasių mokiniai	Apklausa raštu	1. Ką Jūsų mokyklos mokytojai ir administracija daro, siekdami sumažinti Jūsų (mokinių) mokymosi krūvius? (<i>Atviras klausimas</i>) 2. Kas Jūsų mokykloje daroma siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? 2.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (<i>ranginė skalė</i>). 2.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. (<i>ranginė skalė</i>). 2.3 Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai. (<i>ranginė skalė</i>). 2.4 Mokykloje mokytojai stengiasi, kad mokiniai mokytųsi pamokų metu, o ne namuose. (<i>ranginė skalė</i>). 2.5 Mokiniams stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų. (<i>ranginė skalė</i>). 2.6 Mokiniams namų darbai užduodami siekiant įtvirtinti pamokoje įgytas žinias. (<i>ranginė skalė</i>). (kiti 2 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
1	Kokios mokymosi krūvių mažinimo priemonės yra taikomos mokyklose?	5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	1. Ką Jūsų dukros/sūnaus mokyklos mokytojai ir administracija daro, siekdami sumažinti mokymosi krūvius? (<i>Atviras klausimas</i>) 2. Kas Jūsų dukros/sūnaus mokykloje daroma siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? 2.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. 2.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. 2.3 Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai. 2.4 Mokykloje mokytojai stengiasi, kad mokiniai mokytųsi pamokų metu, o ne namuose. 2.5 Mokiniam stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų. (<i>kiti 2 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) 11. Įrašykite kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų dukros/sūnaus mokykla. (<i>Atviras klausimas</i>)
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	1. Kokios konkrečios priemonės taikomos Jūsų mokykloje siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? (<i>Atviras klausimas</i>) 1.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (<i>ranginė skalė</i>). 1.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. (<i>ranginė skalė</i>). 1.3 Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai. (<i>ranginė skalė</i>). 1.4 Mokykloje mokytojai stengiasi, kad mokiniai mokytųsi pamokų metu, o ne namuose. (<i>ranginė skalė</i>). 1.5 Mokiniam stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų. (<i>ranginė skalė</i>). (<i>kiti 1 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą (<i>geros jos ar blogos</i>) pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 – 8 ose, 9 – 10 ose, 11 – 12 - ose
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	1. Kokios konkrečios priemonės taikomos Jūsų mokykloje siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? (<i>Atviras klausimas</i>) 1.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (<i>ranginė skalė</i>). 1.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. (<i>ranginė skalė</i>). 1.3 Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai. (<i>ranginė skalė</i>). 1.4 Mokykloje mokytojai stengiasi, kad mokiniai mokytųsi pamokų metu, o ne namuose. (<i>ranginė skalė</i>). 1.5 Mokiniam stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų. (<i>ranginė skalė</i>). (<i>kiti 1 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą (<i>geros jos ar blogos</i>) pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 – 8 ose, 9 – 10 ose, 11 – 12 - ose

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
2	Ar 5–8, 9–10; 11–12 klasėse (koncentruose) taikomos vienodos ar skirtingos mokymosi krūvius mažinančios priemonės? Jei skirtingos, kokiais kriterijais remiantis jos yra diferencijuojamos?	9–12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	2. Kas Jūsų mokykloje daroma siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? 2.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. <i>(ranginė skalė).</i> (kiti 2 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 11. Įrašykite, kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų mokykla. <i>(Atviras klausimas)</i> 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 10.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. <i>(ranginė skalė).</i> (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	2. Kas Jūsų dukros/sūnaus mokykloje daroma siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius? 2.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. 2.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų. (kiti 2 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 11. Įrašykite kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų dukros/sūnaus mokykla 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 10.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. <i>(ranginė skalė).</i> 10.2 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų. <i>(ranginė skalė).</i> (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	7. Pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 7.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. <i>(ranginė skalė).</i> 7.2 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų. <i>(ranginė skalė).</i> (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą <i>(geros jos ar blogos)</i> pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 –8 ose, 9 –10 ose, 11 – 12 - ose
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	7. Pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 7.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. <i>(ranginė skalė).</i> 7.2 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų. <i>(ranginė skalė).</i> (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą <i>(geros jos ar blogos)</i> pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 –8 ose, 9 –10 ose, 11 – 12 - ose

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
3	Kokiais kriterijais remiantis gali būti vertinamas mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumas?	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 5. Pabaikite sakinį: mokymosi krūviai mažėtų, jei... (<i>Atviras klausimas</i>) 7. Įvertinkite kas labiausiai padėtų mažinti mokinių mokymosi krūvius? (<i>ranginė skalė</i>). 7.1 Mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų pamokų skaičius. (<i>kiti 7 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 10.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. (<i>ranginė skalė</i>). (<i>kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) 10.11 Pabaikite sakinį: Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes .. (<i>Atviras klausimas</i>) 8. Ar Jūs naudojotės (dabar ar praityje) korepetitoriaus paslaugomis? ☐ Taip; ☐ Ne 9. Jei atsakėte <i>taip</i>, tuomet kiek apytikriai laiko Jūs naudojotės praityje ar dabar korepetitorių paslaugom
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: Mano sūnui/dukrai mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 5. Pabaikite sakinį: Mano sūnui/dukrai mokymosi krūviai mažėtų, jei 7. Įvertinkite kas labiausiai padėtų mažinti Jūsų dukrai/sūnui mokymosi krūvius? 7.1 Mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų pamokų skaičius. 7.2 Mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų mažiau užduodama namų darbų. 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? Pabaikite sakinį: Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes .. (<i>Atviras klausimas</i>)
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 5. Pabaikite sakinį: mokymosi krūviai mažėtų, jei... (<i>Atviras klausimas</i>) 7. Įvertinkite kas labiausiai padėtų mažinti mokinių mokymosi krūvius? (<i>ranginė skalė</i>). 7.1 Mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų pamokų skaičius. (<i>kiti 7 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>). 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 10.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. (<i>ranginė skalė</i>). (<i>kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) Pabaikite sakinį: Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes .. (<i>Atviras klausimas</i>)
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 5. Pabaikite sakinį: mokymosi krūviai mažėtų, jei... (<i>Atviras klausimas</i>) 7. Įvertinkite kas labiausiai padėtų mažinti mokinių mokymosi krūvius? (<i>ranginė skalė</i>). 7.1 Mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų pamokų skaičius. (<i>kiti 7 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>). 10. Pagal kokius požymius galėtume spręsti ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą ar ne? 10.1 Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi. (<i>ranginė skalė</i>). (<i>kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>) Pabaikite sakinį: Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes .. (<i>Atviras klausimas</i>)

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
4	Kaip mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokiniai? Kaip mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokinių tėvai? Kaip mokykloje taikomų mokinių krūvių mažinimo veiksmingumą vertina mokytojai? Kokiais kriterijais jie remiasi? Kaip mokykloje taikomų mokinių krūvių mažinimo efektyvumą vertina mokyklos administracija? Kokiais kriterijais remiasi?	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 12.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. <i>(kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti. <i>(ranginė skalė)</i> <i>(kiti 14 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 15. Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi? <i>(kiti 15 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)</i>
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 12.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. 12.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmokyti. <i>(kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti. <i>(ranginė skalė)</i> <i>(kiti 14 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 15. Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi? <i>(kiti 15 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)</i>
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 12.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. <i>(kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti. <i>(kiti 14 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 15. Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi? <i>(kiti 15 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)</i>
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	4. Pabaikite sakinį: mokiniams mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 12.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. <i>(kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti. <i>(ranginė skalė)</i> <i>(kiti 14 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose).</i> 15. Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi? <i>(kiti 15 klausimo tyrimo indikator. pateikti tyrimo anketoje pried)</i>

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
5	Kokia yra mokymosi krūvių mažinimo priemonių taikymo geroji patirtis mokyklose? Kokios mokinių mokymosi krūvių mažinančios priemonės yra veiksmingiausios? Kas lemia tų priemonių veiksmingumą (mokyklos administracijos, mokytojų, mokinių, mokinių tėvų nuomone)?	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	5. Mokiniais mokymosi krūviai mažėtų, jei (Atviras klausimas) 6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (Atviras klausimas) 11. Įrašykite kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų mokykla (Atviras klausimas) 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 12.1. Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (ranginė skalė) 12.2 Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmaktų. (ranginė skalė) (kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	5. Mano dukrai/sūnui mokymosi krūviai mažėtų, jei 6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (Atviras klausimas) 11. Įrašykite kokius mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus naudoja Jūsų dukros/sūnaus mokykla. (Atviras klausimas) 12. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus Jūsų dukros/sūnaus mokykloje. 12.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (ranginė skalė) (kiti 12 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	5. Mokiniais mokymosi krūviai mažėtų, jei 6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (Atviras klausimas) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą (geros jos ar blogos) pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 – 8 ose, 9 – 10 ose, 11 – 12 – ose (Atviras klausimas) 9. Įvertinkite mokymosi krūvių mažinimo būdus? 9.1 Mokytojai pamokos metu įdomiai pateikia svarbiausią ir būtiniausią informaciją. (ranginė skalė) (kiti 9 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose) 10. Kaip vertinate Jūsų mokykloje taikomų mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumą? 10.1 Kaip vertinate Jūsų mokyklos mokytojų dalykininkų pastangas siekiant mokiniams sumažinti mokymosi krūvius? (ranginė skalė) (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		Mokyklos vadovai	Apklausa raštu	5. Mokiniais mokymosi krūviai mažėtų, jei 6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (Atviras klausimas) 8. Įrašykite kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos Jūsų mokykloje ir įvertinkite šių priemonių veiksmingumą (geros jos ar blogos) pažymėdami vieną Jūsų nuomonę atitinkantį rutuliuką. 5 – 8 ose, 9 – 10 ose, 11 – 12 – ose. (Atviras klausimas) 10. Kaip vertinate Jūsų mokykloje taikomų mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumą? 10.1 Kaip vertinate Jūsų mokyklos mokytojų dalykininkų pastangas siekiant mokiniams sumažinti mokymosi krūvius? (ranginė skalė) (kiti 10 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
6	Ar mokymosi krūvio dydis priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų ir motyvacijos, pedagogo, ugdymo turinio, ugdymo programos, kitų veiksnių (kokių ir kiek)?	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (<i>Atviras klausimas</i>) 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų. (<i>ranginė skalė</i>) 14.2 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio noro mokytis. (<i>ranginė skalė</i>) 14.3 Mokymosi krūviai priklauso nuo dėstančio mokytojo. (<i>ranginė skalė</i>) 14.4 Mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti mokiniams išdėstyti daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (kiti 14 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje)
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	6. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (<i>Atviras klausimas</i>) 15. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 15.1 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų. (<i>ranginė skalė</i>) 15.2 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio noro mokytis. (<i>ranginė skalė</i>) 15.3 Mokymosi krūviai priklauso nuo dėstančio mokytojo. (<i>ranginė skalė</i>) 15.4 Mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti mokiniams išdėstyti daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (kiti 15 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje)
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	5. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (<i>Atviras klausimas</i>) 11. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 11.1 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų. (<i>ranginė skalė</i>) 11.2 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio noro mokytis. (<i>ranginė skalė</i>) 11.3 Mokymosi krūviai priklauso nuo dėstančio mokytojo. (<i>ranginė skalė</i>) (kiti 11 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	5. Kokie svarbiausi veiksniai, Jūsų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį? (<i>Atviras klausimas</i>) 11. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 11.1 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų. (<i>ranginė skalė</i>) 11.2 Mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio noro mokytis. (<i>ranginė skalė</i>) 11.3 Mokymosi krūviai priklauso nuo dėstančio mokytojo. (<i>ranginė skalė</i>) (kiti 11 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose)

1.1.1 lentelė

Eil. Nr.	Tyrimo parametrai	Tikslinės grupės	Tyrimo metodai	Tyrimo indikatoriai
1	2	3	4	5
7	Ką apie mokymosi krūvį mano mokiniai? Ar toks pat mokymosi krūvis mokinių vertinamas vienodai?	9-12 klasių Mokiniai 5-8 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	4. Mokiniais mokymosi krūviai per <i>dideli</i> todėl, kad . (<i>Atviras klausimas</i>) 15. Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi? (vertinami mokomieji dalykai). 14. Pažymėkite atsakymo variantą, kuris Jums atrodo labiausiai priimtinas 14.1 Mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti. 14.2 Mokinių mokymosi krūviai akivaizdžiai per dideli, reikėtų skubiai juos mažinti. 14.12 Mokinių mokymosi krūviai mokykloje mažinami nesėkmingai. 14.16 Mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad labai sunkios egzaminų programos ir užduotys. 14.18 Mokinių mokymosi krūviai mūsų mokykloje mažinami sėkmingai. (<i>kiti 11 klausimo tyrimo indikatoriai pateikti tyrimo anketoje prieduose</i>)
8	Demografiniai rodikliai	9-12 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, klasė, mokyklos tipas, mokymosi vidurkis, vietovė
		5-8 klasių Mokiniai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, klasė, mokyklos tipas, mokymosi vidurkis, vietovė
		5 – 12 klasių mokinių tėvai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, dukros/sūnaus mokyklos tipas, vietovė
		5 - 12 klasėse dėstantys mokytojai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, klasės kuriose dėstoma, pedagoginė kvalifikacija, dėstomas dalykas, mokyklos tipas, vietovė
		Mokyklų vadovai	Apklausa raštu	Lytis, amžius, klasės kuriose dėstoma, pedagoginė vadybinė, dėstomas dalykas, kvalifikacija, mokyklos tipas, vietovė

1.2 Naudojamų statistinių rodiklių paaiškinimas

Tyrimo duomenys apdoroti, naudojant SPSS for Windows 12.0 programinę įrangą. Konkrečiai skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai (žr. 1.2.1 lentelę).

1.2.1 lentelė

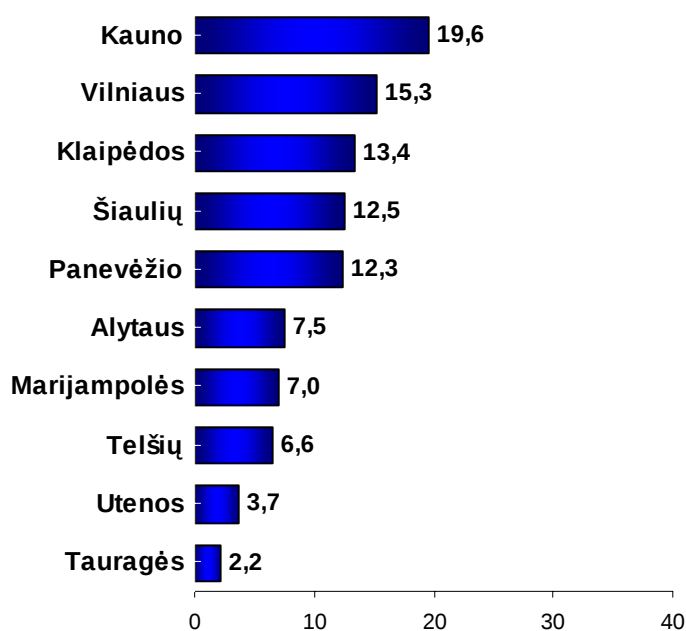
Skaičiuoti aprašomosios statistikos dydžiai

RODIKLIO ŽYMĖJIMAS	RODIKLIO PAVADINIMAS	RODIKLIO PAAIŠKINIMAS
R/NR	Reitingo pozicijos numeris	Reitingo pozicijos numeris (R/NR) parodo, kelintą vietą konkretus įvertintas objektas užima sąraše, sudarytame įverčių mažėjimo tvarka, pavyzdžiui, jei informacijos apie priemonių veiksmingumą siekiant sumažinti vyresniųjų klasių mokinių mokymosi krūvį, šaltinių sąraše „tėvai“ r/nr. yra 1, vadinasi, iš visų vertinimui patektų informacijos šaltinių pastarąjį apklaustieji įvertino palankiausiai.
M	Įverčio aritmetinis vidurkis	Aritmetinis balų rinkinio vidurkis, gaunamas sudedant visus įverčius ir padalinant juos iš atsakiusių skaičiaus.
N	Atsakiusių skaičius	Nors duomenų matrica apima virš 1000 tiriamųjų atsakymų, atskirais atvejais pasitaiko, kad į konkretų klausimą atsakė mažiau respondentų. Dydis N parodo tiriamųjų, kurie atsakė į konkretų klausimą, skaičių, nuo kurio buvo skaičiuojami įvairūs statistiniai rodikliai – procentai, vidurkis ir pan.
Mo	Įverčio modalinė reikšmė	Moda (Mo) – dažniausiai pasitaikantis balas arba matmuo balų grupėje, pavyzdžiui, jei teiginiai buvo vertinami balais nuo 1 iki 5, o balui 4 teko daugiausiai procentinių dažnių, tai moda ir bus lygi 3.
SD	Standartinis nuokrypis	Standartinis nuokrypis (SD) – pastovus sklaidos vidurkio atžvilgiu matas. Normaliojo skirstinio atveju 68,26 proc. visų atvejų yra tarp plus vieno standartinio nuokrypio ir minus vieno standartinio nuokrypio nuo vidurkio; 95,40 proc. – sritys tarp plus dviejų ir minus dviejų standartinių nuokrypių nuo vidurkio; o daugiau kaip 99 procentai yra tarp plus trijų ir minus trijų standartinių nuokrypių nuo vidurkio. Kuo SD reikšmė mažesnė, tuo apklaustųjų nuomonė nagrinėjamu klausimu yra vieningesnė. ir atvirkščiai, kuo didesnis SD, tuo nuomonė nagrinėjamu klausimu mažiau vieninga.
$p \leq 0,05$	Statistinės paklaidos tikimybė	Statistinės paklaidos tikimybės p kritinė riba parodo, koks yra leistinas statistinių sprendimų paklaidos dydis. Visi standartiniai sprendimai, netenkinantys sąlygos $p \leq 0,05$, šioje tyrimo ataskaitoje buvo traktuojami kaip nepagrįsti. tai reiškia, kad šiame tyrime užsibrėžta ne didesnė nei 5 proc. leistina statistinių sprendimų paklaida.

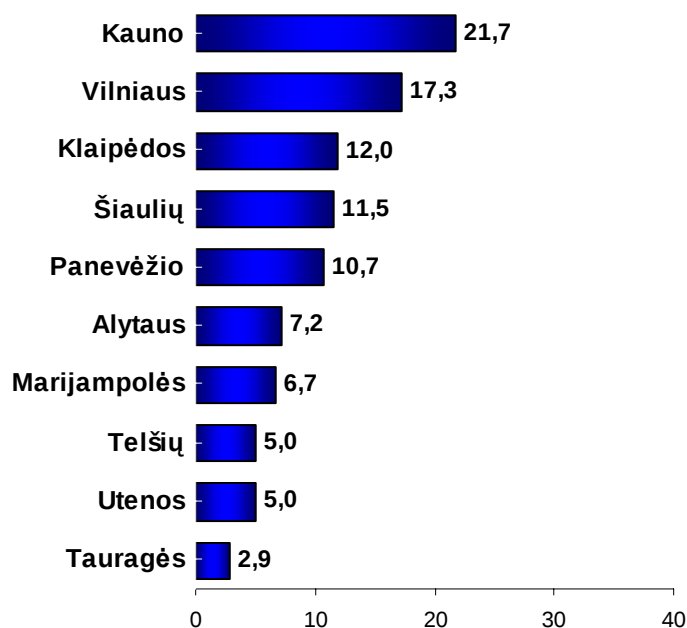
1.3 Tyrimo imtis ir geografija

Tyrimui buvo atrinkta 100 ugdymo institucijų (bendrojo lavinimo mokyklų, pagrindinių, vidurinių mokyklų, gimnazijų, internatinių, jaunimo ir specialiųjų mokyklų). Tyrime dalyvavo 1353 5-12 klasių mokiniai, 411 mokinių tėvų, 393 mokytojai, 98 mokyklų vadovai bei jų pavaduotojai, (viso 2255 respondentai).

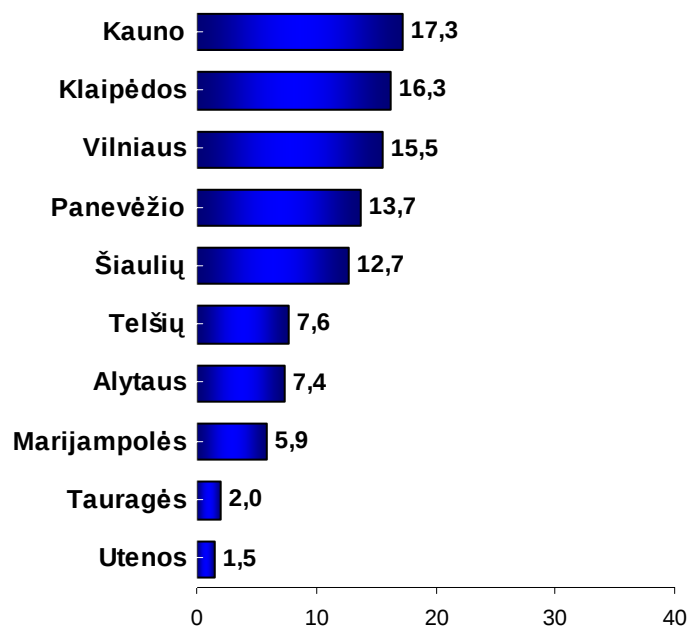
Tyrimas buvo vykdomas šiose apskrityse:

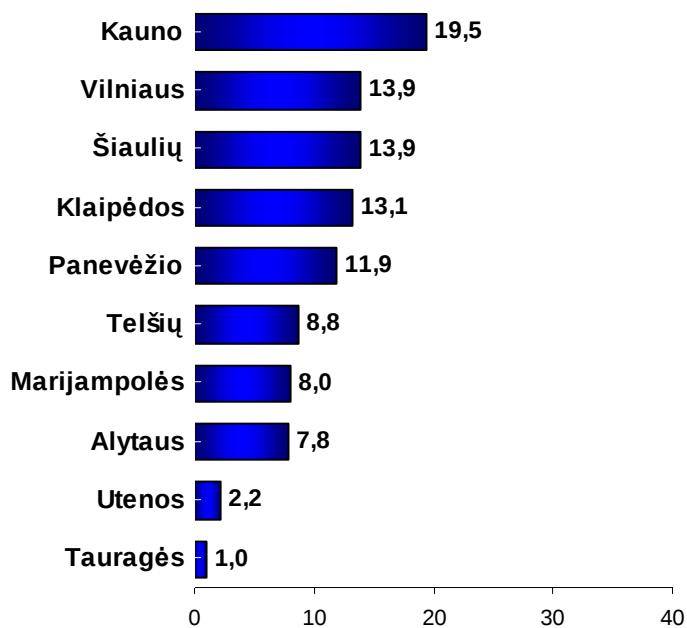
1.3.1 pav. Bendras respondentų pasiskirstymas pagal apskritis

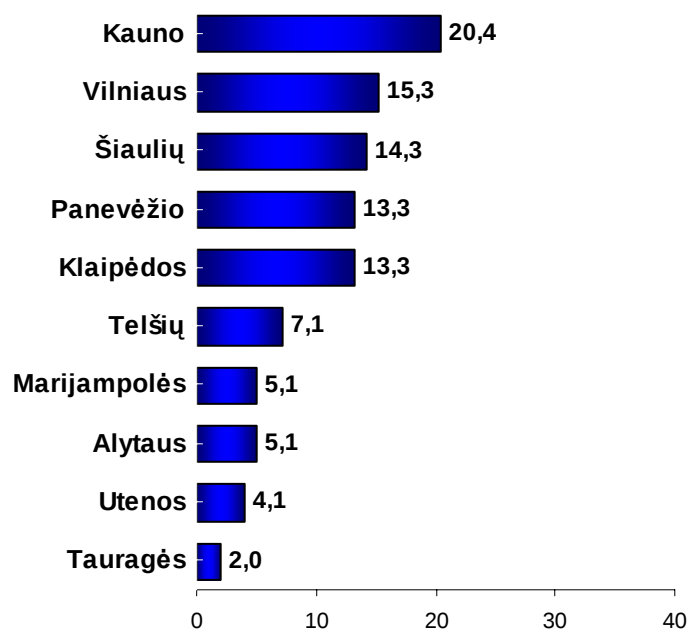
1.3.2 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal apskritis

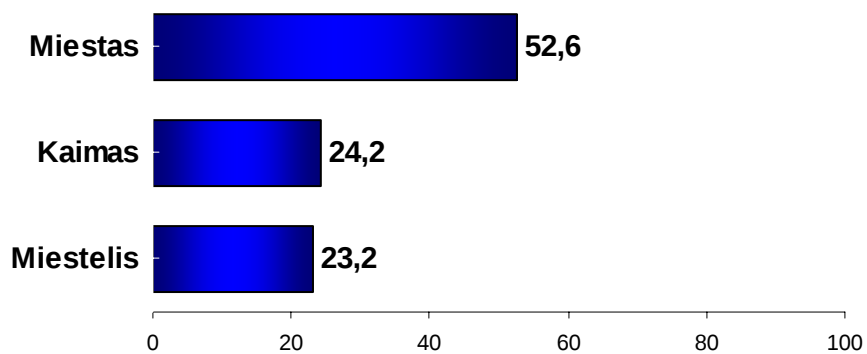
1.3.3 pav. Mokytojų tyrimo imtis pagal apskritis

1.3.4 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal apskritis

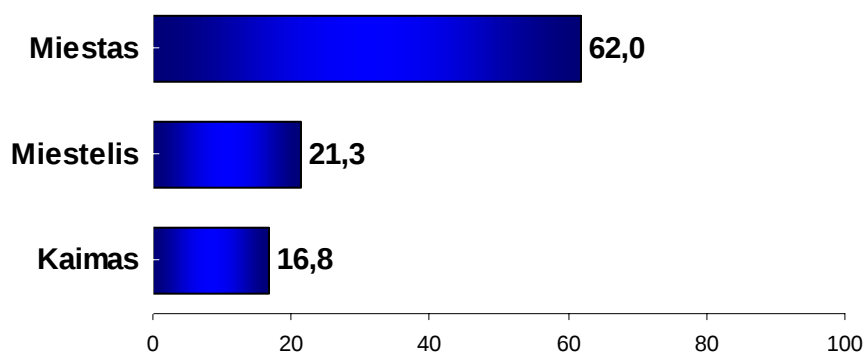

1.3.5 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal apskritis

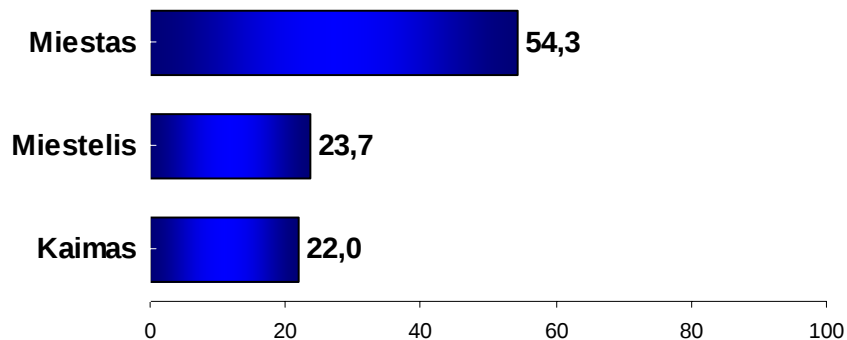

1.3.6 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Mokytojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę pateikiamas 1.3.7 paveiksle.

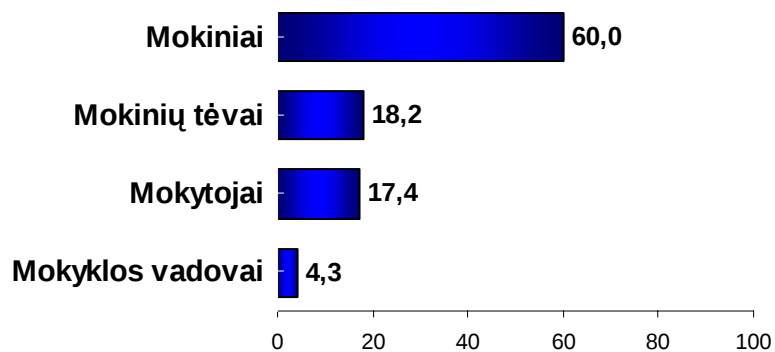

1.3.7 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

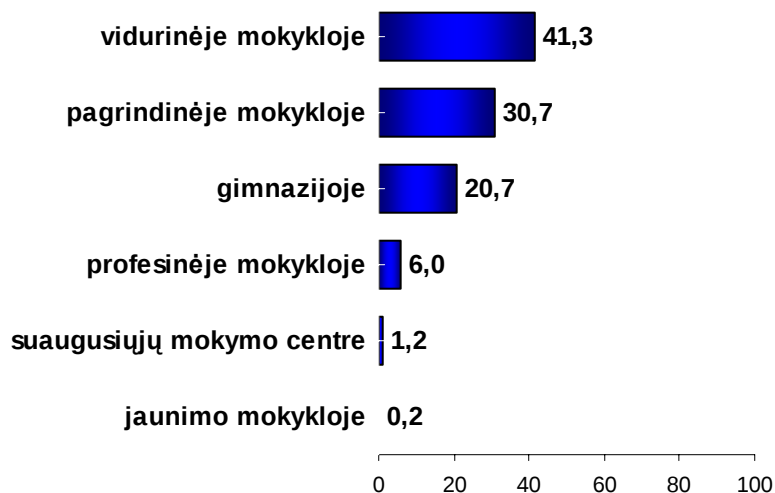
1.3.8 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietovę

Tyrime dalyvavo keturios skirtingos subjektų grupės: mokiniai, mokytojai, mokyklų vadovai ir mokinių tėvai. Subjektų pasiskirstymas pateikiamas 1.3.9 lentelėje.

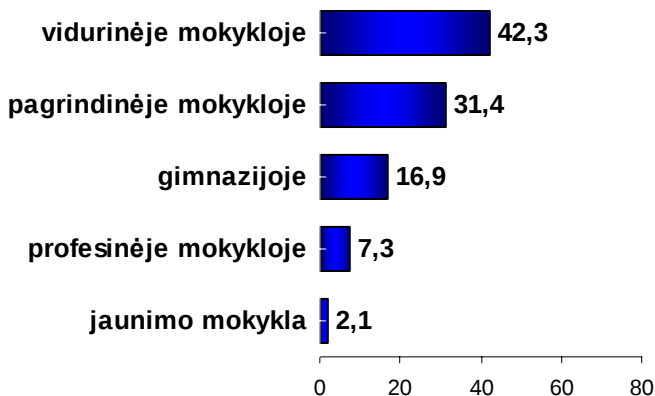
1.3.9 pav. Tyrimo imtis pagal švietimo subjektus

Atsižvelgiant į mokyklos, kurioje mokosi ar dirba apklausoje dalyvavę mokiniai, mokytojai, mokyklų vadovai, tipą, respondentų pasiskirstymas pateikiamas 1.3.10 paveiksle.

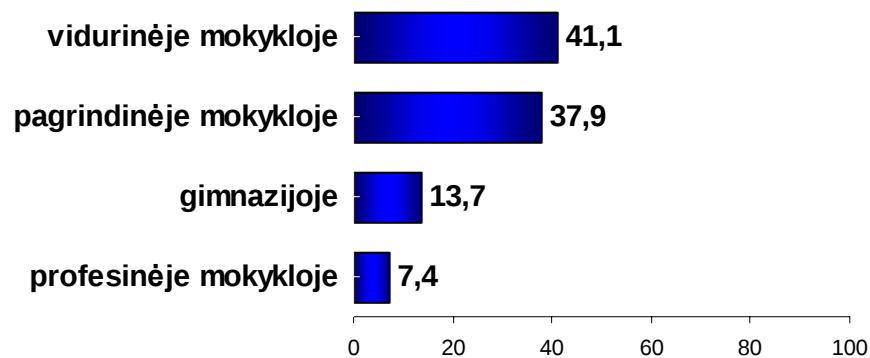
1.3.10 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Atsižvelgiant į mokyklos, kurioje dirba apklausoje dalyvavę mokytojai, tipą, respondentų pasiskirstymas pateikiamas 1.3.11 paveiksle. Daugiausiai apklausta vidurinėje ir pagrindinėje mokykloje dirbančių mokytojų.

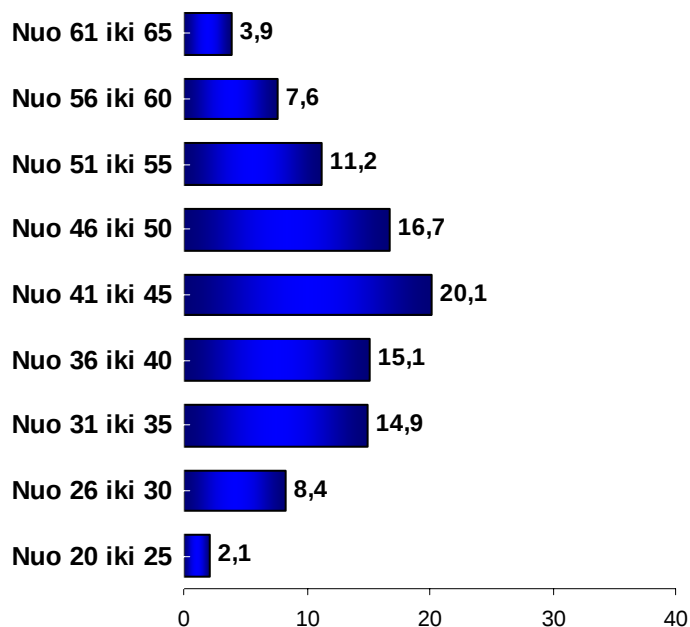
1.3.11 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Tą patį galima pasakyti ir apie mokyklų vadovus – net 41 proc. apklausoje dalyvavusių mokyklos vadovų dirba vidurinėje mokykloje ir 38 proc. pagrindinėje mokykloje (1.3.12 pav.).

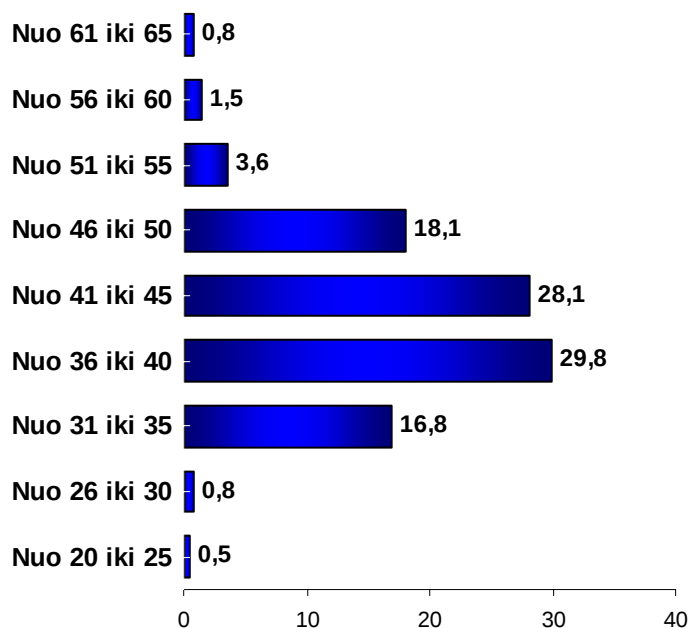
1.3.12 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal mokyklos tipą

Mokytojų pasiskirstymas pagal amžių pateikiamas 1.3.13 paveiksle. Matyti, kad didžiąją dalį respondentų sudarė mokytojai, kurių amžiaus vidurkis svyruoja nuo 41 iki 45 metų.

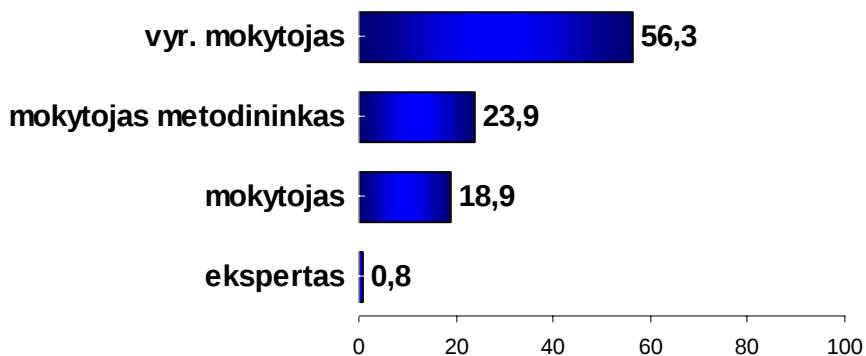
1.3.13 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal amžių

1.3.14 paveiksle matyti, kad daugiausiai apklausta mokinių tėvų, kurių amžiaus vidurkis buvo tarp 36 ir 40 metų (29,8 proc.) ir tarp 41 ir 45 metų (28,1 proc.).

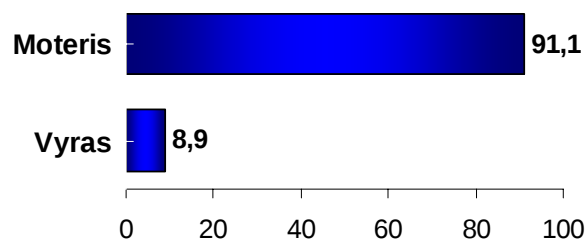
1.3.14 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal amžių

Mokytojų pasiskirstymas pagal turimą kvalifikacinę kategoriją pateikiamas 1.3.15 paveiksle, iš kurio matyti, kad mokytojų apklausoje raštu daugiausia dalyvavo mokytojai, turintys vyr. mokytojo kvalifikacinę kategoriją.

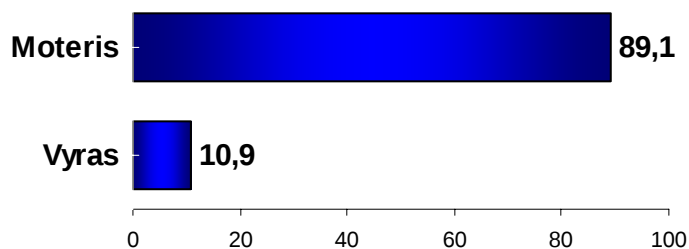

1.3.15 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją

Nagrinėjant respondentų pasiskirstymą pagal lytį matyti, kad didžiausią dalį apklaustų mokytojų ir mokinių tėvų sudarė moterys – 91 proc. mokytojų (1.3.16 pav.) ir 89 proc. mokinių tėvų (1.3.17 pav.).

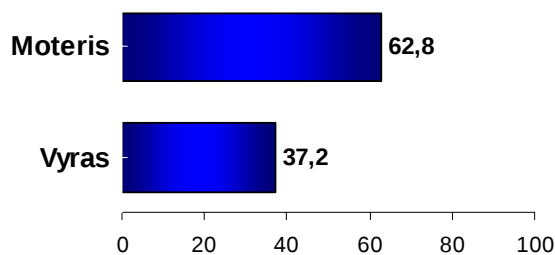

1.3.16 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal lytį

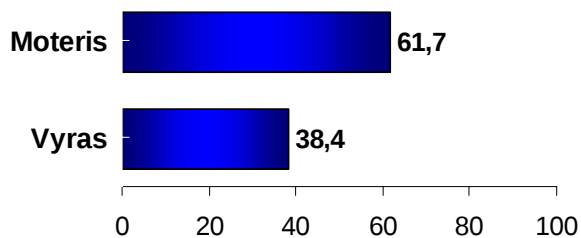

1.3.17 pav. Mokinių tėvų pasiskirstymas pagal lytį

Šiek tiek kitaip atrodo apklaustų mokyklos vadovų ir mokinių pasiskirstymas pagal lytį – čia moterys sudaro apie du trečdalius prisakiusių respondentų (63 proc. vadovų ir 62 proc. mokinių) (1.3.18 ir 1.3.19 pav.).

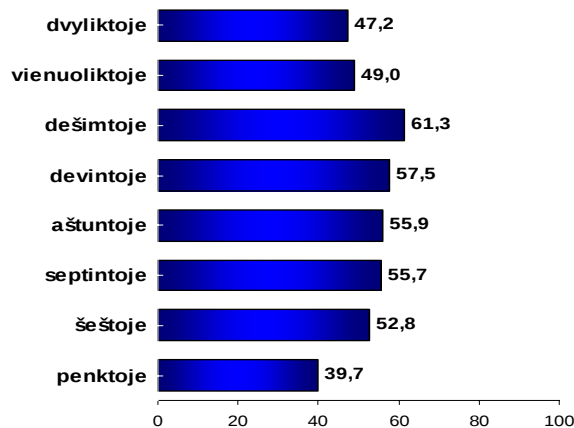

1.3.18 pav. Mokyklų vadovų pasiskirstymas pagal lytį

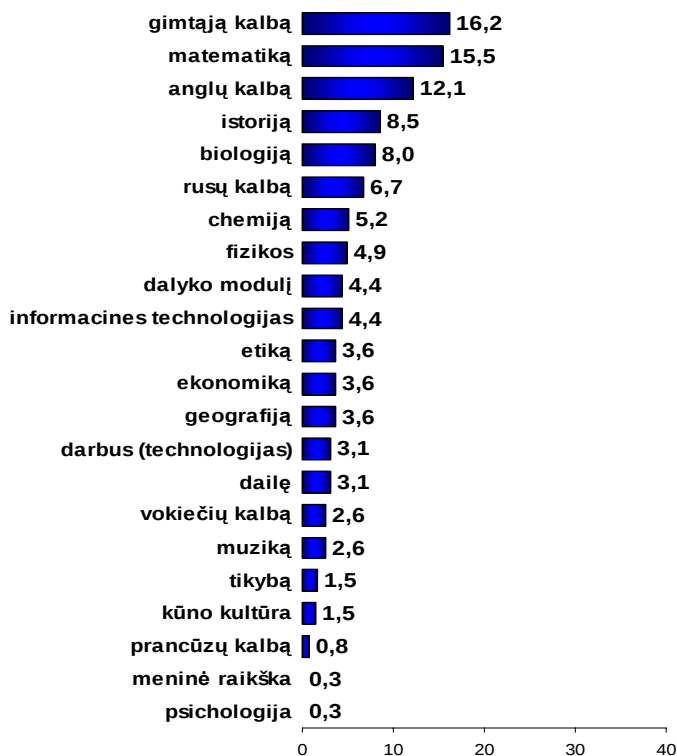
1.3.19 pav. Mokinių pasiskirstymas pagal lytį

1.3.20 paveiksle matyti, kad apklausoje dalyvavę mokytojai dėsto įvairiose klasėse nuo 5 iki 12. Daugiausiai mokytojų dėsto 9-10 klasėms (57,5 ir 61,3 proc. respondentų), mažiausiai apklaustų mokytojų dėsto 5 klasėms (39,7 proc.).

1.3.20 pav. Mokytojų pasiskirstymas, atsižvelgiant į klases, kuriose dėsto

Iš mokytojų pasiskirstymo pagal dėstomą dalyką matyti, kad apklausoje dalyvavo daugiausiai respondentų dėstančių gimtąją kalbą (16,2 proc.), matematiką (15,5 proc.) ir anglų kalbą (12,1 proc.), mažiausiai respondentų dėstančių psichologiją, meninę raišką ir prancūzų kalbą (atitinkamai 0,3 proc., 0,3 proc. ir 0,8 proc.) (1.3.21 pav.).

1.3.21 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal dėstomą dalyką

2 PRIEMONIŲ, SKIRTŲ VYRESNIŲJŲ KLASIŲ MOKINIŲ MOKYMOSI KRŪVIO MAŽINIMUI, VEIKSMINGUMO TYRIMO REZULTATAI IR ANALIZĖ

2.1 Mokyklose taikomos mokymosi krūvių mažinimo priemonės

Probleminis klausimas: Kokios mokymosi krūvių mažinimo priemonės yra taikomos mokyklose?

Mokinių nuomonė

Siekiant atsakyti į klausimą, kokios mokymosi krūvių mažinimo priemonės yra taikomos mokyklose, visų grupių respondentams buvo pateiktas atviras klausimas, „*ką Jūsų mokyklos mokytojai ir administracija daro, siekdami sumažinti Jūsų (mokinių) mokymosi krūvius?*“. Remiantis gautais tyrimo rezultatais, galima teigti, kad vyraujančios mokyklų praktikoje krūvių mažinimo priemonės yra orientuotos į ugdymo proceso organizavimą.

2.1.1 pav. Mokymosi krūvių mažinimo priemonės (9-12 klasių mokinių nuomonė)

Mokinių vertinimu (2.1.1 pav.), pakito darbo kokybė pamokoje, nes stengiamasi kuo daugiau padaryti per pamokas ($M=23,3$), skiriama mažiau namų darbų ($M=18,3$) (neskiriama savaitgaliams ir atostogų laikotarpiui), mažiau reikalaujama, mokytojai pateikia tikslesnę ir siauresnę informaciją, rašomas ne daugiau kaip vienas kontrolinis per dieną, sudaromi kontrolinių darbų ir namų darbų skyrimo grafikai: „*aptariamas kontrolinių darbų krūvis*“, „*atideda kontrolinius darbus, derina užduotis*“, „*atostogoms neužduoda namų darbų, sudaromas kontrolinių grafikas*“, „*atsisako temų, kurios nėra itin svarbios*“, „*bando palengvinti pamoką, sutrumpinti turinį*“, „*bando suderinti kontrolinių darbų skaičių per dieną*“, „*bando per pamoką daugiau paaiškinti*“, „*bando teorinius dalykus išmokyti per pamoką, kad namuose nereikėtų atlikinėti ne tik namų darbus, bet ir mokytis teorijos*“, „*bando užduoti mažiau namų darbų*“, „*daugiau dirbam pamokose*“ ir pan. Įdomu tai, kad esama tokių pavyzdžių kaip klasės sąsiuvinis, kuriame dėstantys mokytojai fiksuoja skiriamus namų darbus. Tai rodo, kad mokyklose ieškoma įvairiausių būdų, siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius ir tuo pačiu visiems sudarant vienodas sąlygas įgyti tinkamą išsilavinimą.

Reikšminga, jog apie 13 proc. respondentų nėra patenkinti arba visiškai nieko nežino apie mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemones, jų veiksmingumą (2.1.1 pav.): „*aš manau, jog niekas nieko nedaro*“, „*aš nematau kad kažkas ką nors daro*“, „*aš nežinau, ką jie daro. To nesimato*“, „*absoliučiai nieko nedaro*“, „*beveik nieko. Galvoja, kad egzistuoja tik jų dalykas*“.

Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas rodo, kad išlieka atskirų mokyklų veiklos efektyvumo problema, pasireiškianti nenoru ką nors keisti ir bijantis, jog nuo bet kokių sprendimų, susijusių su mokinių mokymosi krūvių mažinimu, gali nukentėti egzaminų rezultatai.

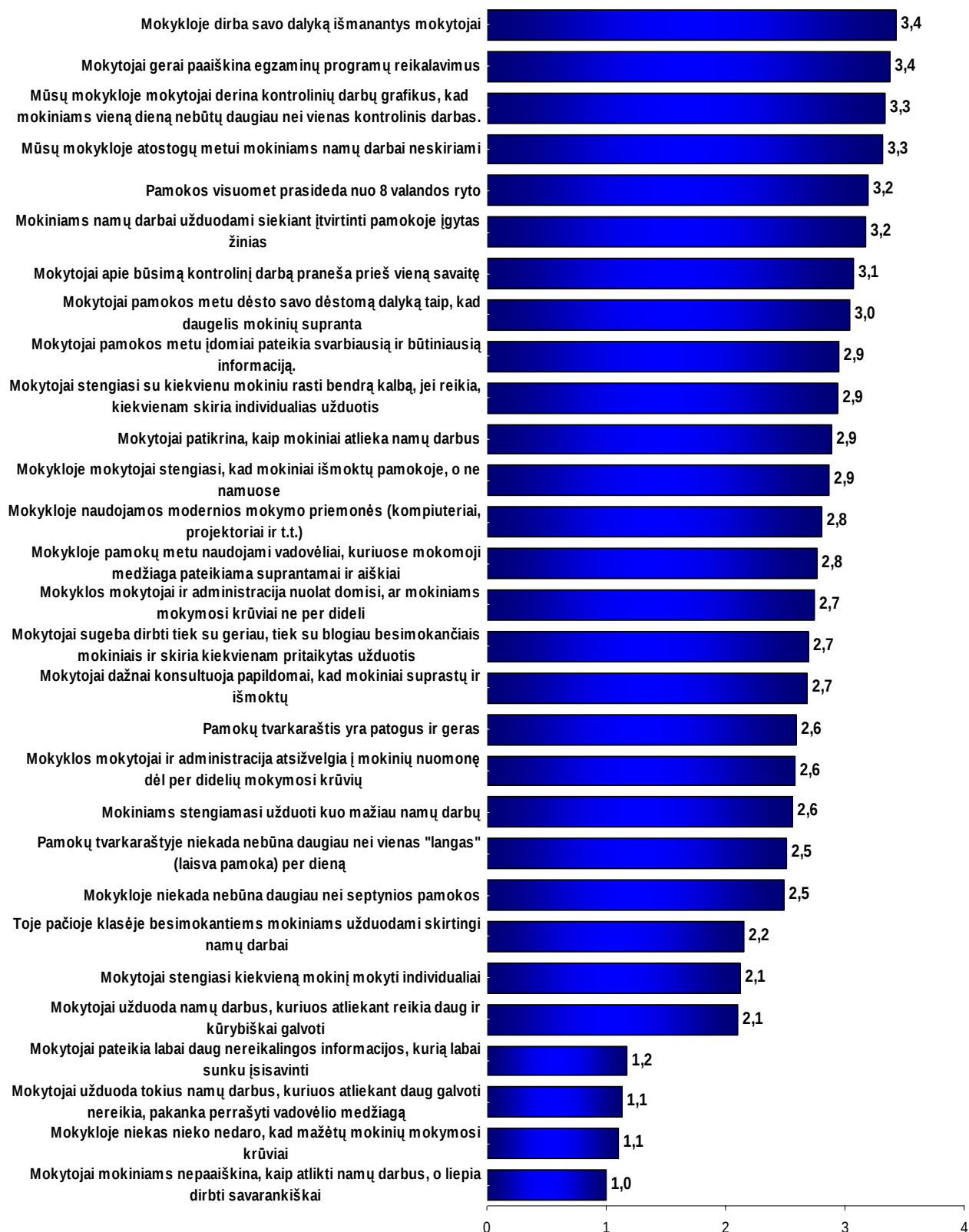
Mokytojų nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, kas, mokytojų vertinimu, daroma jų mokykloje mažinant mokinių mokymosi krūvius, respondentų vertinimui buvo pateiktas 23 teiginių blokas.

Didžiausio pritarimo susilaukė teiginiai „*Mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai*“ ir „*Mokytojai gerai paaiškina egzaminų programų reikalavimus*“ ($M=3,4$) (2.1.2 pav.). Be to, mokytojai išskyrė ir teiginius „*Mūsų mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus, kad mokiniams vieną dieną nebūtų daugiau nei vienas kontrolinis darbas*“ ($M=3,3$), „*Mūsų mokykloje atostogų metui mokiniams namų darbai neskiriami*“ ($M=3,3$), „*Pamokos visuomet prasideda nuo 8 valandos ryto*“ ($M=3,2$).

Žemiausio pritarimo susilaukė teiginiai „*Mokytojai mokiniams nepaaiškina, kaip atlikti namų darbus, o liepia dirbti savarankiškai*“, „*Mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai*“, „*Mokytojai užduoda tokius namų darbus, kuriuos atliekant daug galvoti*“.

nereikia, pakanka perrašyti vadovėlio medžiagą“ , „Mokytojai pateikia labai daug nereikalingos informacijos, kurią labai sunku įsisavinti” (M=1,0).

2.1.2 pav. Mokyklose taikomos mokymo krūvius reguliuojančios priemonės (mokytojų nuomonė)

Iš mokytojų teiginių reitingo matyti (žr. 2.1.2 pav.), kad kaip svarbiausias mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės jie išskiria mokytojų kvalifikaciją, egzaminų programų reikalavimus, kontrolinių darbų derinimo grafikus. Tuo tarpu mokiniai labiau akcentavo namų darbų skyrimą pamokoje įgytų žinių įtvirtinimui. Mokytojai neišskiria mažesnio kiekio namų darbų skyrimo, kaip konkrečios priemonės, mažinant mokymosi krūvius. Jie nelaiko reikšmingai mokymosi krūvius įtakančiomis priemonėmis ir darbo individualizavimą, namų darbų tikslingumą ir tuo pačiu iš dalies neigia, kad mokyklose niekas nieko nedaro, siekiant reguliuoti mokinių mokymosi krūvius.

Mokinių tėvų nuomonė

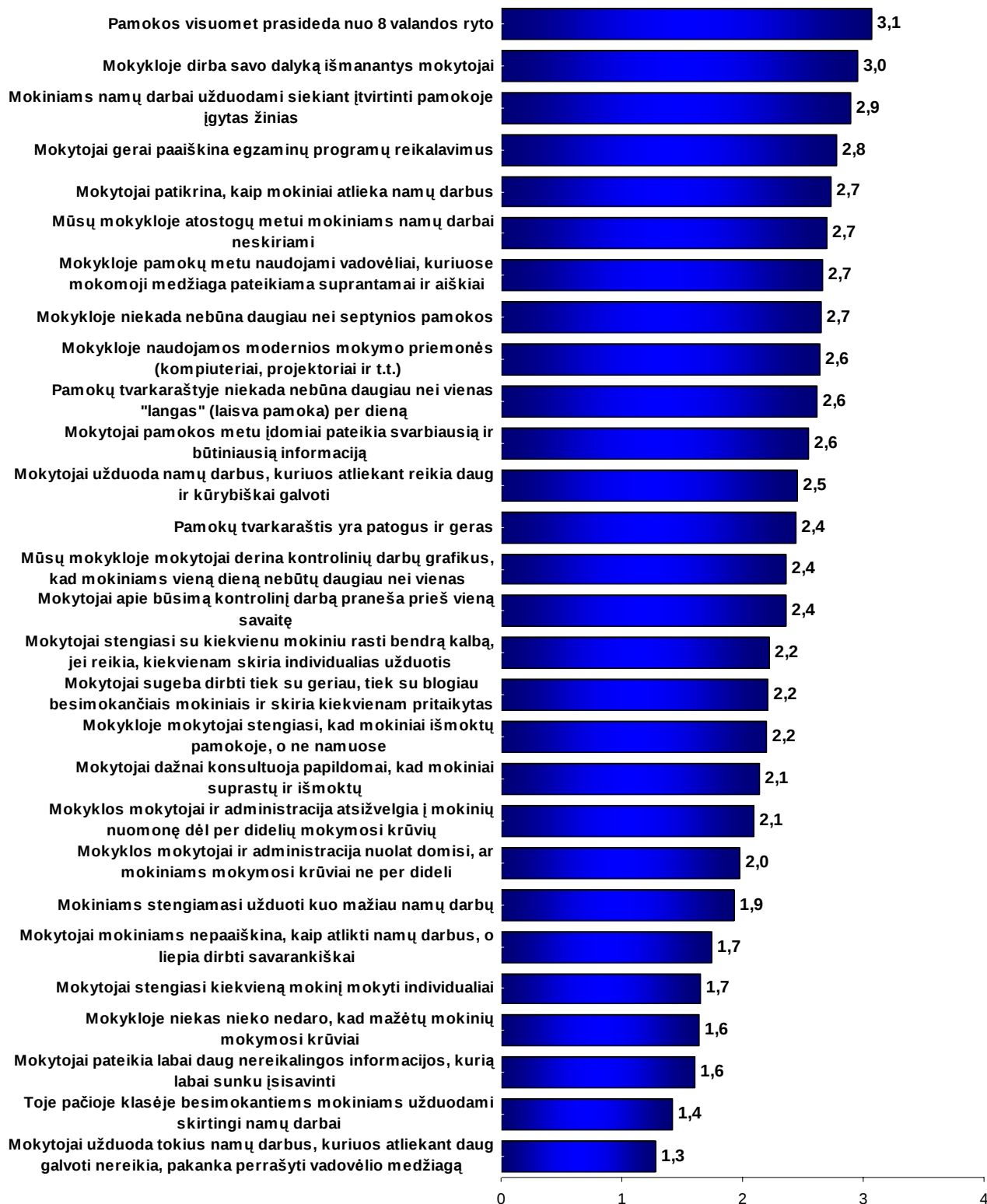
Jau eilę metų Lietuvos mokyklose vis aktyviau veikianti savivalda nevienareikšmiškai įtakoja mokyklos bendruomenės formavimąsi ir norą spręsti problemas bendrai. Mokinių tėvai, šiuo atveju, yra tarsi dviejose pozicijose: ir klientai, ir bendruomenės nariai. Todėl jų nuomonė, vertinant atskiras ugdymo proceso organizavimo problemas yra ne tik būtina, bet ir reikšminga.

Siekiant išsiaiškinti jų požiūrį, vertinant mokyklos vadovų ir mokytojų pastangas optimizuojant mokinių mokymosi krūvius, mokinių tėvų buvo prašoma nurodyti, ką mokyklos mokytojai ir administracija daro, siekdami sumažinti mokymosi krūvius?

Atlikus teiginių į atvirą klausimą turinio analizę, išryškėjo, kad mokinių tėvai yra ganėtinai informuoti ir žino, ką ir kaip daro mokyklos administracija, mokytojai, reguliuodami mokymo krūvius, tačiau tos priemonės nėra pakankamai veiksmingos: *„administracija ir mokytojų taryba priima sprendimus posėdžiuose, kaip reikia mažinti mokymosi krūvį, t.y. nustato namų darbų ruošos trukmę. Mokytojų taryboje mokytojai registruoja kontrolinių darbų rašymo datas, kad tą pačią dieną nebūtų rašomi du kontroliniai“*, *„administracija siekia, kad vieną dieną mokiniams nebūtų daugiau nei vienas kontrolinis darbas“*, *„apie tai diskutuojama su tėvais susirinkimuose, klausomasi tėvų nuomonės, ieškoma išeičių“*, *„atostogoms neužduoda namų darbų, kiekvieną ketvirtadienį pirma pamoka konsultacinė“*, *„atsižvelgia į mokinio sugebėjimus įgyti naujų žinių“*, *„atsižvelgia į tėvų ir mokinių pageidavimus“*, *„atlieka apklausą, derina pamokų tvarkaraštį, krūvio klausimai yra svarstomi dalykinėse grupėse“*, *„atostogų metu neužduoda namų darbų“*.

Nors vyrauja labai pozityvios mokinių tėvų nuomonės, vertinant mokyklos administracijos pastangas reguliuoti mokinių krūvius, visgi dalis tėvų nėra informuoti apie konkrečiai vykdomą veiklą arba mano, kad krūviai nėra dideli: *„aš nepastebiu mokymosi krūvio“*, *„apie tai informacijos nesu gavusi“*, *„aš manau, kad kažko padaryti nelabai gali, nes visi dirba pagal bendrąsias mokymo programas ir išsilavinimo standartus“*, *„kiek suprantu, mažai ką daro“*, *„beveik nieko“*, *„kol kas nieko“* ir pan.

Taigi, ne visi tėvai yra susipažinę su tomis problemomis, kurios kyla mokyklose arba tiesiog neturintys noro pasidomėti. Ne paslaptis, kad daugelis tėvų ir mokiniams, ir mokytojams kelia ypač aukštus reikalavimus, todėl mokinių mokymosi krūvio padidėjimo galėjo ir nepastebėti arba jį traktuoja kaip per mažą.

2.1.3 pav. Mokinių tėvų mokyklose taikomų krūvio reguliavimo priemonių vertinimas

Pasidomėjus, ar mokinių tėvai žino konkrečias priemones, taikomas mažinant mokymosi krūvius, tėvams skirtame klausimyne buvo pateiktas 28 teiginių blokas ir prašoma pažymėti jų reikšmingumą.

Kaip matyti 2.1.3 paveiksle, mokinių tėvai, vertindami konkrečias mokyklose taikomas mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemones, labiausiai akcentuoja tai, kad „*pamokos mokykloje prasideda 8 valandą ryto*“ (M=3,1), „*mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai*“ (M=3,0), „*mokiniam namų darbai užduodami, siekiant įtvirtinti pamokoje įgytas žinias*“ (M=2,9), „*mokytojai gerai paaiškina egzaminų programas*“ (M=2,8).

Kur kas mažesnio pritarimo susilaukė teiginiai „*mokytojai užduoda tokius namų darbus, kuriuos atliekant daug galvoti nereikia*“ (M=1,3), „*toje pačioje klasėje besimokantiems užduodami skirtingi namų darbai*“ (M=1,4), „*mokytojai pateikia labai daug nereikalingos informacijos, kurią sunku įsiminti*“ (M=1,6), „*mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai*“ (M=1,6).

Toks mokinių tėvų nuomonių pasiskirstymas yra artimesnis mokinių nei mokytojų vertinimui ir rodo, kad mokinių tėvai visgi nėra pakankamai informuoti ar susipažinę su krūvių sprendimo problema mokyklose. Jie žino tik pačias elementariausias krūvių mažinimo priemones.

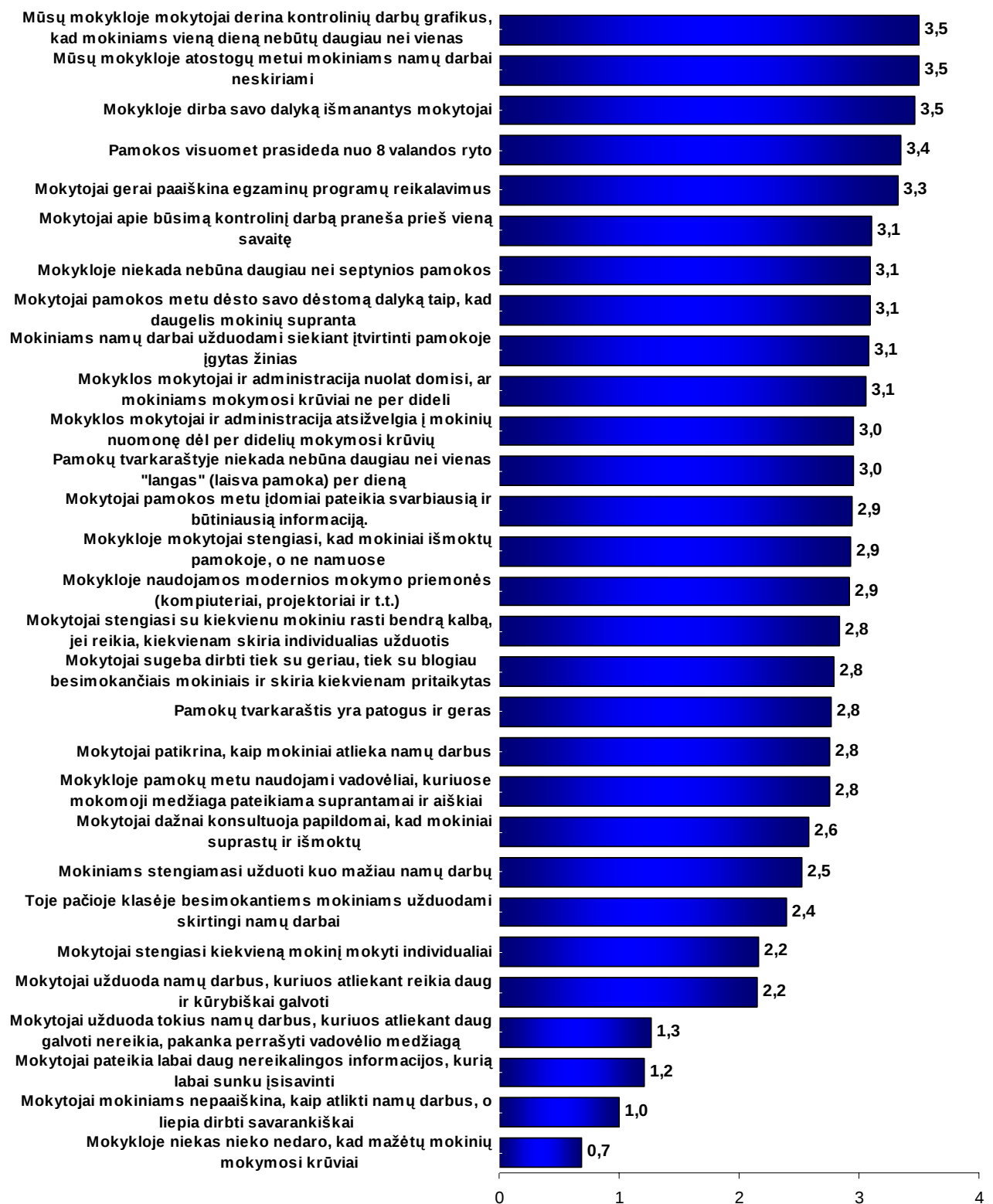
Mokyklos vadovų nuomonė

Sėkmingas ugdymo proceso organizavimas yra ne tik vienas iš mokyklos vadovų veiklos prioritetų, bet ir sėkmės garantas, tenkinant mokinių, jų tėvų ir visos mokyklos bendruomenės poreikius. Todėl svarbu išsiaiškinti, kaip mokymosi krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą vertina mokyklos vadovai.

Mokyklos vadovų buvo teirujamasi, „*kokios konkrečios priemonės taikomos mokykloje siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius*“. Respondentams buvo pateiktas 29 teiginių blokas ir prašoma teiginius įvertinti pagal jų reikšmingumą.

Kaip matyti 2.1.4 paveiksle, aukščiausiai respondentai įvertino tris teiginius „*mūsų mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus, kad mokiniams vieną dieną nebūtų daugiau nei vienas kontrolinis darbas*“, „*mūsų mokykloje atostogų metui mokiniams namų darbai neskiriami*“, „*mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai*“ (M=3,5).

Mažiausiai mokyklų vadovai akcentavo tokių teiginių, kaip: „*mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai*“ (M=0,7), „*mokytojai mokiniams nepaaiškina, kaip atlikti namų darbus, o liepia dirbti savarankiškai*“ (M=1,0), „*mokytojai pateikia labai daug nereikalingos informacijos, kurią labai sunku įsisavinti*“ (M=1,2), „*mokytojai užduoda tokius namų darbus, kuriuos atliekant daug galvoti nereikia, pakanka perrašyti vadovėlio medžiagą*“ (M=1,3).

2.1.4 pav. Mokykloje mokinių mokymosi krūvių reguliuojančių priemonių vertinimas (mokyklos vadovų nuomonė)

Taigi, mokyklų vadovų vertinimu, jų mokyklose dažniausiai taikomos įprastos mokinių mokymosi krūvio mažinimo priemonės: kontrolinių darbų planavimas ir derinimas, namų darbų neskylimas atostogų laikotarpiui ir pasitikėjimas mokytojų kompetencija.

Visgi, respondentams pateikus atvirą klausimą „*ką Jūs patartumėte daryti mokyklos administracijai ir mokytojams, kad mokiniams sumažėtų mokymosi krūviai?*“ ir atlikus respondentų atsakymų turinio analizę, išryškėjo, kad vadovai be jau minėtų priemonių, išskiria ir šias: „*namų darbams skirti mažiau, bet kūrybiškesnių užduočių*“, „*diferencijuoti klasės ir namų darbų užduotis pagal mokinių galimybes*“, „*naudoti modernias technologijas - kompiuterines programas*“, „*11-12 klasėse keisti profiliavimo modelį*“, „*administracijai - vykdyti nuolatinį mokymosi krūvių stebėjimą ir priežiūrą; mokytojams - derinti tarpusavy kontrolinių, savarankiškų darbų grafikus, namų darbų skyrimą: pamokų metu pateikti svarbiausią ir būtiniausią informaciją, nesureikšminti dėstomą*“, „*diferencijuoti ugdymo procesą, įvesti modulius pagal mokinių pasirengimo lygį, namų darbų užduotis diferencijuoti daugiau įsisavinti pamokose*“, „*dvigubinti pamokas tvarkaraštyje, derinti tarpusavyje skiriamų namų darbų atlikimo trukmę, stengtis taip išnaudoti pamokos laiką, kad kuo mažiau tektų dirbti mokiniams namuose, įvertinti mokymo metodus*“, „*individualizuoti ir diferencijuoti užduotis, dalykinę ir tarp dalykinę integraciją, lankstumas ir kūrybiškumas*“, „*įsigilinti į visas rekomendacijas, nuolat kelti kvalifikaciją, tobulintis ir taikyti tas priemones, kurios yra efektyvios*“, „*koreguoti bendruosius ugdymo planus*“, „*koreguoti ugdymo turinį, taikyti aktyvius mokymo metodus, ugdyti mokinių kritinį mąstymą, skirti dienas sukurtas derinti mokinių krūvį, administracijai*“.

Iš pateiktų atsakymų matyti, kad vadovai mokymosi krūvių reguliavimą pirmiausia sieja su mokytojo darbu, kokybiška pamoka, mokytojo veiklos planavimu ir derinimu su mokiniais. Greta šių priemonių mokyklų vadovai pamini ir pokyčių bendrosiose programose bei išsilavinimo standartuose reikalingumą, ugdymo planų peržiūrą. Taigi galima teigti, kad mokyklų vadovai realiai ir tiksliai įvardija mokinių mokymosi krūvių didėjimo priežastis, kurių sprendimas gali būti įgyvendinamas kiekvienos mokyklos viduje.

Remiantis pateiktais mokyklos vadovų atsakymais į atvirą klausimą, buvo siekiama išsiaiškinti, kokios konkrečios priežastys, jų vertinimu, sąlygoja per didelius mokymosi krūvius. Atliktos atsakymų turinio analizės rezultatai rodo, kad mokyklų vadovai kaip svarbiausias priežastis, sąlygojančias išaugusį mokinių mokymosi krūvį, įvardina šias: „*aukšti egzaminų reikalavimai*“, „*dalykų programų apimtis labai didelė, todėl, kad Lietuvoje yra profilinio mokymo modelis*“, „*daug nereikalingos informacijos vadovėlyje*“, „*didėja konkurencija dėl stojimo į aukštąsias mokyklas*“, „*informacijos srautai yra padidėję, daug informacijos mokiniai gauna iš kitų šaltinių, ne tik mokykloje*“, „*išplėstos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“, „*itin*

platus ugdymo turinys, plačios dalykų programos“, „yra perkrautos programos, nėra pakankamai skiriama laiko temų įtvirtinimui ir jų kartojimui, vadovėliai pernelyg konspektyvūs“, „kiekvienas mokytojas laiko savo dalyką pagrindiniu“.

Iš mokyklos vadovų pateiktų teiginių matyti, kad respondentų įvardintas krūvių didėjimo priežastis galima suskirstyti į keletą lygmenų: mokytojo, mokyklos ir valstybės. Mokytojo ir mokyklos lygmenyje mokymosi krūvių didėjimą sąlygoja mokytojų darbo organizavimas, mokyklos lygmenyje – vieningos krūvių reguliavimo sistemos nebuvimas, valstybės lygmenyje – mokymo priemonių kokybės ir bendrųjų programų bei išsilavinimo standartų neapibrėžtis.

Mokyklos vadovų nuomone, *mokiniam mokymosi krūviai mažėtų, jei: „8-12 kl. mokytojai stengtųsi dirbti individualiai su mokiniais, būtų diferencijuojamos užduotys, skirtų mokiniams pritaikytas užduotis“, „būtų peržiūrėtas ugdymo turinys ir palengvintos ugdymo programos ir egzaminų medžiaga“, „būtų galima temas išdėstyti per ilgesnį laiko tarpą“, „būtų galimybė rinktis žemesnėse klasėse kursas, iš tikslųjų mokslų išmesti aukštosios matematikos elementai“, „būtų mokama mažiau dalykų, siauresnės apimties programos, žemesnė išsilavinimo standartų kartelė“, „būtų neperkrautos programos, tvarkaraštyje nebūtų langų, jei mokytųsi pagal integruotas programas“, „būtų po 6 pamokas“, „būtų sumažinta mokomosios medžiagos apimtis“, „būtų susiaurintos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai“.*

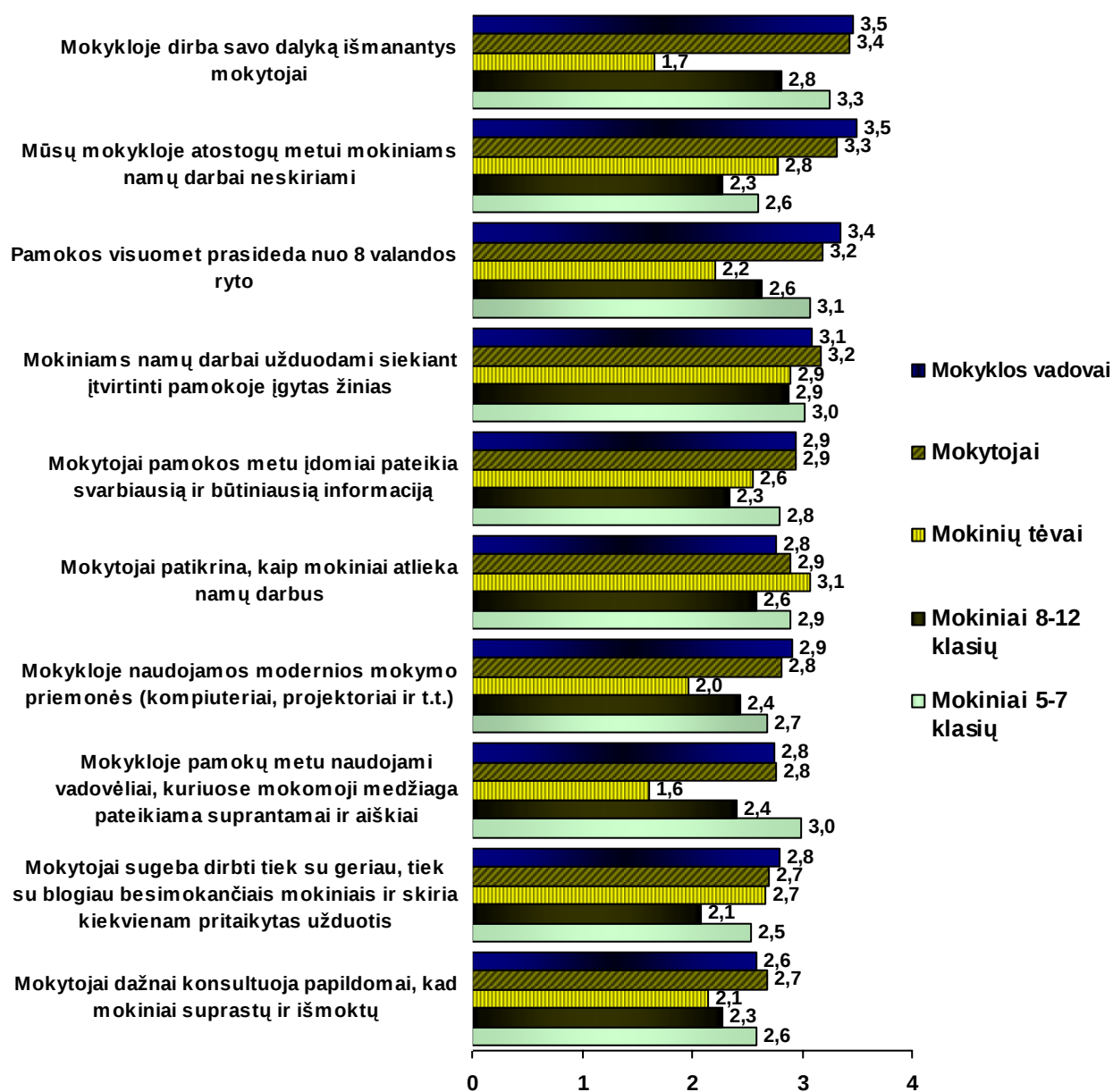
Iš pateiktų mokyklos vadovų atsakymų ryškėja, kad respondentai patvirtina bendrųjų programų, išsilavinimo standartų ir egzaminų programų reikalavimų peržiūrą. Vadovų vertinimu, būtina sudaryti sąlygas mokiniams mokytis pagal jų gebėjimus, vystyti integruotą mokymąsi, mažinti pamokų skaičių, ugdymą diferencijuoti dar žemesnėse klasėse.

Nors respondentai išskyrė iš esmės tas pačias mokymosi krūvius mažinančias priemones, visgi pritarimas vienoje ar kitoje grupėje skyrėsi (žr. 2.1.5 pav.). Vieningiausia nuomonę šiuo klausimu išreiškė mokiniai, mokytojai ir mokyklų vadovai. Minėtų respondentų grupių nuomone, geriausia mokymosi krūvius mažinanti priemonė yra tai, kad mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai. Šiam teiginiui gana vieningai pritarė mokyklų vadovai (M=3,5), mokytojai (M=3,4) ir 5-7-ųjų klasių mokiniai (M=3,3). Tuo tarpu 8-12-ųjų klasių mokiniai (M=2,8) ir ypač mokinių tėvai (M=1,7) mano, kad mokytojų kompetencija nėra ta priemonė, kuri galėtų padėti sumažinti mokymosi krūvius kurioje nors amžiaus grupėje.

Panašus neatitikimas atsispindi ir teiginio *„Mūsų mokykloje atostogų metui mokiniams namų darbai neskiriami“*. Jeigu mokyklų vadovai (M=3,5), mokytojai (M=3,3) ir mokinių tėvai (M=2,8) šiam teiginiui ypač pritarė, tai mokiniai tai vertino kiek atsargiau. Ypač išsiskyrė 8-12-ųjų klasių mokinių nuomonė (M=2,3). Tai rodo, kad vyresniųjų klasių mokiniams ir atostogoms vis dar skiriami namų darbai, tiesiogiai įtakojantys mokinių mokymosi krūvį (2.1.5 pav.).

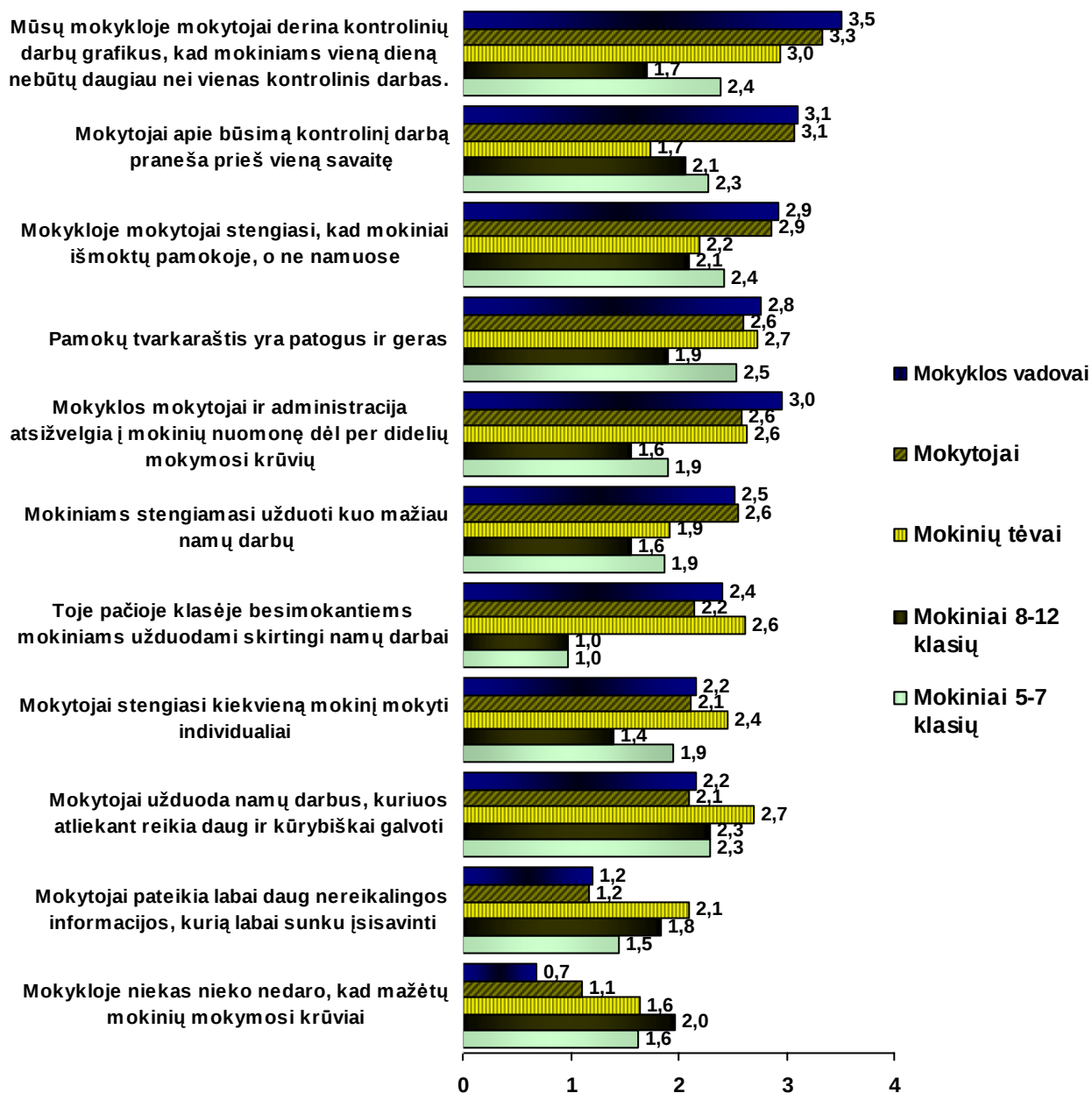
Žemiausio pritarimo visų respondentų grupių vertinimuose sulaukė teiginys „Mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmoktų“. Tiesa, kiek labiau šiam teiginiui pritarė mokytojai (M=2,7) ir mokyklų vadovai (M=3,6). Žemiausiai vertino mokinių tėvai (M=2,1) ir mokiniai (M=2,6) (M=2,3) (2.1.5 pav.).

Toks respondentų nuomonių pasiskirstymas iš esmės koreliuoja su mokinių mokymosi krūvių priemonių veiksmingumo vertinimais, kuriuose taip pat buvo akcentuojama mokytojo teikiamos pagalbos svarba. Todėl galima teigti, jog mokyklų vadovams ir patiems mokytojams būtų tikslinga pamąstyti apie tokių mokytojo veiklos funkcijų, kaip konsultavimas, mokymas ir mokymasis ar bendradarbiavimas, išryškinimą bei veiklos tobulinimą, nukreiptą į pagalbos mokiniui teikimą.

2.1.5 pav. Priemonės, taikomos sprendžiant mokymosi krūvių reguliavimo problemas

Apibendrinant visų respondentų grupių (mokinių, mokytojų, mokinių tėvų ir mokyklos vadovų) vertinimus, išskiriant konkrečias mokymosi krūvių mažinimo priemones, taikomas mokykloje, išryškėjo, kad vieningiausią nuomonę išreiškia mokyklų vadovai ir mokytojai.

2.1.6 pav. Priemonės, taikomos sprendžiant mokymosi krūvių reguliavimo problemas

Kaip matyti 2.1.6 pav., dažnai mokyklos vadovų ir mokytojų atskirų teiginių vertinimo intensyvumui prieštarauja tiek mokiniai, tiek ir jų tėvai. Pavyzdžiui, ir mokyklos vadovų ($M=3,5$), ir mokytojų ($M=3,3$) nuomone, mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus, kad mokiniams per vieną dieną nebūtų daugiau nei 1 kontrolinis darbas. Tuo tarpu 5-7-ųjų klasių ($M=2,4$) ir ypač 8-12-ųjų klasių mokinių ($M=1,7$) vertinimu, taip nėra arba bent jau ne visada laikomasi šios taisyklės. Tikėtina, kad tokį mokinių vertinimą galėjo įtakoti bent jau dvi priežastys:

formalus kontrolinių darbų derinimas tarp mokytojų arba paties mokinio nesupratimas (o tai irgi nulemia mokytojas), kas yra kontrolinis darbas. Panaši situacija, o tai reiškia nuomonių nesutapimas, pastebimas ir vertinant kitus teiginius. Jeigu mokyklų vadovams (M=3,1) ir mokytojams (M=3,1) atrodo, kad apie būsimą kontrolinį darbą jų mokykloje pranešama prieš savaite, tai mokinių (M=2,3); (M=2,1) ir jų tėvų (M=1,7) nuomone, tai ne visada atitinka tikrovę.

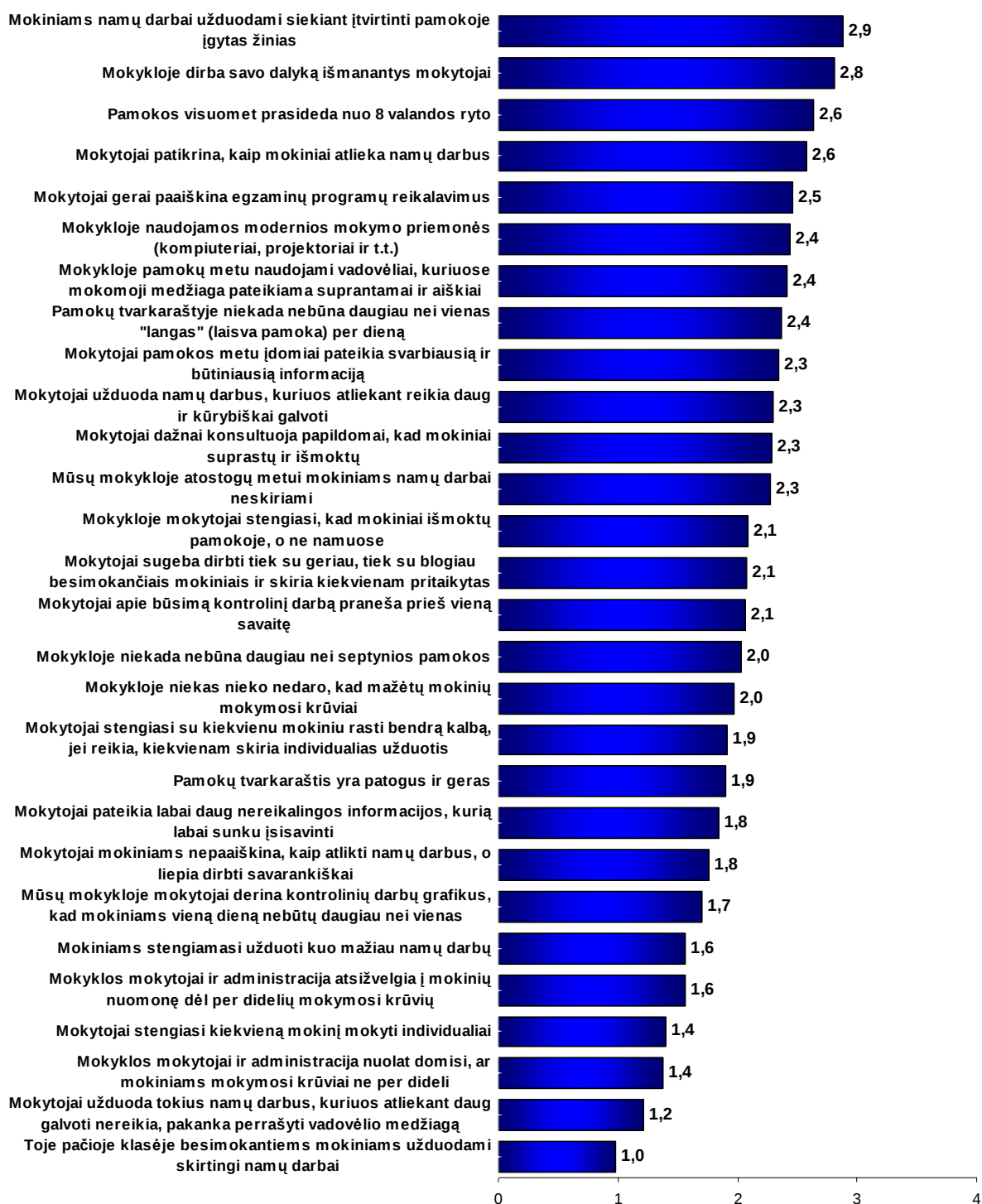
Reikšminga tai, jog nuomonių skirtumai išsiskiria ir mažiausio pritarimo sulaukusių teiginių vertinimuose. Mokyklų vadovai (M=0,7), mokytojai (M=1,1) praktiškai neigia tai, kad mokykloje niekas nieko nedaro, siekiant sumažinti mokymosi krūvius. Tuo tarpu 8-12-ųjų klasių mokiniai (M=2,0), 5-7-ųjų klasių mokiniai (M=1,6) ir mokinių tėvai (M=1,6) labiau pritaria šiam teiginiui, tarsi teigdami, kad mokyklose vis dar nepakankamai sprendžiama mokinių mokymosi krūvių reguliavimo problema.

Probleminis klausimas: Ar 5–8, 9–10, 11–12 klasėse (koncentruose) taikomos vienodos ar skirtingos mokymosi krūvius mažinančios priemonės? Jei skirtingos, kokiais kriterijais remiantis jos yra diferencijuojamos?

Mokinių nuomonė

Mokinių mokymosi krūvio didėjimą sąlygoja mokinių amžius ir turinio gylis, todėl mokiniams buvo parengti trys skirtingo tipo klausimynai. Mokiniams buvo pateiktas 17 teiginių blokas ir prašoma įvertinti pateiktus teiginius. Teiginių įvertinimas pateiktas ranginėje skalėje, kur 1 – visiškai nesutinku, 5 – visiškai sutinku. Vadinas, kiekvieno teiginio pritarimo intensyvumas gali įgyti įvertį nuo 1 iki 5.

Kaip matyti 2.1.7 paveiksle, kaip konkrečią mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonę nurodo namų darbų tikslingumą, kuri sieja su pamokoje *įgytų žinių įtvirtinimu* (M=2,9). Mokinių nuomone, mokykloje *dirba savo dalyką išmanantys mokytojai* (M=2,8), todėl jų profesionalumas užtikrina mokymosi krūvių valdymą. Ugdymo proceso organizavime mokiniai irgi neižvelgia su mokinių mokymosi krūviais susijusių problemų, nes *pamokos visuomet prasideda aštuntą valandą ryto* (M=2,6), *pamokų tvarkaraštis yra patogus ir geras* (M=1,9).

2.1.7 pav. Teiginių, atspindinčių konkrečias mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemones, reitingas (mokinių nuomonė)

Mažiausio pritarimo susilaukė tokie teiginiai, kaip: „toje pačioje klasėje besimokantiems mokiniams užduodami skirtingi namų darbai“ ($M=1,0$), „mokytojai užduoda tokius namų darbus, kuriuos atliekant daug galvoti nereikia, pakanka perrašyti vadovėlio medžiagą“ ($M=1,2$), „mokytojai stengiasi kiekvieną mokinį mokyti individualiai“ ($M=1,4$). Tai rodo, kad praktinėje

mokyklų veikloje, mokinių vertinimu, visgi dar esama mokinių mokymosi krūvių reguliavimo problemų: ne visada tikslingi ir pagrįsti namų darbai, užduočių individualizavimas, bendros mokinių, mokytojų ir mokyklos administracijos pastangos, optimizuojant mokymosi krūvį.

Mokytojų nuomonė

Suprantama, kad mokinių mokymosi krūvis nėra vienodai nepakeliamas atskirose mokinių amžiaus grupėse, todėl mokytojų buvo prašoma nurodyti, kokios svarbiausios krūvių mažinimo priemonės taikomos jų mokykloje, įvertinant ir šių priemonių veiksmingumą.

Remiantis gautais mokytojų atsakymų turinio analizės rezultatais, galima teigti, kad esminių skirtumų tarp priemonių, taikomų 5-8; 9-10 ir 11-12-ųjų klasių, mažinant mokinių mokymosi krūvius nepastebėta. Pareikšdami nuomonę apie 5-8-ose klasėse taikomų mokymosi krūvių priemones bei jų veiksmingumą, mokytojai, atsižvelgdami į reikšmingumą, dažniausiai minėjo: 1) „5 kl. papildomos atostogos“, „5 klasėje skiriamas mokiniams adaptacinis laikotarpis“, „atostogoms neužduodami namų darbai“, „atrenkama tai, kas svarbiausia“, „bendradarbiavimas su mokytojais“, „dalykų integravimas“, „derinama kontrolinių darbų grafikas“, „dirbama individualiai“; 2) „įdomiau ir suprantamiau dėstoma medžiaga“, „individualios konsultacijos“, „klasėje darbas diferencijuojamas“, „kontrolinių darbų derinimo grafikas“; 3) „individualizuojamos užduotys“, „integruoti projektai“, „klasėje mažiau mokinių“, „konsultaciniai centrai“, „keliamas mokytojų kompetencija“, „informacinių technologijų naudojimas“, „mažiau namų darbų“, „mokiniai dirba savarankiškai“.

Pareikšdami nuomonę apie 9-10-ose klasėse taikomų mokymosi krūvių priemones bei jų veiksmingumą, mokytojai, atsižvelgdami į reikšmingumą, dažniausiai minėjo: 1) „apie būsimą kontrolinį pranešama prieš savaitę“, „atostogoms neužduodami namų darbai“, „atrenkamos svarbiausios temos, svarbiausia informacija“, „bendradarbiavimas su dalykininkais derinant namų darbų“, „dalykų integravimas“, „dalykų moduliai“, „bendradarbiauja su mokinių tėvais“, „derinamas kontrolinių darbų grafikas“; 2) „aktyvūs mokymo metodas pamokose“, „aptariama namų darbų apimtis“, „7 pamokos per vieną dieną“, „apie būsimą kontrolinį darbą praneša prieš savaitę“, 3) „10-okams skiriamos užduotys panašios į egzaminines“, „apie kontrolinį darbą įspėjama prieš savaitę“, „aprobuoti reikalavimai namų darbų užduočių apimčiai“, „nebūna daugiau kaip 7 pamokų“, „atostogoms neužduoda namų darbų“, „atrenkame svarbiausia mokymo medžiaga“, „atsižvelgiama į mokinių sveikatą“.

Pareikšdami nuomonę apie 10-12-ose klasėse taikomų mokymosi krūvių priemones bei jų veiksmingumą, mokytojai, atsižvelgdami į reikšmingumą, dažniausiai minėjo: 1) „aiškinami esminiai dalykai“, „atostogoms neužduodami namų darbai“, „atsižvelgiama į būsimų egzaminų laikymą“, „bendradarbiaujama su mokinių tėvais, papildomai konsultuojama“, „dalykų integravimas“, „derinama kontrolinių darbų grafikus su kitų dalykų mokytojais“, 2) „12-okams II-ą pusmetį leidžiama mokytis tik tų dalykų, kurių laikys egzaminus“, „7 pamokos per vieną dieną“, „apie būsimą kontrolinį darbą praneša prieš savaitę“, „atostogų metu neskiriami namų darbai“, „atsižvelgiama į mokinių gabumus“, „atrenkamos svarbiausių dalykų temos“, „aptariami namų darbai“, „derinami kontroliniai, mokiniai išpėjami prieš savaitę“, „integruotos pamokos“, „efektyviai išnaudojamas pamokos laikas“, „įvairios atsiskaitymo formos“, „karjeros mokymas“; 3) „apie būsimą kontrolinį praneša prieš savaitę“, „atostogoms neužduoda namų darbų“, „atsižvelgiama į mokinio lygį“, „derinamas tvarkaraštis“, „atrenkame svarbiausia mokymo medžiaga“, „atsižvelgiama į mokinių sveikatą“, „daliname mokinius į grupes“, „dalykų pasirinkimas“, „derinami kontrolinių grafikai“.

Tai rodo, kad 5-8-ose klasėse, reguliuojant mokinių mokymosi krūvį, dažniausiai apsiribojama kontrolinių darbų derinimu, mokinių adaptacijos laikotarpio skyrimu ir namų darbų neskyrimu atostogų laikotarpiui.

Tuo tarpu 5-10-ose klasėse mokinių mokymosi krūvis dažniausiai reguliuojamas, pasitelkiant aktyvesnį bendradarbiavimą tarp mokytojų, tarp mokytojų ir mokinių tėvų, tikslesnį medžiagos perteikimą, mėginimus dalyko turinį pritaikyti mokinio poreikiams, kontrolinių darbų grafiką, namų darbų neskyrimą atostogų laikotarpiui, konsultacijas..

Išskirdami 10-12-ose klasėse taikomas mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemones, mokytojai vėlgi labiau akcentuoja bendravimą ir bendradarbiavimą ne tik tarp mokytojų, bet ir su mokinių tėvais, tarpdalykinę integraciją, kontrolinių darbų derinimą, galimybę 12-os klasės II pusmetyje pasirinkti dalykus, galimybę mokytis tik tų dalykų, kurių bus laikomas egzaminas, neužduodamus namų darbus atostogų laikotarpiui, individualias konsultacijas.

Akivaizdu, kad mokyklose kur kas daugiau dėmesio teikiama 10-12-ųjų klasių mokinių mokymosi krūvių reguliavimui. Tai patvirtina ne tik kiek įvairesnės priemonės, bet ir pakitęs mokytojų požiūris į darbo organizavimą.

Mokyklų vadovų nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, kokios mokinių krūvių mažinimo priemonės taikomos skirtinguose mokinių centruose ir kokiais kriterijais remiantis gali būti išmatuojamas jų veiksmingumas, mokyklų vadovams buvo pateiktas atviras klausimas. Mokyklų vadovai, įrašydami teiginius į tris skirtingas grafas, dažniausiai teigė, kad: 1) „5-6 klasėse atskirais atvejais namų darbų galima ir neskirti, prieš tai susitariant su mokiniais, kad jie intensyviau dirbs per pamoką“, „adaptacinis periodas penktokams“, „atostogų metui neskiriami namų darbai“, „atrenkama esminė informacija“, „daugiau dirbama klasėje, mažiau užduodama namuose“, „derinamas kontrolinių darbų skaičius per savaitę“, „derinami kontrolinių bei savarankiškų darbų grafikai“, „derinamas namų darbų skirstymas“; 2) „aktyvi mokytojo veikla pamokoje“, „aktyvių metodų naudojimas“, „analizuojamos 5 klasių adaptacijos problemos“, „derinami kontrolinių darbų grafikai“, „dirbama su kiekvienu moksleiviui individualiai“, „derinamos namų darbų užduotys“, „kontroliniai darbai rašomi tik iš pagrindinių dalykų“, „mažinamas darbų užduočių skaičius“, „mokykloje niekada nebūna daugiau nei 7 pamokos“, „mokytojai iš mokinių reikalauja pagal mokinių galimybes“, „naudojamos IT“, „nedidelis skaičius mokinių klasėse“, „neišnaudojamos maksimaliai ugdymo planų nurodytos valandos“; 3) „aktyvūs mokymosi metodai“, „atostogoms neužduodami namų darbai“, „derinamas kontrolinių darbų grafikas, teikiamos papildomos konsultacijos“, „gera biblioteka, kabinetai“, „geras pamokų tvarkaraštis“, „geri tarpusavio santykiai“, „individualizuojamos užduotys“, „kasmet analizuojami kontrolinių darbų grafikai“, „klasės auklėtojo programa kiekvienas talentingas“, „lavinamieji kursai“, „išmokstama klasėse“, „kontroliniai darbai tik antradieniais-ketvirtadieniais iki 4 pamokos“, „mokymosi motyvacijos mokymosi sistema“, „mokytojai stengiasi mokyti individualiai“.

Pateikdami savo nuomonę dėl krūvių mažinimo priemonių 9-10-ose klasėse, mokyklų vadovai akcentavo: 1) „analizuojami namų darbų skyrimo ataskaitos, problema“, „aptariama per tėvų dienas“, „atostogoms neužduodama namų darbų“. „be bendrojo lavinimo mokyklos, mokiniai gali pasirinkti papildomą veiklą“, „dalykų integracija“, „darbas individualizuojamas“, „daugiau dirbama klasėje, mažiau namuose“, „derina kontrolinių darbų grafikus“, „derinamas kontrolinių darbų skaičius per savaitę“, „derinamas namų darbų skirstymas“, „integruojamoji informacinių gebėjimų ugdymo programa“, „integruojamos pamokos su giminingais dalykais“, „keliami mokytojų kvalifikacija“, „klasėje turėtų būti mažiau mokinių“, „komandinis klasėje dirbančių mokytojų darbas“; 2) „registruojami kontroliniai darbai“, „aktyvi mokinių veikla pamokoje“, „aktyvių metodų naudojimas“, „atostogoms neužduoda namų darbų“, „dalykų integracija“,

„derinamas kontrolinių tvarkaraštis“, „diferencijuojamos užduotys“, „derinamos namų darbų užduotys“, „individualizuotas mokymas“, „integruojami dalykai“, „išlyginamieji ir orientuojamieji moduliai“, „išklausa mokinių nuomonė ar pageidavimai“, „intensyvus darbas pamokoje“, „kontrolinių darbų grafikų derinimas“, „kuo mažiau namų darbų“, „lavinamieji kursai“, „mokytojai konsultuoja papildomai, jei mokiniai pageidauja“, „namų darbai neskiriami atostogų metu“; 3) „aktyvūs mokymosi metodai“, „bendradarbiavimas, ryšiai su tėvais“, „darbo individualizavimas“, „bendravimas ir bendradarbiavimas pamokoje“, „daugiau pamokoje dirba mokiniai“, „derinamos pamokos“, „geras tvarkaraštis“, „individualizuojamos užduotys ir darbai“, „konsultaciniai centrai ir konsultacinė valanda“, „mobilių grupės“, „moduliai“, „mokykloje naudojamos modernios priemonės“, „mokymosi motyvacijos mokymosi sistema“.

Teikdami siūlymus, kokias priemones būtų galima naudoti ar yra naudojamos, siekiant krūvių mažinimo 11-12-ose klasėse, mokyklų vadovai ypač akcentavo šias: 1) „registruojami kontroliniai darbai“, „atrenkami svarbiausi dalykai“, „atsižvelgiama į pasirinkimus“, „dalykų integracija“, „dalykų intensyvus mokymas“, „daugiau laiko skirta savarankiškam darbui“, „derina kontrolinių darbų grafikus“, „individualus mokymasis“, „integruojamos pamokos su giminingais dalykais“, „komandinis mokytojų darbas“; 2) „atrenkamos svarbiausios temos ir konsultacija“, „dalykų integravimas“, „darbai individualizuojami ir diferencijuojami“, „darbas su mokiniais atskirai, sudarant išlyginamąsias grupes“, „daugiau stengiamasi išmokyti klasėje“, „derinami kontrolinių darbų grafikai“, „dirba kvalifikuoti specialistai“, „individualių ugdymo planų parengimas“, „įrengta moderni skaitykla“, „minimalus namų darbų krūvis“, „mokinių ir mokytojų santykiai šilti“, „mokykloje naudojamos modernios mokymosi priemonės“; 3) „12 klasės kartojimas ir programos vykdymas“, „bendravimas ir bendradarbiavimas pamokoje“, „darbai referatai, daugiau dirbama pamokose“, „individualios ir grupinės konsultacijos“, „išankstinis kontrolinių darbų grafikas“, „mokytojų kvalifikacija“, „programų apimtis“, „nedaug langų“.

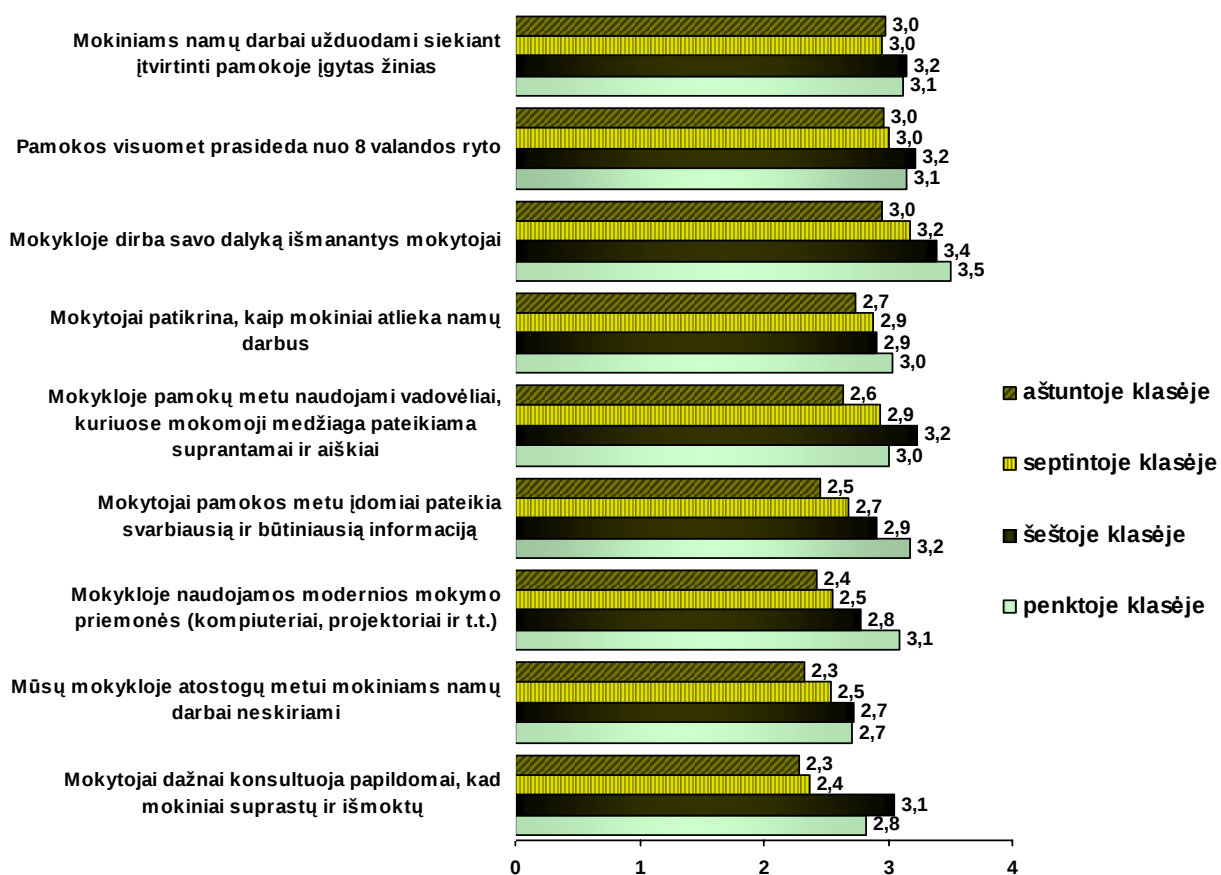
Kaip matyti iš mokyklų vadovų pateiktų teiginių, dažniausiai krūviams mažinti siūloma kontrolinių darbų grafikai, namų darbų skyrimo apimtys ir dažnis, ugdymo diferencijavimas ir individualizavimas, kokybiška pamoka, aktyvūs mokymosi metodai, šiuolaikinės mokymo priemonės, geras tvarkaraštis ir pan. Mokyklų vadovai, be minėtų priemonių siūlo ir vystyti aktyvesnį bendradarbiavimą su tėvais, išlyginamuosius bei orientuojamuosius kursus, modulius, mokytojų konsultacijas, konsultacinius centrus ar valandas. Tai rodo, kad, mokyklų vadovų nuomone, mokyklos dar turi galimybę išmėginti ne tik jau tapusias tradicijas, bet kiek naujesnes krūvių mažinimo priemones.

Esminių skirtumų tarp mokymosi krūvių reguliavimo priemonių nepastebėta. Tiek 5-8-ose, tiek 9-10-ose ar 11-12-ose klasėse dažniausiai apsiribojama namų ir kontrolinių darbų reguliavimu,

mokytojų bendradarbiavimu, konsultavimu, ugdymo diferencijavimu ir individualizavimu. 5-ose klasėse atsižvelgiama į mokinių adaptacijos periodą, o 12-ose – į programos apimčių minimalizavimą ir savarankišką darbą. Nei vienoje amžiaus grupėje nebuvo akcentuojamas vertinimas, nors tai irgi svarbus krūvių mažinimo veiksnys.

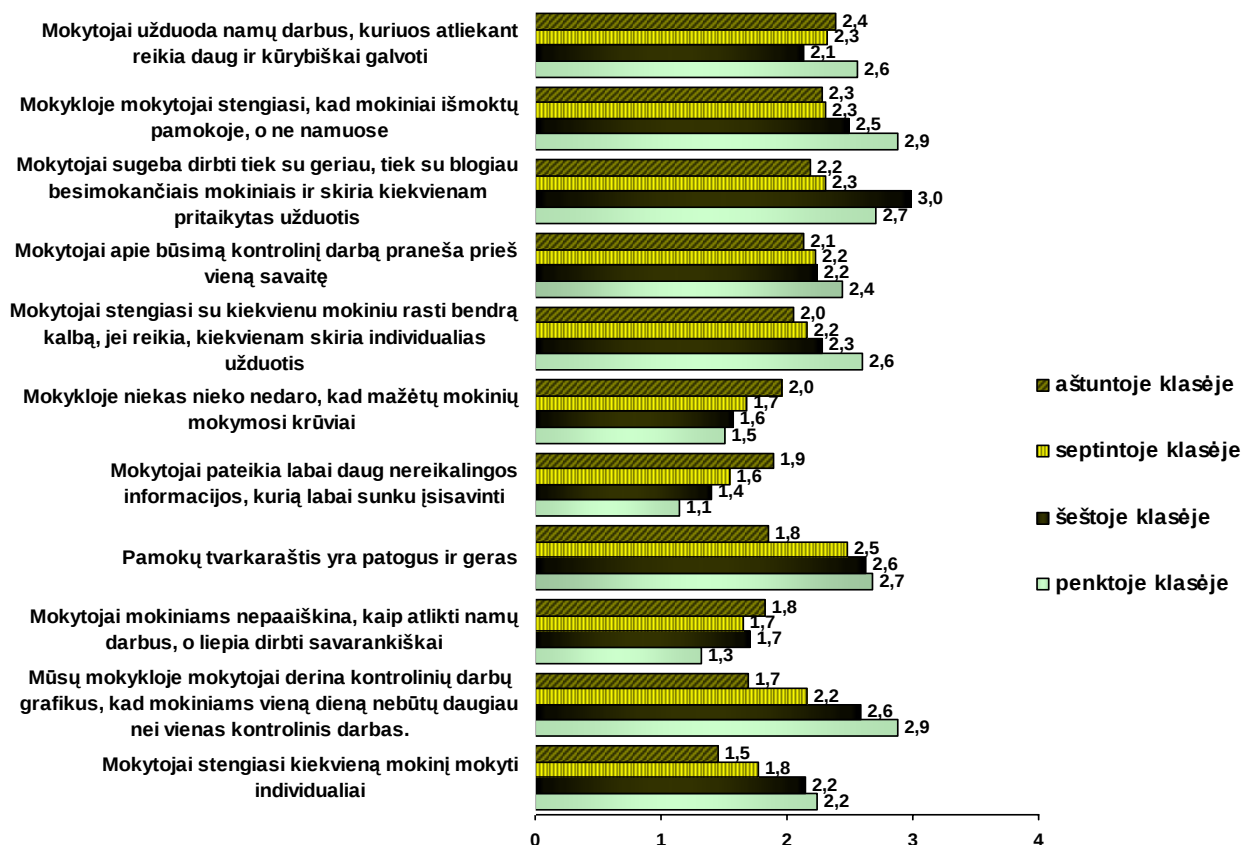
Mokyklų vadovų buvo prašoma įvertinti mokinių mokymosi krūvių reguliavimo būdus. Didžiausio mokyklų vadovų pritarimo sulaukė teiginiai „mūsų mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus, kad mokiniams vieną dieną nebūtų daugiau nei vienas kontrolinis darbas“, „mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai“ (M=3,6). Mokyklų vadovai gana vieningai vertino teiginius „mūsų mokykloje atostogų metu mokiniams namų darbai neskiriami“, „mokytojai gerai paaiškina egzaminų programų reikalavimus“, „mokykloje niekada nebūna daugiau nei septynios pamokos“, „mokytojai pamokos metu dėsto savo dėstomą dalyką taip, kad daugelis mokinių supranta“, „mokytojai apie būsimą kontrolinį darbą praneša prieš vieną savaitę“ (M=3,4).

Apibendrinant skirtingo amžiaus mokinių atsakymus į klausimą „Ar 5–8, 9–10; 11–12 klasėse (koncentruose) taikomos vienodos ar skirtingos mokymosi krūvių mažinančios priemonės? Jei skirtingos, kokiais kriterijais remiantis jos yra diferencijuojamos?“, išryškėjo tam tikri skirtumai (žr. 2.1.8; 2.1.9 pav.).

2.1.8 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (5-8 kl. mokinių nuomonė)

Penktų ir šeštų klasių moksleivių nuomonės panašios, jie labiausiai pritarė tokiems teiginiams, kaip: „mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai“ (M=3,5; M=3,4), tuo tarpu septintų-aštuntų klasių moksleiviai šiam teiginiui pritaria kiek mažiau (M=3,2; M=3,0). Labiausiai išsiskyrė 5-6 ir 7-8 klasių moksleivių nuomonė dėl teiginio „mokytojai dažnai konsultuoja papildomai, kad mokiniai suprastų ir išmokytų“ 5-6 klasių mokiniai šiam teiginiui pritaria labiau (M=2,8; M=3,1), 7-8 klasių moksleiviai turi kitą nuomonę (M=2,4; M=2,3) (2.1.8 pav.).

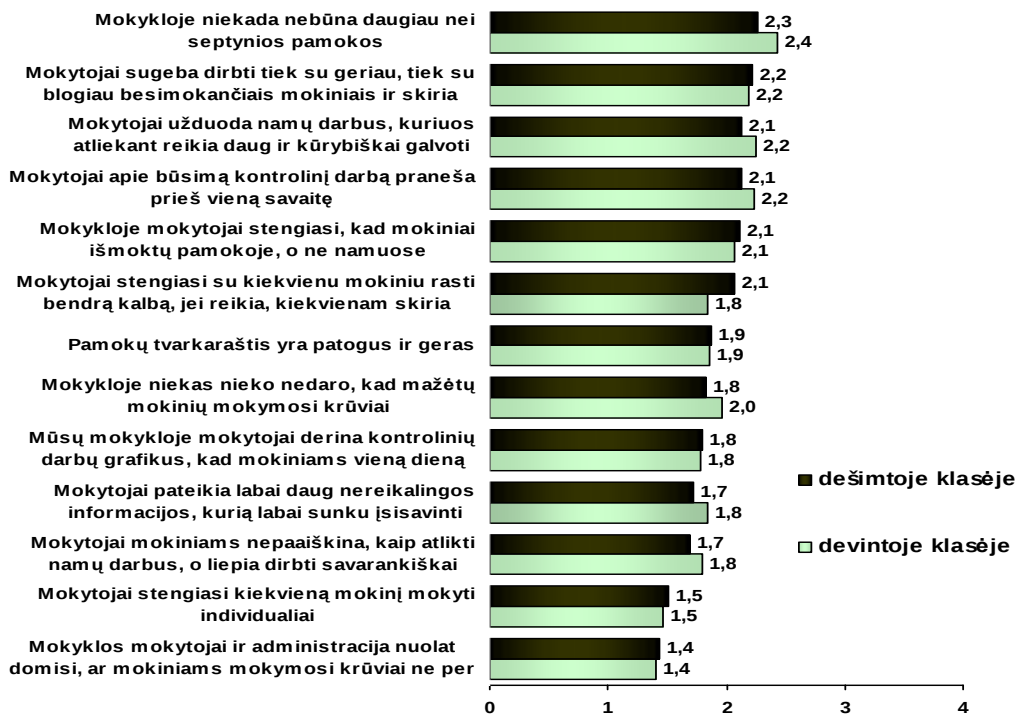
2.1.9 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (5-8 kl. mokinių nuomonė)

Vieningiausiai mažo pritarimo 5-6 bei 7-8 klasių mokinių tarpe susilaukė teiginiai, kad „mokykloje nedaroma nieko, kad mažėtų mokinių mokymosi krūviai“, „mokytojai pateikia labai daug nereikalingos informacijos, kurią labai sunku įsisavinti“, bei, kad „mokytojai mokiniams nepaaiškina kaip atlikti namų darbus, o liepia dirbti savarankiškai“ mažiausiai visiems šiems teiginiams pritarė penktokai (2.1.9 pav.). Labiausiai išsiskyrė 5-6 ir 7-8 klasių nuomonės dėl teiginio, jog „mokytojai sugeba dirbti tiek su geriau, tiek su blogiau besimokančiais mokiniais ir skiria kiekvienam pritaikytas užduotis“ – 5-6 klasių moksleiviai šiam teiginiui pritaria labiau (M=2,7; M=3,0), nei 7-8 klasių mokiniai (M=2,3; M=2,2). Teiginį, kad „mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus, kad mokiniams vieną dieną nebūtų daugiau nei vienas kontrolinis darbas“, skirtingai vertina penktokai (jie pritaria šiam teiginiui labiau (M=2,9)) ir aštuntokai (jie mažai pritaria šiam teiginiui (M=1,7) (2.1.9 pav.).

9-10 klasių moksleivių nuomonės reitinguojant mokinių mokymosi krūvių mažinimo būdus panašios (2.1.10 – 2.1.11 pav.). Šiek tiek išsiskiria nuomonės dėl teiginio: „mokykloje naudojamos modernios mokymo priemonės“ (M=2,3; M=2,6). Didžiausio pritarimo sulaukė teiginys, kad „mokiniam namų darbai užduodami siekiant įtvirtinti pamokoje įgytas žinias“ (M=2,9; M=2,8).

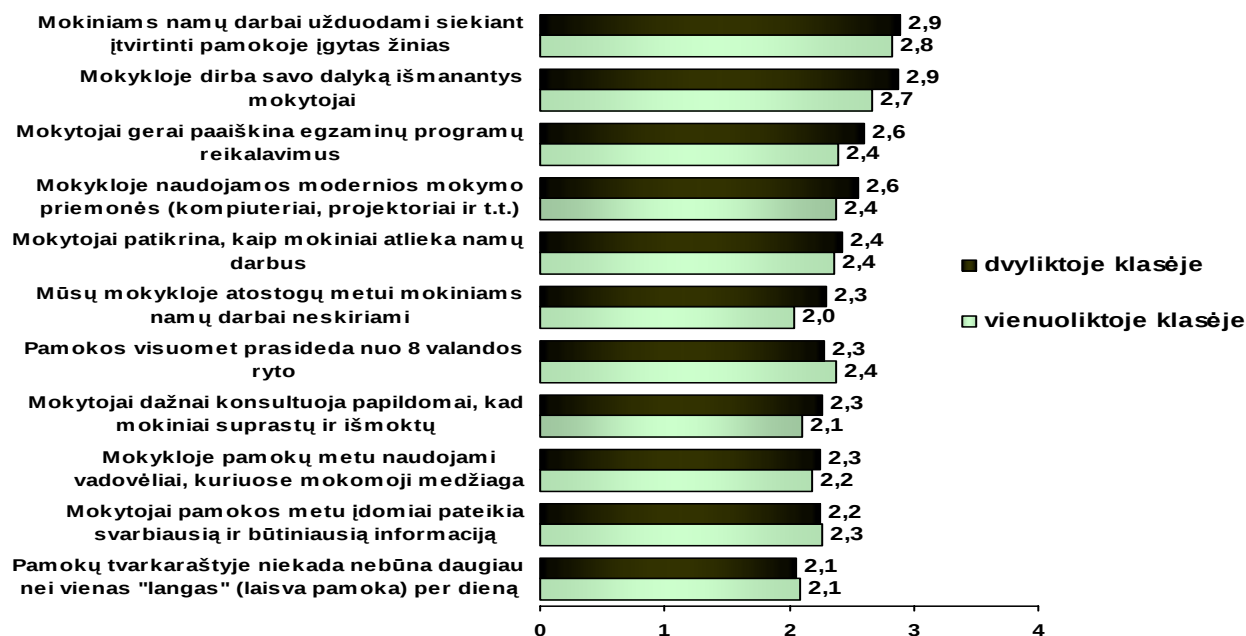
2.1.10 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)

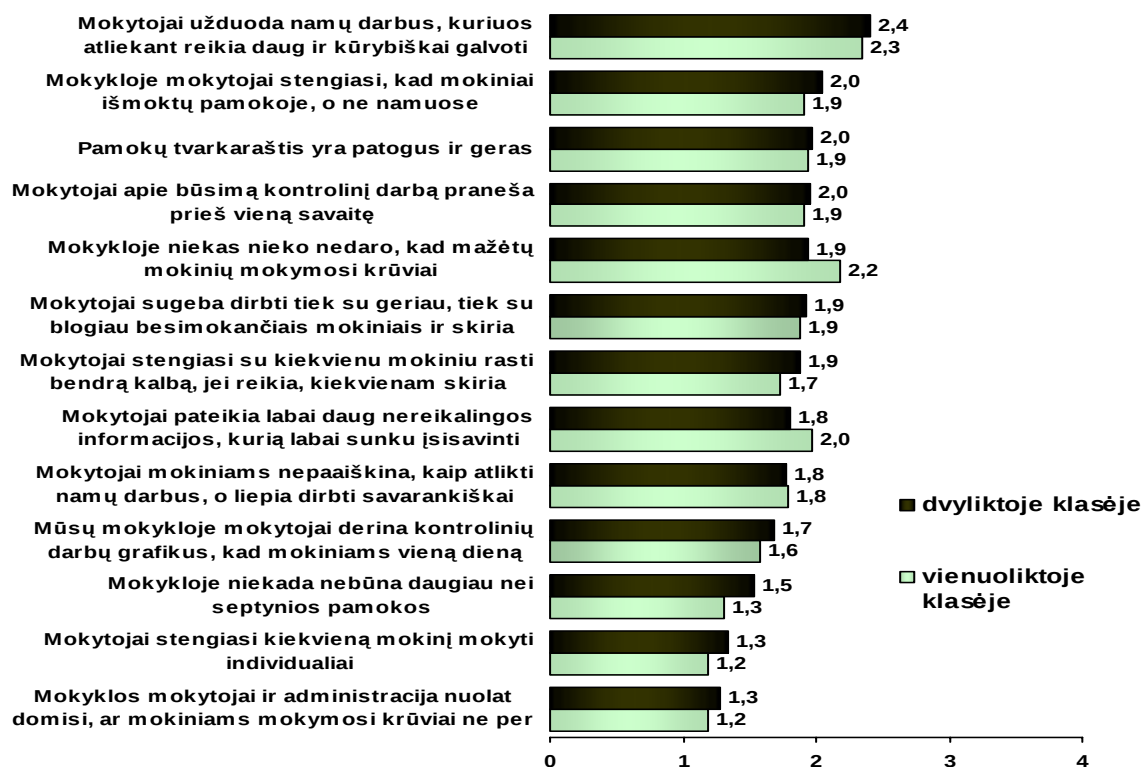
2.1.11 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)

Mažiausio abiejų klasių mokinių pritarimo sulaukė teiginys, kad „mokyklos mokytojai ir administracija nuolat domisi, ar mokiniams mokymosi krūviai ne per dideli“ (M=1,4) (2.1.11 pav.).

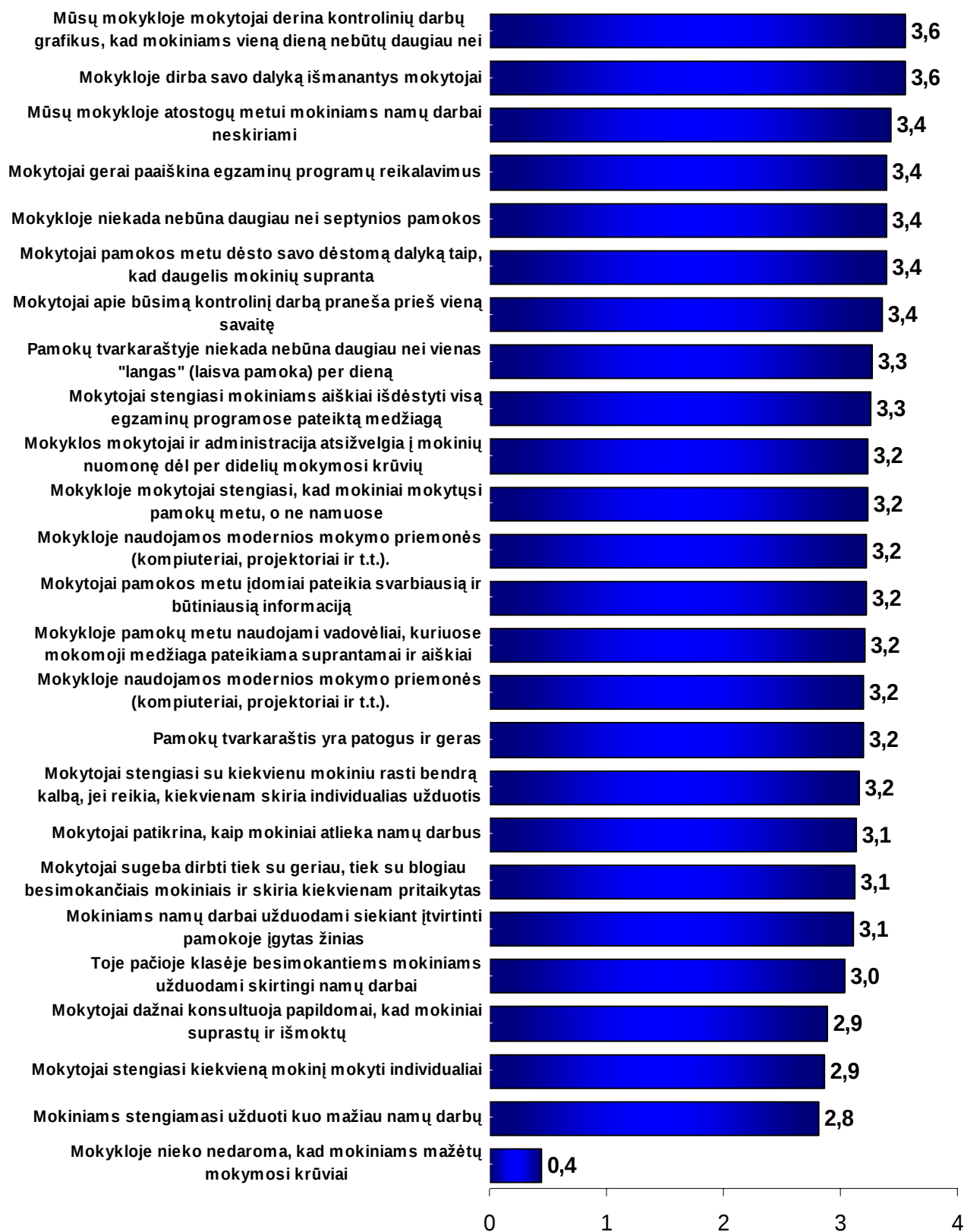
11-12 klasių moksleivių nuomonės labiausiai išsiskyrė dėl vieno teiginio – kad „mokykloje niekas nieko nedaro, kad mažėtų mokymosi krūviai“ – 11-okai nusiteikę pesimistiškiau ($M=2,2$), nei 12-okai ($M=1,9$) (2.1.12 – 2.1.13 pav.). Taip pat kaip ir 9-10 klasių moksleiviai, 11-12 klasių mokiniai mažiausiai pritaria teiginiui, kad „mokyklos mokytojai ir administracija nuolat domisi, ar mokiniams mokymosi krūviai ne per dideli“ ($M=1,2$; $M=1,3$)

2.1.12 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)

2.1.13 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (9-10 kl. mokinių nuomonė)

2.1.14 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (mokyklų vadovų nuomonė)

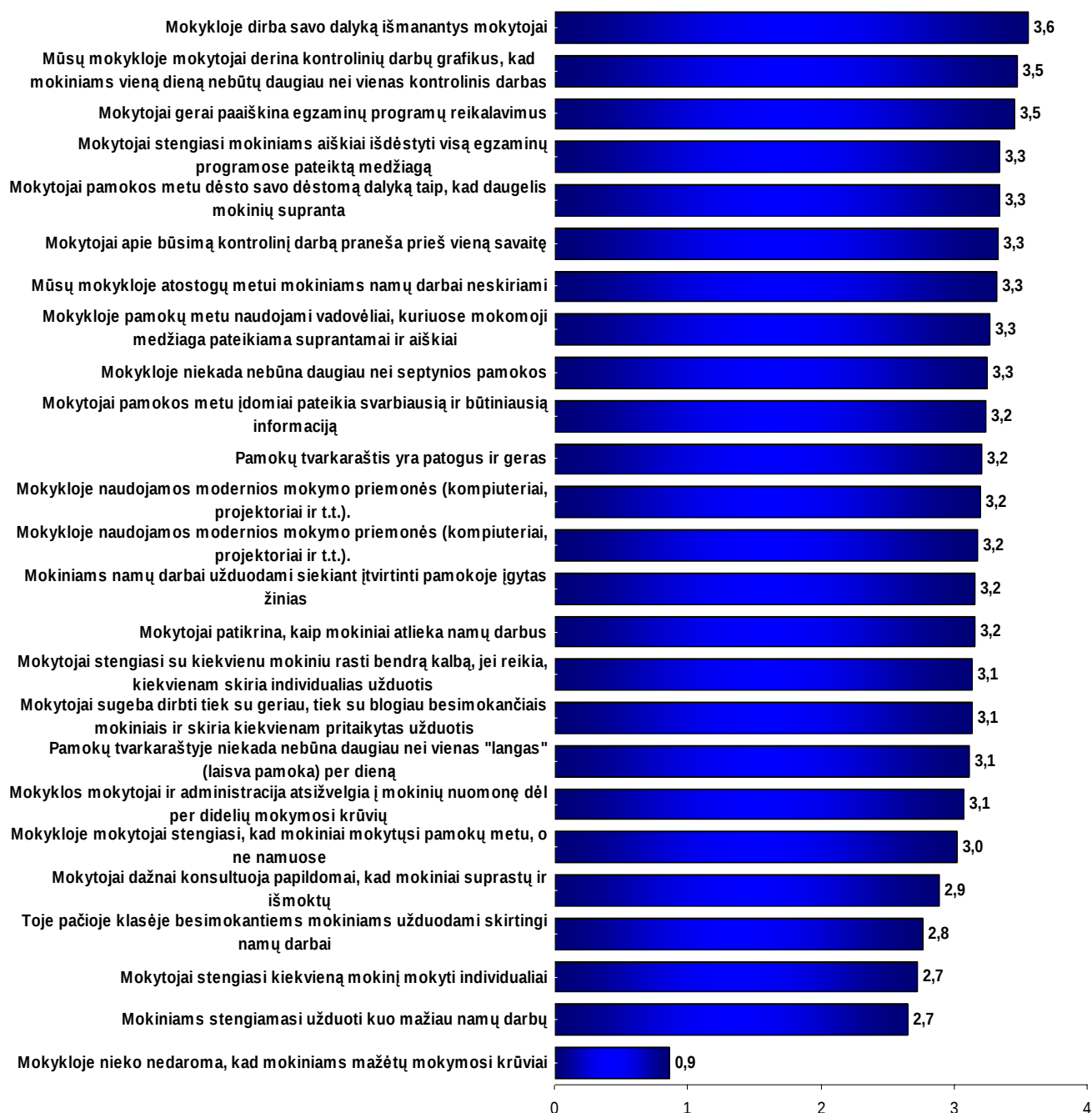
Mažiausiai vieningos mokyklų vadovų nuomonės buvo vertinant šiuos teiginius: „mokykloje nieko nedaroma, kad mokiniams mažėtų mokymosi krūviai“ (M=0,4), „mokiniam stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų“ (M=2,8), „mokytojai stengiasi kiekvieną mokinį mokyti individualiai“ (M=2,9) (2.1.14 pav.).

Toks mokyklų vadovų nuomonių pasiskirstymas rodo, kad visose respondentų grupėse vyrauja nuostata, kad mokyklose ieškoma būdų ir priemonių sprendžiant mokinių mokymosi krūvių problemas, tačiau dažnai tos priemonės nėra pakankamos ar mažai veiksmingos. Reikšminga tai, kad, nors daugelis respondentų teigia, jog užduodama mažiau namų darbų ar mokytojai teikia individualias konsultacijas, tačiau, vertindami priemonių veiksmingumą, ar keldami krūvių reguliavimo problemą, neretai pabrėžia namų darbų skiriamų apimčių, mokytojų nesugebėjimo dirbti su kiekvienu vaiku problemas.

Mokytojų nuomonė

Mokytojai taip pat kaip ir mokyklos vadovai mažiausiai sutiko su teiginiu, jog „mokykloje nieko nedaroma, kad mokiniams mažėtų mokymosi krūviai“ (M=0,9) (2.1.15 pav.). Nedidelio mokytojų pritarimo sulaukė ir tokie teiginiai, kaip „mokiniam stengiamasi užduoti kuo mažiau namų darbų“ (M=2,7), bei „mokytojai stengiasi kiekvieną mokinį mokyti individualiai“ (M=2,7) (2.1.15 pav.).

Kaip veiksmingiausius mokinių mokymosi krūvio mažinimo būdus mokytojai vieningiau vertino teiginius, jog „mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai“ (M=3,6), „mūsų mokykloje mokytojai derina kontrolinių darbų grafikus“ (M=3,5), „mokytojai gerai paaiškina egzaminų programų reikalavimus“ (M=3,5) (2.1.15 pav.).

2.1.15 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų vertinimo reitingas (mokytojų nuomonė)

Probleminis klausimas: Kokia yra mokymosi krūvių mažinimo priemonių taikymo geroji patirtis mokyklose? Kokios mokinių mokymosi krūvi mažinančios priemonės yra veiksmingiausios? Kas lemia tų priemonių veiksmingumą (mokyklos administracijos, mokytojų, mokinių, mokinių tėvų nuomone)?

Mokinių nuomonė

Siekiant išsiaiškinti mokinių nuomonę, kas galėtų realiai įtakoti jų mokymosi krūvių mažėjimą, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas ir prašoma pabaigti sakinį „*Mokiniam mokymosi krūviai mažėtų, jei...*“. Atlikus 5-8-ųjų klasių mokinių atsakymų turinio analizę, išryškėjo, kad mokymosi krūvis mažėtų, jei: „*atostogoms neužduotų namų darbų; jeigu visos pamokos būtų įdomiai pateikiamos*“, „*atsižvelgtų mokytojai į mokinio gebėjimus*“, „*bendrosios programos ir egzaminų užduotys būtų lengvinamos ir mažinamos*“, „*būtų aiškiau aiškinama*“, „*būtų geresnis pamokų tvarkaraštis, mokytojai neužduotų tokių namų darbų, kur tik reikia nurašyti*“, „*būtų jaunesni, supratingesni mokytojai ir trumpesnės pamokos*“, „*būtų labiau derinamas kontrolinių darbų grafikas ir užduotų mažiau namų darbų*“, „*būtų mažiau dalykų*“, „*būtų mažiau tokių pačių pamokų per dieną ir mažiau pamokų per savaitę*“, „*būtų mažiau lietuvių kalbos, o daugiau kūno kultūros*“, „*būtų mažiau rašymo ir kito kalimo, ir dailės namų darbų šiek tiek daugoka*“, „*būtų trumpesnės pamokos*“, „*daugiau atliktume klasėje ir neužduotų nereikalingų dalykų*“, „*integruotų kelių dalykų programas*“.

Akivaizdu, jog mokiniai atskleidžia opiausias mokyklos problemas, labiausiai sąlygotas mokytojo veiklos pamokoje, jo darbo planavimo ir nenoro bendradarbiauti su kitais, tarp jų ir mokiniais.

Atlikus 10-12-ųjų klasių mokinių teiginių turinio analizę, išryškėjo, kad mokiniai labiausiai pageidauja įdomesnių pamokų: „*stengtis kuo įdomiau vesti pamoką*“, „*reikėtų informaciją pateikti kaip galima įdomiau*“, „*patarčiau daugiau rengti projektų arba įdomesnių pamokų, per kurias mokiniai, mano nuomone, lengviau įsisavina jiems būtinus žinoti dalykus*“.

2.1.16 pav. Mokinių pasiūlytos priemonės krūvio mažinimui

Mokiniai siūlo keisti pamokų skaičių, mokytojams ir mokyklos administracijai labiau atsižvelgti į mokinių norus, pageidavimus ir gebėjimus, derinti kontrolinių darbų, namų darbų grafikus, sudaryti geresnius tvarkaraščius: „patogesnis tvarkaraštis, lengviau įsisavinama medžiaga“, „patogesnis tvarkaraštis, trumpesnės pamokos-lengviau įsisąmoninama informacija“, „patogiaus sudaryti tvarkaraštį“, „pavargstu nuo daug pamokų, reikia mažinti jų kiekį“, „mokytojai bendrautų su kiekvienu ir išaiškintų, kur kliuviniai“, „manyčiau administracija galėtų labiau atkreipti dėmesį į mokinių pageidavimus, pvz., pakeisti kai kurių dienų tvarkaraštį, pridėti naujų mokomųjų dalykų, įvesti konsultacines pamokas“.

Mažiausiai mokiniai akcentuoja galimybę mokomąją medžiagą pateikti kaip galima glausčiau, apie rašomą kontrolinį darbą informuoti iš anksto, numatyti daugiau pertraukų ir ilginti jų laiką. Tai rodo, kad mokyklose vis dar nėra įsigalėjusios krūvių reguliavimo sistemos, kuri galėtų apimti visus ugdymo procese dalyvaujančius subjektus ir tenkinti jų poreikius. Akivaizdu, kad opia problema vis dar išlieka elementarūs, tačiau efektyvūs sprendimai: kontrolinių ir namų darbų derinimas, bendradarbiavimas su kitais mokytojais arba tvarkaraštis, atitinkantis numatytas higienos normas.

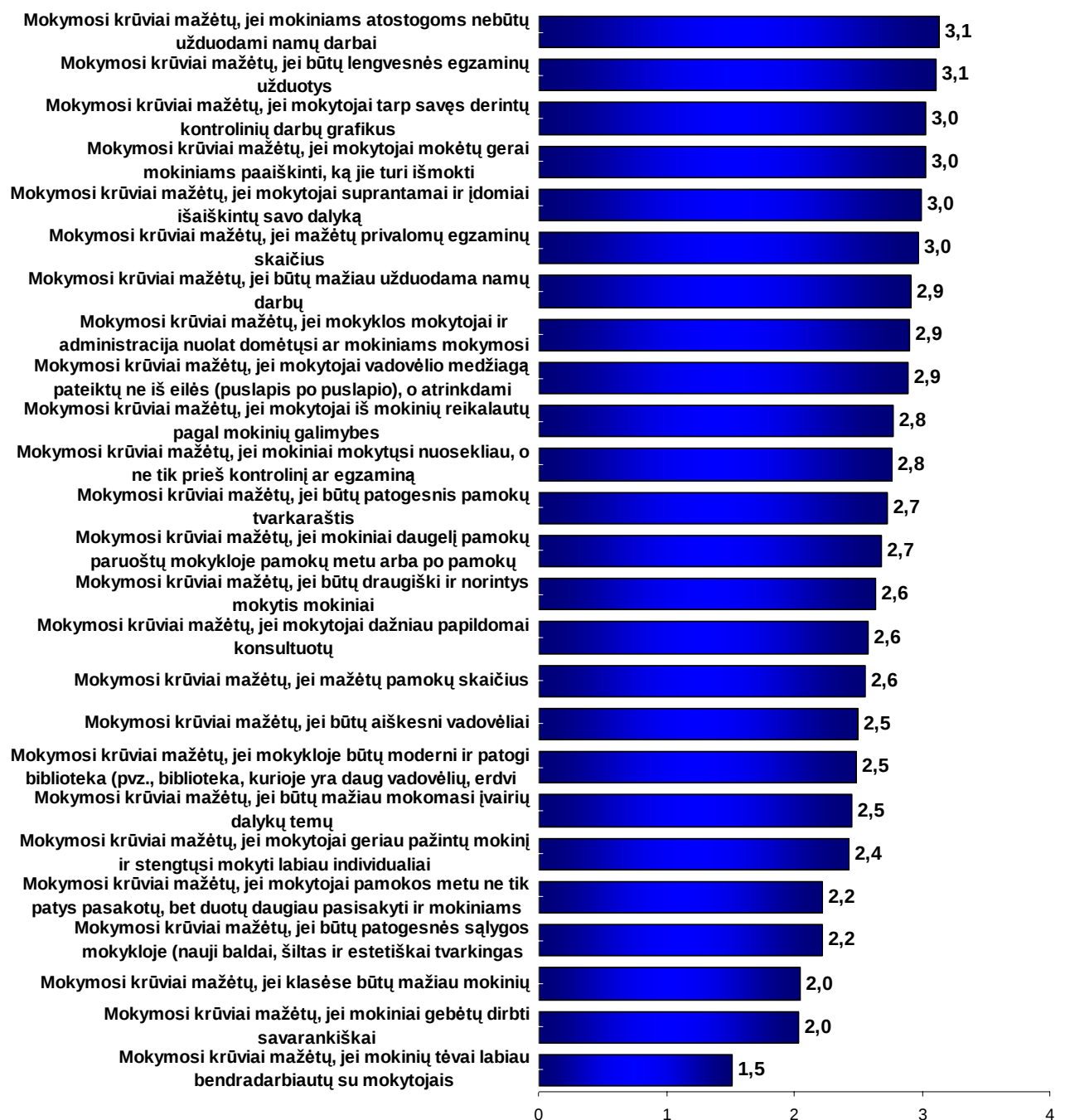
Apibendrinus skirtingų amžiaus grupių mokinių nuomonę, išryškėja, kad, mokinių vertinimuose, didžiausio pritarimo susilaukė teiginiai „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokiniams atostogoms nebūtų užduodami namų darbai“ ($M=3,1$), „mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų

lengvesnės egzaminų užduotys“ (M=3,1), „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai tarp savęs derintų kontrolinių darbų grafikus“ (M=3,0), „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai mokėtų gerai mokiniams paaiškinti, ką jie turi išmokti“ (M=3,0), „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai suprantamai ir įdomiai išaiškintų savo dalyką“ (M=3,0).

Žemiausio pritarimo sulaukė tokie teiginiai, kaip: „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokinių tėvai labiau bendradarbiautų su mokytojais“, „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokiniai gebėtų dirbti savarankiškai“, „mokymosi krūviai mažėtų, jei klasėse būtų mažiau mokinių“, „mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų patogesnės sąlygos mokykloje (nauji baldai, šiltas ir estetiškai tvarkingas pastatas, modernūs kompiuteriai ir kt.)“, „mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai pamokos metu ne tik patys pasakotų, bet duotų daugiau pasisakyti ir mokiniams“.

Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas rodo, kad mokyklose nevykdomi Švietimo ir mokslo ministro įsakymai, nesilaikoma rekomendacijų, apibrėžiančių namų darbų skyrimo laikotarpius. Išryškėja ir mokytojų didaktinės kompetencijos problema, pasireiškianti netinkamu turinio planavimu, žinių perteikimu, mokymo stiliumi, tikslų numatymu bei vertinimu.

Akivaizdu, kad mokinių mokymosi krūvis gali būti valdomas pačiose mokyklose, nedalyvaujant jokioms kitoms institucijoms, tačiau būtinos tam tinkamos priemonės ir veiklos būdai. Kiekviena ugdymo institucija turi savo specifiką, susiklosčiusias ugdymo proceso organizavimo tradicijas, žino mokinių poreikius ir technines mokyklos galimybes, todėl kažin, ar galima parengti vieningą mokinių krūvių mažinimo sistemą, kuri būtų veiksminga visose mokyklose.

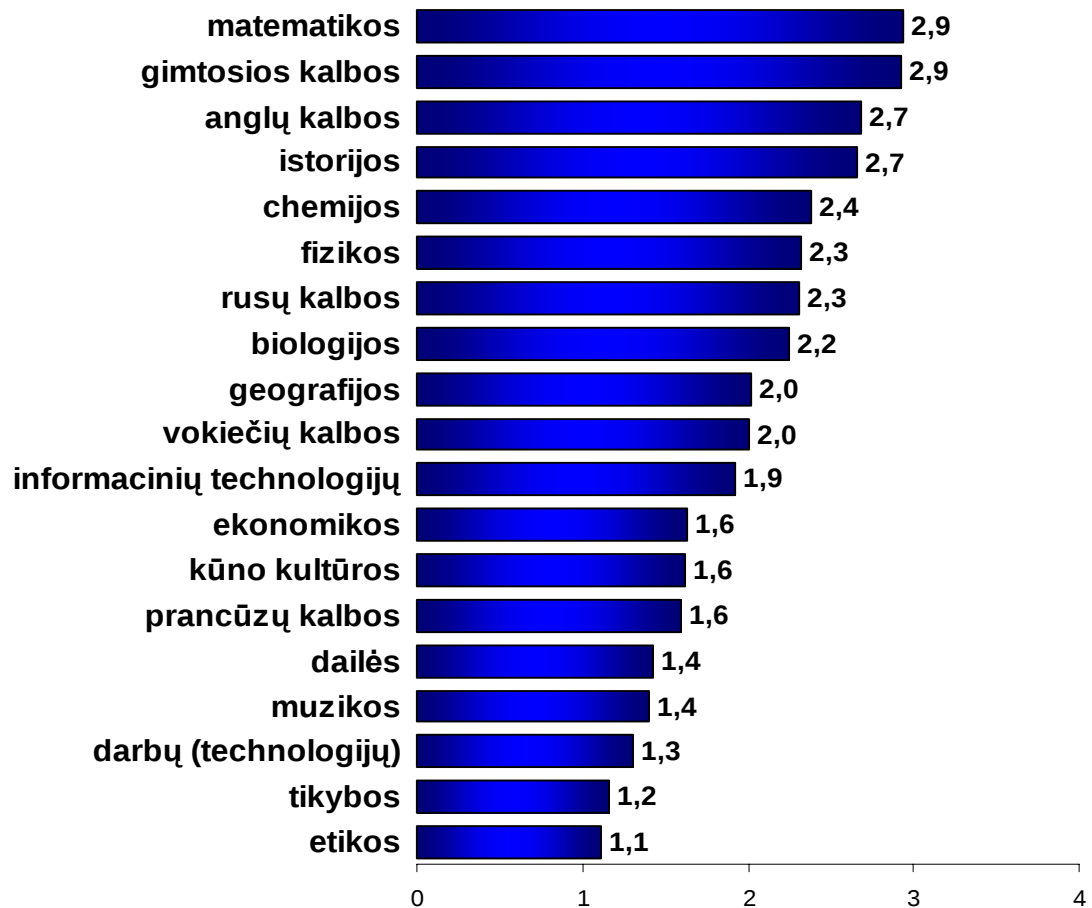

2.1.17 pav. Mokinių krūvio mažinimo galimos priemonės (9-12-ųjų klasių mokinių nuomonė)

Tai, kad mokymosi krūviai išlieka problema mokyklų praktikoje, pagrindžia ir mokinių atsakymai į klausimą „*Kurių mokomųjų dalykų mokymosi krūviai patys didžiausi?*“.

Remiantis 9-12-ųjų klasių mokinių atsakymais, galima teigti, kad didžiausius mokinių mokymosi krūvius įtakoja matematikos, gimtosios kalbos ir užsienio kalbų (anglų kalbos) mokomieji dalykai.

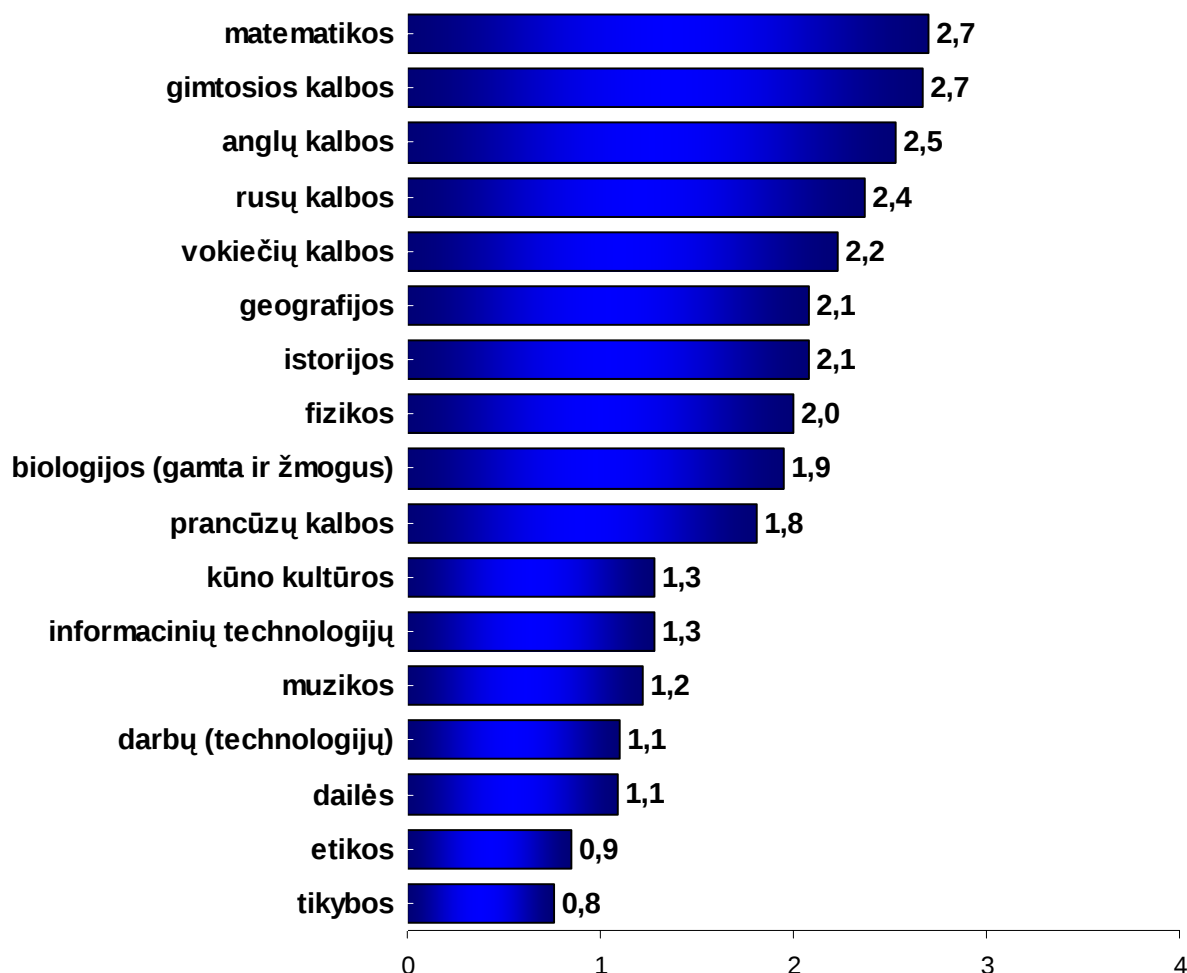
Mažiausiai reikalavimų kelia etikos, tikybos, technologijų (darbų), muzikos ir dailės mokomieji dalykai.

2.1.18 pav. Mokomieji dalykai, kurių mokymosi krūviai patys didžiausi (9-12-ųjų klasių mokinių nuomonė)

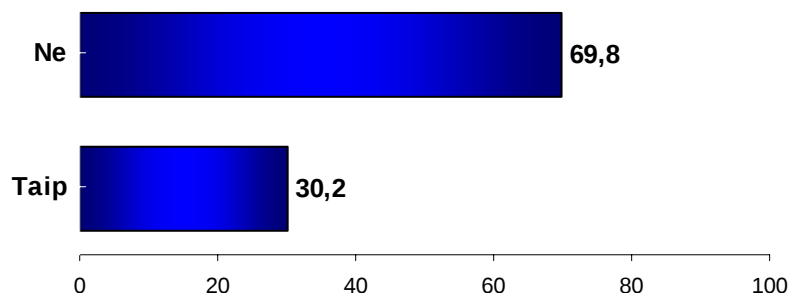
Remiantis 5-8-ųjų klasių mokinių atsakymais, galima teigti, kad didžiausius mokinių mokymosi krūvius įtakoja matematikos, gimtosios kalbos ir užsienio kalbų mokomieji dalykai.

Mažiausiai reikalavimų kelia tikybos, etikos, dailės ir technologijų mokomieji dalykai.

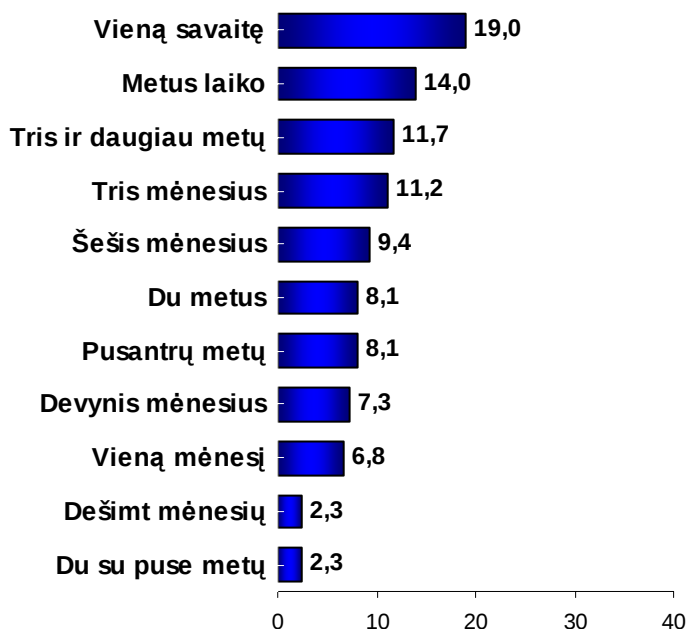
2.1.19 pav. Mokomieji dalykai, kurių mokymosi krūviai patys didžiausi (5-8-ųjų klasių mokinių nuomonė)

Kadangi dažnai mokiniai kelia mokytojų profesionalumo ir pamokos kokybės klausimus, respondentų buvo teiraujama, „ar Jūs naudojotės (dabar ar praeityje) korepetitoriaus paslaugomis?“. Kaip matyti 2.1.20 paveiksle, apie 70 proc. mokinių nesinaudoja korepetitoriaus paslaugomis.

2.1.20 pav. Atsakymų į klausimą „Ar Jūs naudojotės (dabar ar praeityje) korepetitoriaus paslaugomis?“ pasiskirstymas (mokinių nuomonė)

Mokinių buvo prašoma nurodyti, kiek laiko jie lankėsi pas korepetitorius. Iš mokinių atsakymų pasiskirstymo matyti, kad 19 proc. respondentų pas korepetitorių lankėsi vieną savaitę, 14 proc. – metus, 11,7 proc. – tris ir daugiau metų. 2,3 proc. respondentų teigė, kad pas korepetitorius lankėsi du su puse metų ar dešimt mėnesių (2.1.21 pav.). Tai rodo, kad daugiau nei pusė besimokančiųjų pagalbos mokantis ieško už mokyklos ribų ir tai atlieka gana sistemingai, ilgą laiką.

2.1.21 pav. Mokinių lankymosi pas korepetitorius trukmė (mokinių nuomonė)

Todėl galima teigti, kad mokiniams mokyklose nėra sudaromos tinkamos sąlygos siekti pageidaujamų rezultatų, o tai taip pat sąlygoja per didelį mokymosi krūvį.

Mokytojų nuomonė

Mokytojų vertinimu, mokinių mokymosi krūvių mažinimą gali įtakoti kokybiškas darbas pamokoje, kontrolinių darbų derinimas, mokomųjų temų atranka ir stambinimas, tarpdalykinė integracija, mokymosi krūvio reguliavimas, atsižvelgiant į mokinio poreikius, gebėjimus: „aiškiau, vaizdingiau perteikti medžiagą, siaurinti temas, stengtis sudaryti kuo prieinamesnį tvarkaraštį“, „apjungti panašias temas, vesti integruotas pamokas“, „atsižvelgti į mokinių poreikius, jų sveikatą“, „bendradarbiauti mokytojams“, „daugiau atlikti pamokos metu“, „daugiau ir efektyviau dirbti per pamokas, pakoreguoti tvarkaraštį“, „derinti mokymosi krūvius atsižvelgdama į mokinių sugebėjimus ir klasės lygį“, „derinti konkrečiau namų darbus, daugiau bendradarbiauti klasėje dirbantiems mokytojams“, „derinti kontrolinių darbų grafikus“.

Administracijai mokytojai rekomenduoja „administracija turėtų kreiptis į ŠMM, kad būtų mažinamos bendrosios programos“, „administracija turi reikalauti derinti krūvius“, „administracijai - paderinti skiriamus namų darbus, pagal savaitinių pamokų skaičių. Mokytojams vykdyti administracijos nurodymus“, „administracijai nuolat domėtis, ar krūviai nėra dideli, mokytojams - stengtis išmokyti pamokoje, kad namuose reikėtų tik pasikartoti“.

Tai rodo, kad mokytojai gerai suvokia mokinių krūvių augimo priežastis ir savo veikloje taiko atskiras priemones jų reguliavimui, žino, kaip reikia organizuoti darbą pamokoje.

Kur kas rečiau mokytojai minėjo tokias mokinių krūvių didėjimo priežastis, kaip: mokinių lankomumo problemos, mokytojų kvalifikacijos tobulinimas, apmokėjimas mokytojui už individualias konsultacijas ar mokinių ir jų tėvų atsakomybė. Tik labai nedidelė dalis mokytojų išreiškė nuomonę, kad krūviai yra normalūs ir nieko nereikia daryti.

Apibendrinti mokytojų atsakymų turinio analizės rezultatai pateikiami 2.1.22 paveiksle.

2.1.22 pav. Reikėtų, kad mokyklose būtų taikomos mokymo krūvius reguliuojančios priemonės (mokytojų nuomonė)

Vykdamy tyrimą siekiama išsiaiškinti, kas labiausiai nulemia mokinių mokymosi krūvių augimą, todėl mokytojams buvo pateiktas atviras klausimas (*„Mokiniam mokymosi krūviai per dideli todėl, kad...“*) ir prašoma pareikšti savo nuomonę.

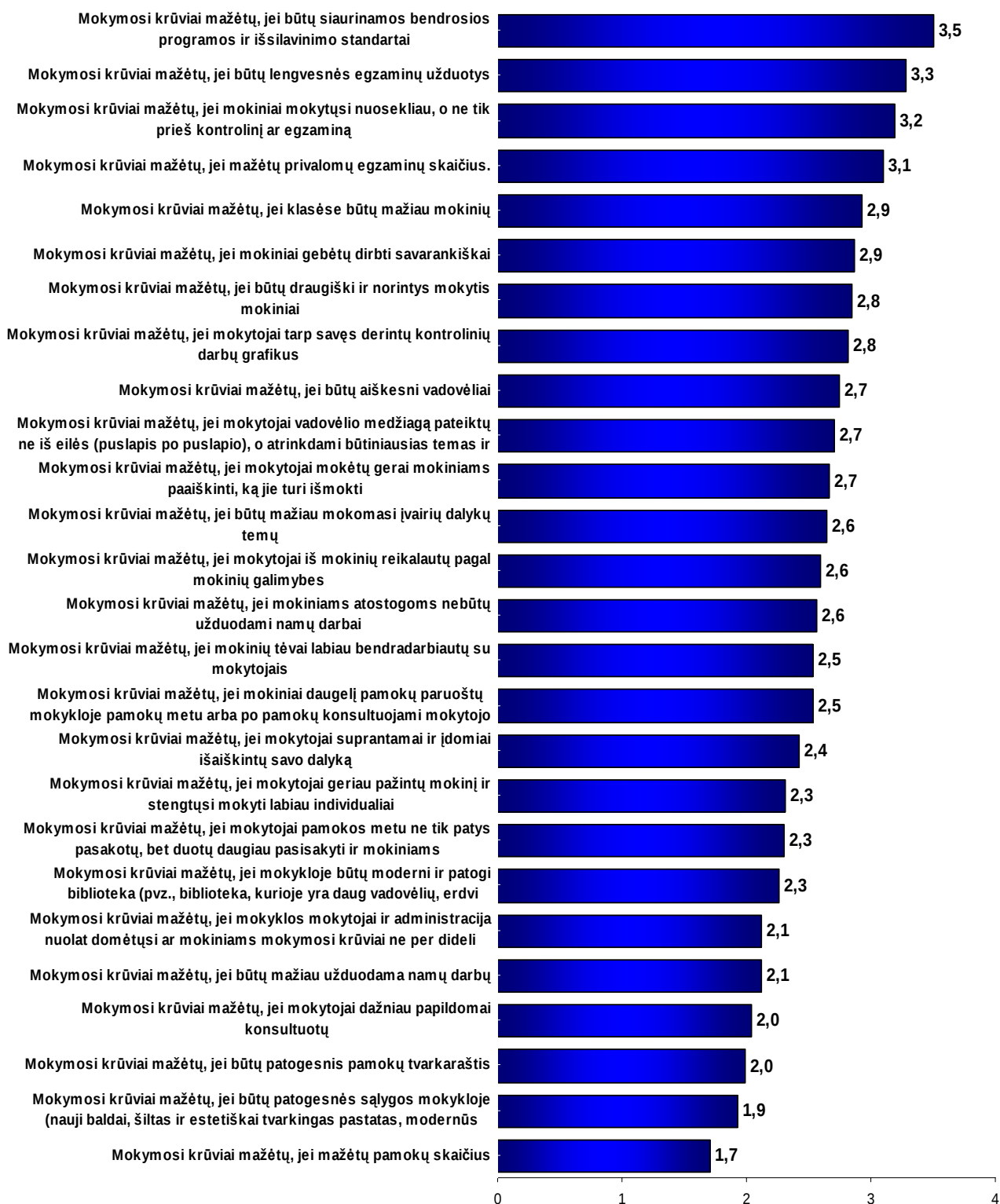
Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad mokytojai išaugusius mokinių mokymosi krūvius dažniausiai sieja su plačiomis mokymo programomis ir nekonkrečiais mokymo standartais, sudėtingais ir neapibrėžtais egzaminų programų reikalavimais, vidurinio ugdymo ir aukštųjų mokyklų programų dubliavimu (kai kuriais aspektais), per didelę temų įvairovę, dideliu kiekiu namų darbų: *„labai plačios dalykų programos“*, *„Švietimo ministerijos paruoštos egzaminų medžiagos yra sudėtingos (abitūros) ir norisi gerų rezultatų. Mokytojai daug žino ir nori kuo daugiau perduoti mokiniams“*, *„bendrosios programos yra pakankamai plačios, mokytojai nespėja išdėstyti viską pamokų metu“*, *„bendrosiose programose dideli reikalavimai. Labai didelės klasės. Yra nemažai vaikų, kuriems programos (atskirų dalykų) turėtų būti modifikuotos“*, *„blogai sureguliuotas mokymo planas“*, *„dabartinės 11-12 kl. programos kartais dubliuoja aukštųjų mokyklų programas“*, *„dalykas apkrautas per didelę temų įvairovę“*, *„daug mokomųjų dalykų“*, *„daug savaitinių pamokų“*, *„daugelis mokinių nemoka išnaudoti pamokų laiko“*, *„mokosi nenuosekliai, pasilieka darbus iki paskutinės minutės, nemoka organizuoti savo veiklos ir laiko“*, *„ne visada sugeba priimti ir įsisavinti pateiktą informaciją pamokų metu, neproduktyviai dirba. Be to, manyčiau, dėl to kaltos ir per didelės apimties mokymo programos“*, *„kai kurių dalykų programos per sunkios, o valandų mažai“*, *„kai kurių klasių vadovėliai perkrauti nereikalinga medžiaga“*, *„kartais užduočių ir programų sudėtingumas neatitinka mokinių sugebėjimų“*, *„kiekvienas dalykininkas atsižvelgia į standartus ir nori juos kuo geriau įvykdyti. Pasiūlymas: mažinti standartus, mažinti egzaminų reikalavimus“*.

Akivaizdu, kad mokytojai išskiria bent jau keturis lygmenis – mokinio, mokytojo, mokyklos ir valstybės, - kuriuose pasireiškia skirtingo sudėtingumo mokinių mokymosi krūvių didėjimą sąlygojusios problemos. Mokinio lygmenyje mokytojai išvelgia mokinių mokymosi poreikių, gebėjimų ir motyvacijos problemas. Mokytojų lygmenyje – siekį perteikti kuo daugiau, jaustis saugiai, leidžiant mokiniams laikyti dėstomo dalyko egzaminus. Mokyklos lygmenyje – reguliuoti krūvį, užtikrinti ugdymo plano kokybę, parengti tinkamus tvarkaraščius, kontroliuoti namų ir kontrolinių darbų grafikus. Valstybės lygmenyje – bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų bei egzaminų programų korekcija, pagrįsta konkretumu, galimybe pasirinkti užduočių sudėtingumą.

Taigi, mokytojų nuomone, *mokinių mokymosi krūviai mažėtų, jei:* būtų siauriamos bendrosios programos ir peržiūrimi išsilavinimo standartai, būtų lengvesnės egzaminų užduotys, mokiniai mokytųsi nuosekliau, mažėtų privalomų egzaminų skaičius, klasėse būtų mažiau mokinių, jei mokiniai gebėtų dirbti savarankiškai ir pan.

Kur kas rečiau mokytojai teigė, kad mokinių mokymosi krūviai mažėtų, jei: mažėtų pamokų skaičius, būtų patogesnės sąlygos mokykloje, būtų patogesnis tvarkaraštis, vyktų papildomos konsultacijos, būtų užduodama mažiau namų darbų.

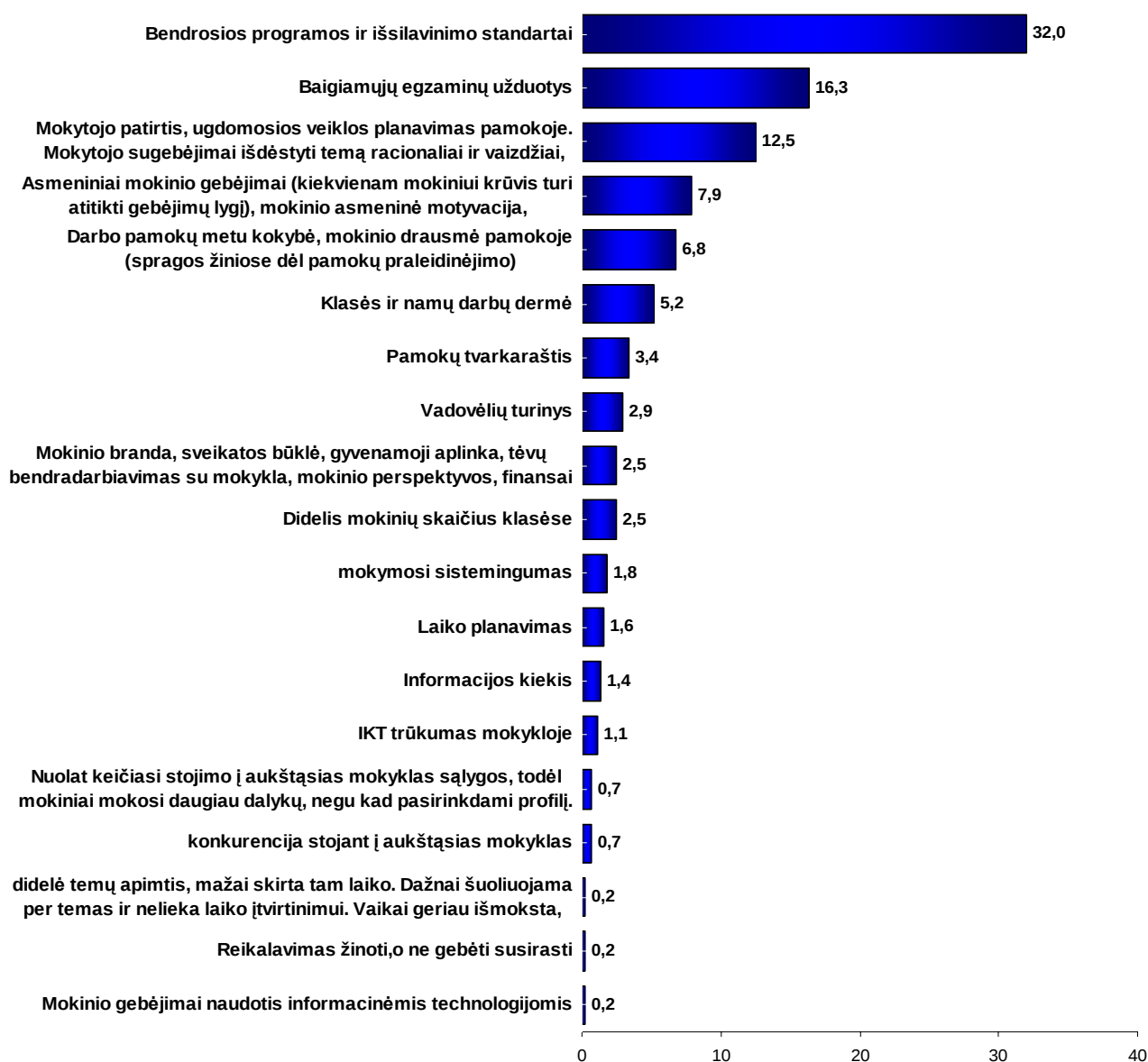
Apibendrinti mokytojų atsakymų turinio analizės rezultatai pateikiami 2.1.23 paveiksle.

2.1.23 pav. Galimos mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonės (mokytojų nuomonė)

Siekiant išsiaiškinti, kokie svarbiausi veiksniai, mokytojų nuomone, lemia mokinių mokymosi krūvių dydį, respondentams buvo pateiktas atviras klausimas ir prašoma pareikšti savo nuomonę.

Mokytojai, kaip svarbiausius veiksnius, įtakančius mokinių mokymosi krūvių dydį, išskyrė bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, baigiamųjų egzaminų užduotis, mokytojų planavimą, mokytojo gebėjimus pamokoje (didaktinę kompetenciją), asmeninius mokinio gebėjimus, darbo pamokoje kokybę. Apibendrinant galima teigti, kad mokytojai tik dar kartą patvirtina požiūrį, jog, jų nuomone, išaugusį mokinių mokymosi krūvį nulėmė atskiri ugdymo turinį reglamentuojantys dokumentai ar egzaminų reikalavimai ir mokytojų bei mokinių žinios, gebėjimai, vertybės (2.1.24 pav.).

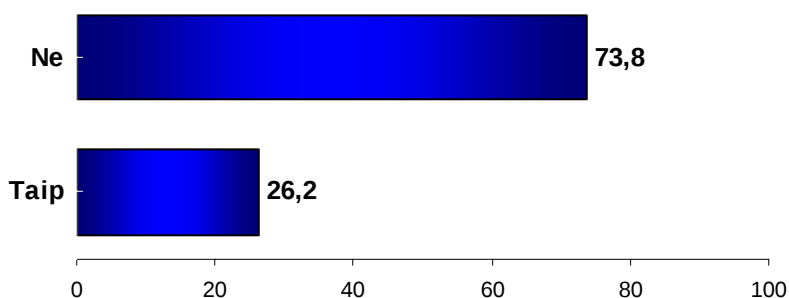
2.1.24 pav. Apibendrinti mokytojų išskirti veiksniai, labiausiai įtakoję išaugusį mokymosi krūvį

Mokinių tėvų nuomonė

Akivaizdu, kad tėvai mokyklos veikloje išvelgia nemaža problemų, susijusių ne tik su mokytojo, bet su administracijos darbu. Be jau pasikartojančių programų, vadovėlių kokybės klausimų, tėvai kelia bendradarbiavimo, aplinkos kūrimo ir krūvių stebėsenos problemas.

Mokinių tėvai, kaip svarbiausius, mokymosi krūvių augimą įtakojančius veiksnius, išskiria netinkamas mokymo programas, vadovėlius, mokytojų požiūrį į darbą, atskirų mokomųjų dalykų krūvius, kontrolinių ir namų darbų kieki, mokytojo darbą pamokoje. Tėvai teigia, kad per didelius mokymosi krūvius įtakoja: „netinkamos mokymo programos, sudėtingi vadovėliai; mokytojų požiūris į savo darbą, turėtų būti pateikiami esminiai dalykai, mokytojai suprantamai dėstyti savo dalyką; turėtų sistemingai mokytis. ir mokytis esminius dalykus“, „anglų, rusų kalbos krūviai“, „būsimų egzaminų užduočių sudėtingumas“, „dalykų modulių kiekis, apimtis ir turinys, pateikimo kokybė“, „darbas pamokoje“, „daug kontrolinių“, „didelis pamokų skaičius, per didelis kiekis užduodamų užduočių“, „didelis srautas žinių“, „jei mokytusi nuosekliau, mažiau dalykų temų, mokėtų mokytojai paaiškinti, ką mokiniai turi išmokti, derintų kontrolinių darbų tvarkaraščius“.

Mokinių tėvų buvo teirujamasi, ar jų dukra/sūnus naudojosi (dabar ar praeityje) korepetitoriaus paslaugomis? Išanalizavus tėvų pateiktus atsakymus, išryškėjo, kad 74 proc. respondentų teigia, jog jų sūnus/dukra nesinaudojo ar nesinaudoja korepetitoriaus paslaugomis (2.1.15 pav.).

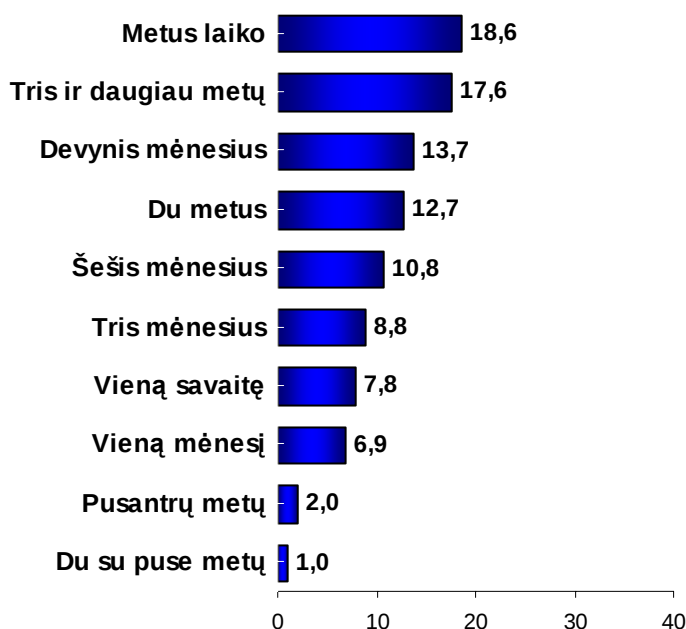
2.1.25 pav. Ar Jūsų dukra/sūnus naudojasi korepetitoriaus paslaugomis (mokinių tėvų nuomonė)

Šiuo atveju mokinių ir jų tėvų vertinimai visiškai sutampa ir rodo, kad nepriklausomai nuo išaugusio mokymosi krūvio, didžioji dalis mokinių nesinaudoja korepetitoriaus paslaugomis.

Kadangi apie 30 proc. respondentų teigia, kad korepetitoriaus paslaugomis jų dukra/sūnus naudojasi, tai tėvų buvo prašoma nurodyti, kiek laiko tai truko.

Kaip matyti 2.1.26 paveiksle, dažniausiai korepetitorių paslaugomis, tėvų nuomone, mokiniai naudojos vienerius (18,6 proc.), trejus ar daugiau metų (17,6 proc.). Trumpiausiai šiomis paslaugomis buvo naudotasi vieną savaitę (7,8 proc.), vieną mėnesį (6,9 proc.). Mažiausia dalis mokinių korepetitorių paslaugomis naudojosi pusantų (2,0 proc.) ar dvejus su puse metų (1,0 proc.).

Tai rodo, kad, nors tik trečdalis mokinių linkę naudotis korepetitorių paslaugomis, tačiau tai trunka ganėtinai ilgą laiką. Todėl galima daryti išvadą, kad mokiniai gana sistemingai priversti lankytis pas korepetitorius, nes pamokų metu negauna reikalingos informacijos arba jų metu tiesiog nuobodžiauja.

2.1.26 pav. Mokinių naudojimosi korepetitoriaus paslaugomis trukmė (mokinių tėvų nuomonė)

Mokyklų vadovų nuomonė

Kaip svarbiausius veiksnius, sąlygojančius didėjančią mokinių mokymosi krūvį, mokyklų vadovai nurodo: mokinio asmeninius gebėjimus, mokytojų požiūrį, bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, mokytojų bendradarbiavimo poreikį, perkrautas programas, egzaminų programas ir egzaminų kiekį, konkurenciją tarp mokyklų, egzaminų baimę, namų darbų apimtį, mokytojų aiškinimą. Mokyklų vadovai dažniausiai akcentavo tai, kad: „*mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų*“, kelia problemų „*bendroji dalyko programa, standartai; mokytojų požiūris; administracijos pastangos kontroliuoti krūvius*“, „*bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“, „*bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, egzaminų programos ir*

jų skaičius“, „egzaminų baimė, renkasi daug egzaminų, o programos plačios“, „egzaminų reikalavimai, programų turinys, mokyklų konkurencija dėl rezultatų“, „geras tvarkaraštis, mokytojų konsultacijos, namų darbų apimtis, pačio mokinio sugebėjimas planuoti savo veiklą, nuoseklus mokinio darbas“, „greitas darbo tempas pamokose, ne viską mokiniai spėja suprasti, trūksta mokymosi motyvacijos“ „kai kurie mokytojai pateikia labai daug nereikalingos informacijos. Mokiniai nemoka mokyti, nemoka dirbti savarankiškai namuose“.

Vertindami teiginius, kuriuose atsispindi mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės, mokyklų vadovai aukščiausiai įvertino teiginį *„mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų siaurintos bendrosios programos ir išsilavinimo standartai“* (M=3,6). Toks mokyklos vadovų vertinimas patvirtina jų anksčiau išskirtus veiksnius, sąlygojančius mokinių mokymosi krūvių didėjimą. Nors mokyklų praktikoje, reguliuojant mokinių mokymosi krūvius, nemažai problemų sąlygoja mokytojų kompetencija ir darbo planavimas, visgi, vadovų nuomone, reguliuoti mokinių mokymosi krūvius visų pirma turėtų aiškiai apibrėžti bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų reikalavimai.

Be to, mokyklų vadovai, kaip gana reikšmingus teiginius, išskyrė šiuos: *„mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų lengvesnės egzaminų užduotys“* (M=3,3), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų privalomų egzaminų skaičius“* (M=3,1), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mokiniai mokytųsi nuosekliau, o ne tik prieš kontrolinį ar egzaminą“* (M=3,0).

Žemiausio mokyklų vadovų pritarimo sulaukė teiginiai *„mokymosi krūviai mažėtų, jei būtų patogesnės sąlygos mokykloje (nauji baldai, šiltas ir estetiškai tvarkingas pastatas, modernūs kompiuteriai ir kt.“* (M=2,0), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mažėtų pamokų skaičius“* (M=2,0), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mokiniai mokytųsi nuosekliau, o ne tik prieš kontrolinį ar egzaminą“* (M=2,1), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai tarp savęs derintų kontrolinių darbų grafikus“* (M=2,2), *„mokymosi krūviai mažėtų, jei mokytojai vadovėlio medžiagą pateiktų ne iš eilės (puslapis po puslapio), o atrinkdami būtiniausias temas ir svarbiausią informaciją“* (M=2,2).

Toks mokyklų vadovų vertinimas iš dalies atitinka mokytojų ir mokinių tėvų vertinimus, tačiau atsispindi ir tam tikrų nesutapimų ar prieštaravimų, nes, mokyklų vadovų vertinimu, viena iš dažniausiai mokyklų praktikoje taikomų krūvių reguliavimo priemonių buvo išskirtas būtent kontrolinių darbų derinimas. Tuo tarpu kaip mokymosi krūvių didėjimo veiksnio mokyklų vadovai jo neišskiria ir netraktuoja kaip reikšmingiausio ar vieno reikšmingiausių.

Apibendrinant visų respondentų grupių (mokinių, mokytojų, mokinių tėvų ir mokyklos vadovų) atsakymus į probleminį klausimą *„Kaip mokyklose taikomų mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokiniai, mokytojai, mokinių tėvai ir mokyklos vadovai?“*, išryškėjo tam tikri skirtumai (žr. 2.1.27 pav.).

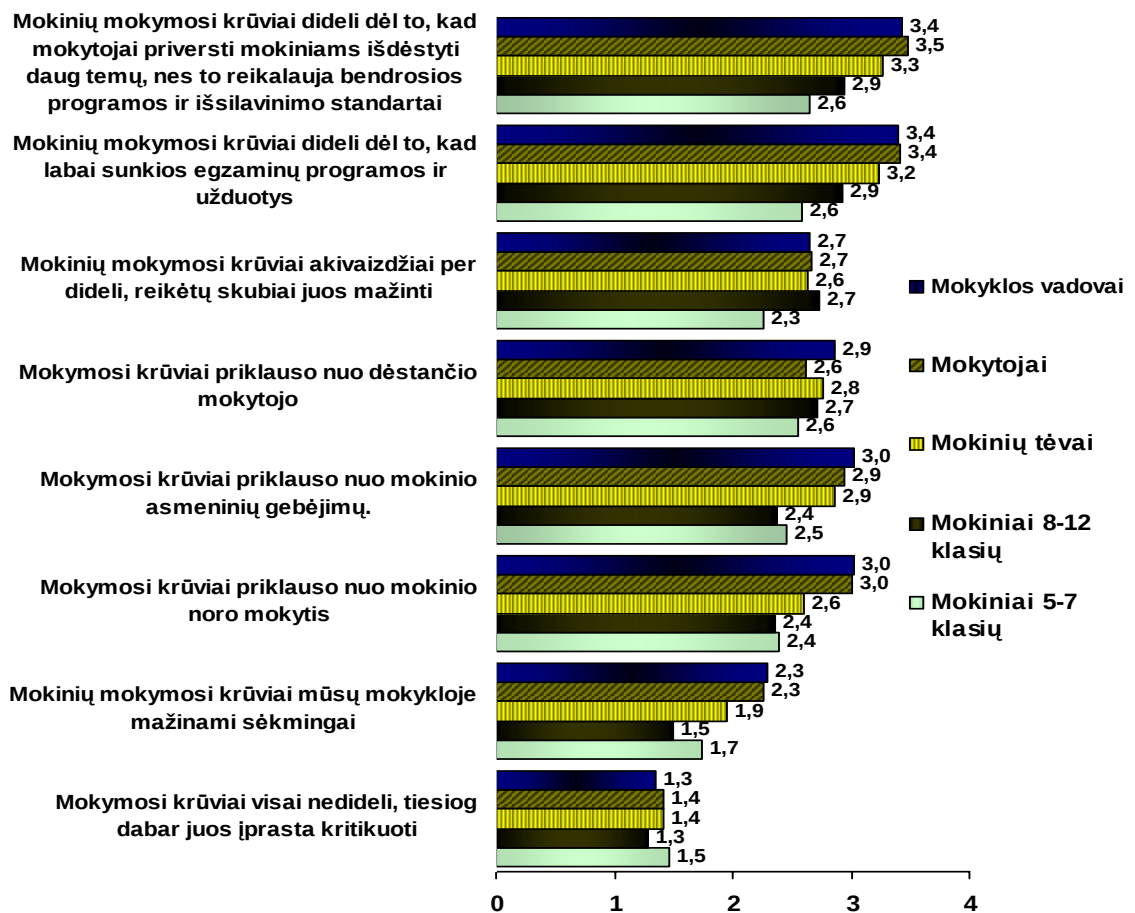
Vieningiausiai krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina mokyklų vadovai ir mokytojai, labiausiai pritardami teiginiams „*Mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti mokiniams išdėstyti daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“ (M=3,4; M=3,5), „*Mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad labai sunkios egzaminų programos ir užduotys*“ (M=3,4).

Kiek labiau išsiskyrė 5-7-ųjų ir 9-12-ųjų klasių mokinių nuomonės, vertinant mokymosi krūvių priemonių veiksmingumą. 9-12-ųjų klasių mokinių nuomonė, vertinant krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą, labiausiai sieja su per dideliais bendrųjų programų, išsilavinimo standartų ir egzaminų programų reikalavimais (M=2,9). Tuo tarpu 5-7-ųjų klasių mokinių nuomone, krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą be jau minėtų veiksnių įtakoja ir dėstantis mokytojas (M=2,6), ir asmeniniai mokinio gebėjimai (M=2,5).

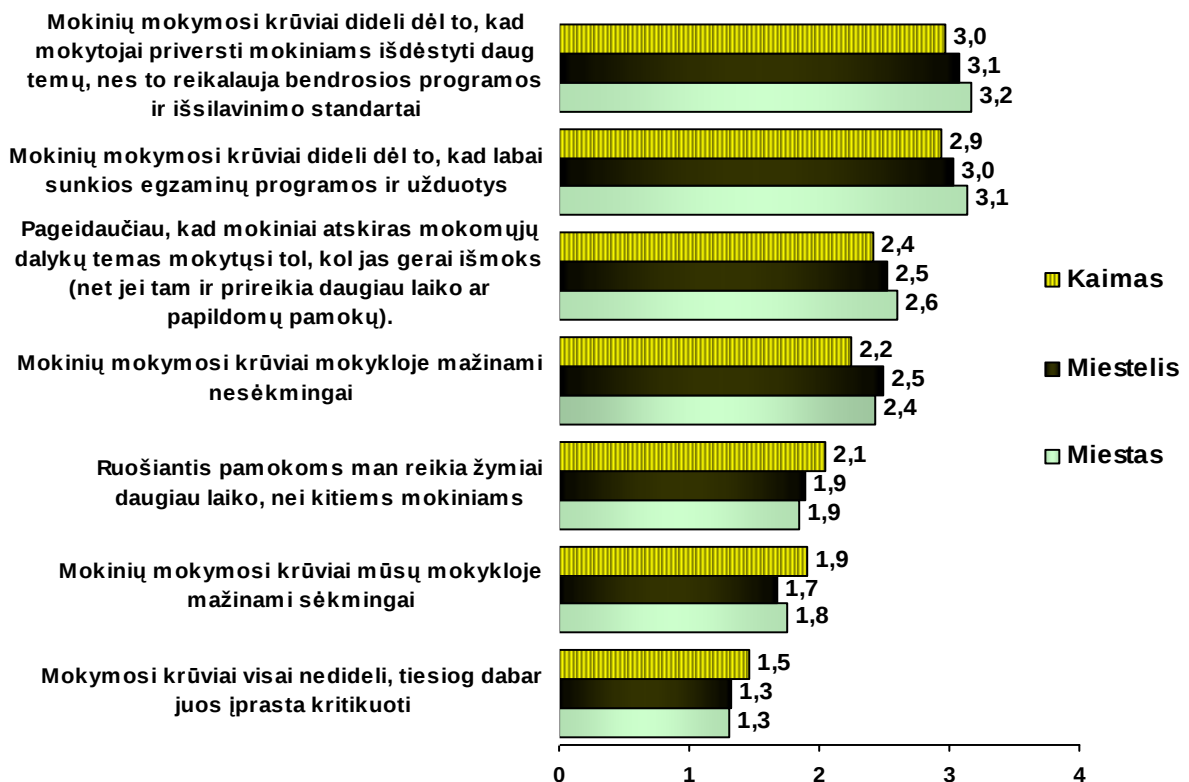
Mokinių tėvai, kaip ir mokyklos vadovai, mokytojai bei mokiniai, kaip ryškiausius veiksnius, įtakančius krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą, išskiria per didelį kiekį temų, sąlygotą bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų bei per sunkias egzaminų programas (M=3,3; M=3,4).

Žemiausio pritarimo visose respondentų grupėse sulaukė teiginys, kad mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti (nuo M=1,3 iki M=1,5). Toks respondentų nuomonės vieningumas rodo, kad visų tyriminių grupių vertinimu, per didelį mokinių mokymosi krūvį pirmiausia sąlygoja ugdymo turinį reglamentuojantys dokumentai ir egzaminų programos valstybės lygmenyje. Tuo tarpu mokyklos lygmenyje būtina spręsti mokytojų didaktinės kompetencijos problemas. Be to, respondentai atsižvelgia į krūvių sąveiką su mokinio asmeniniais gebėjimais ar jo motyvacijos. Todėl galima teigti, jog mokyklose būtina sukurti konsultavimo ir pagalbos teikimo mokiniui mechanizmą, galintį padėti išspręsti atskirų mokinių nesugebėjimą dirbti vienuodu tempu ir pajėgumu. Valstybės lygmenyje tai galėtų būti siejama su mokytojo pagalbininko etato įvedimu.

Analizuojant visų respondentų požiūrį į mokinių mokymosi krūvius demografiniu aspektu (2.1.28 pav. pateikiami tik statistikai reikšmingi rezultatai) matyti, kad labiausiai respondentai pritarė teiginiui, „*mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti mokiniams išdėstyti daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“. Lyginat miesto, miestelio ir kaimo respondentų vertinimus matyti, kad šiam teiginiui labiau pritarė mieste gyvenantys švietimo subjektai (M=3,2), o mažiausiai - kaimo mokiniai, mokinių tėvai, mokytojai ir mokyklų vadovai. Mažiausiai pritarta teiginiui „*mokymosi krūviai visai nedideli, tiesiog dabar juos įprasta kritikuoti*“. Vienas reikšmingiausių nuomonių skirtumų pastebėtas vertinat teiginį, „*mokinių mokymosi krūviai mūsų mokykloje mažinami sėkmingai*“. Labiausiai šiam teiginiui nepritaria atstovai iš Lietuvos miestelių (M=1,7).

2.1.27 pav. Visų respondentų grupių krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo vertinimas

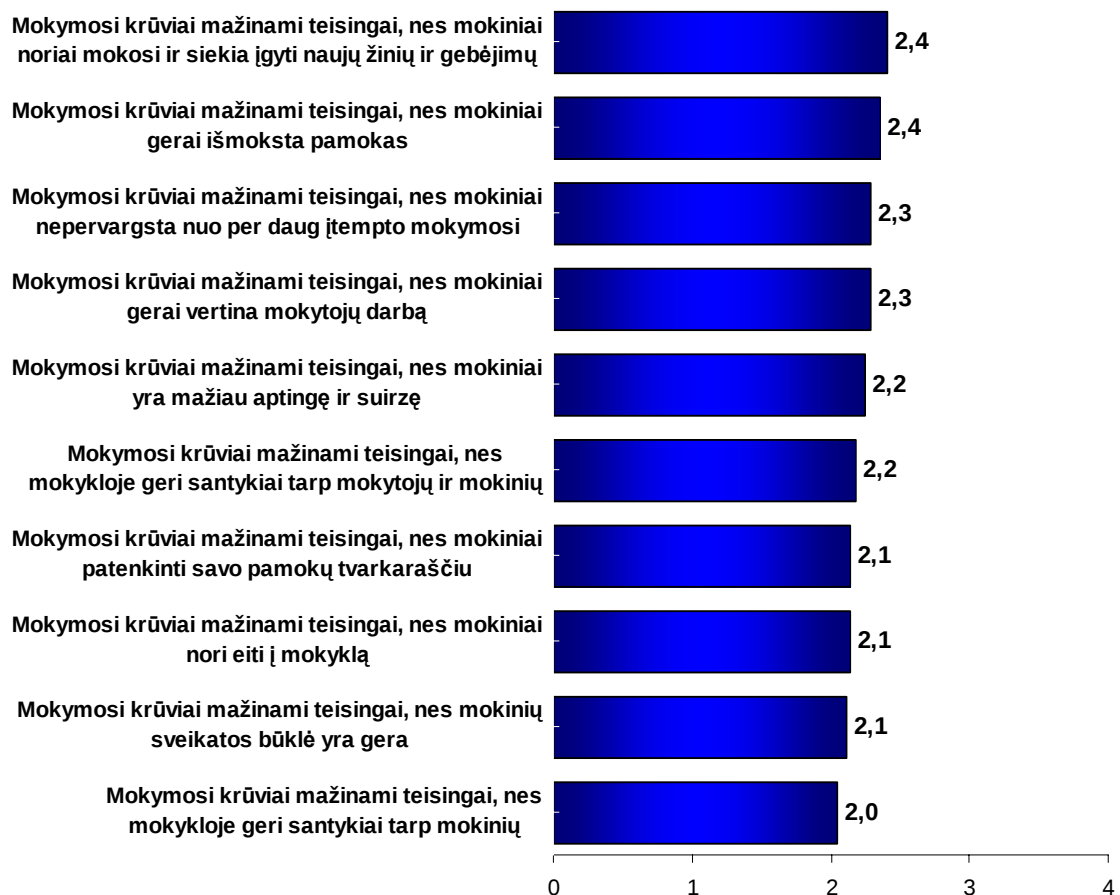
2.1.28 pav. Visų respondentų požiūris į mokinių mokymosi krūvius (demografiniu aspektu)

Probleminis klausimas: Kokiais kriterijais remiantis gali būti vertinamas mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumas?

Mokinių nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, ar veiksmingos mokinių mokymosi krūvius mažinančios priemonės, respondentams buvo pateiktas 11 teiginių blokas, teiraujantis „pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą, ar ne?“.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, išryškėjo, kad daugiausia pritarimo sulaukė teiginiai, kuriuose išryškėja šie krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo kriterijai: mokinių mokymosi motyvacija, kokybiškas ir mokinių poreikius atitinkantis mokymasis, gera psichologinė ir fizinė savijauta: „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų“ (M=2,4); „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai gerai išmoka pamokas“ (M=2,4), „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi“ (M=2,3) (2.1.29 pav.).

2.1.29 pav. Teiginių, pagrindžiančių krūvių mažinimo priemonių įvertinimo kriterijus, reitingas (mokinių nuomonė)

Mažiausio pritarimo sulaukė teiginiai „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokykloje geri santykiai tarp mokinių“ (M=2,0), „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokinių sveikatos būklė yra gera“ (M=2,1). Tai rodo, kad mokiniams kur kas svarbesni yra kriterijai, pagrindžiantys puikią mokymosi motyvaciją, kokybišką žinių lygį, nei sveikatos būklė ar geri santykiai su mokytojais.

Be to, mokiniams buvo suteikta galimybė pabaigti sakinį „*Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes...*“.

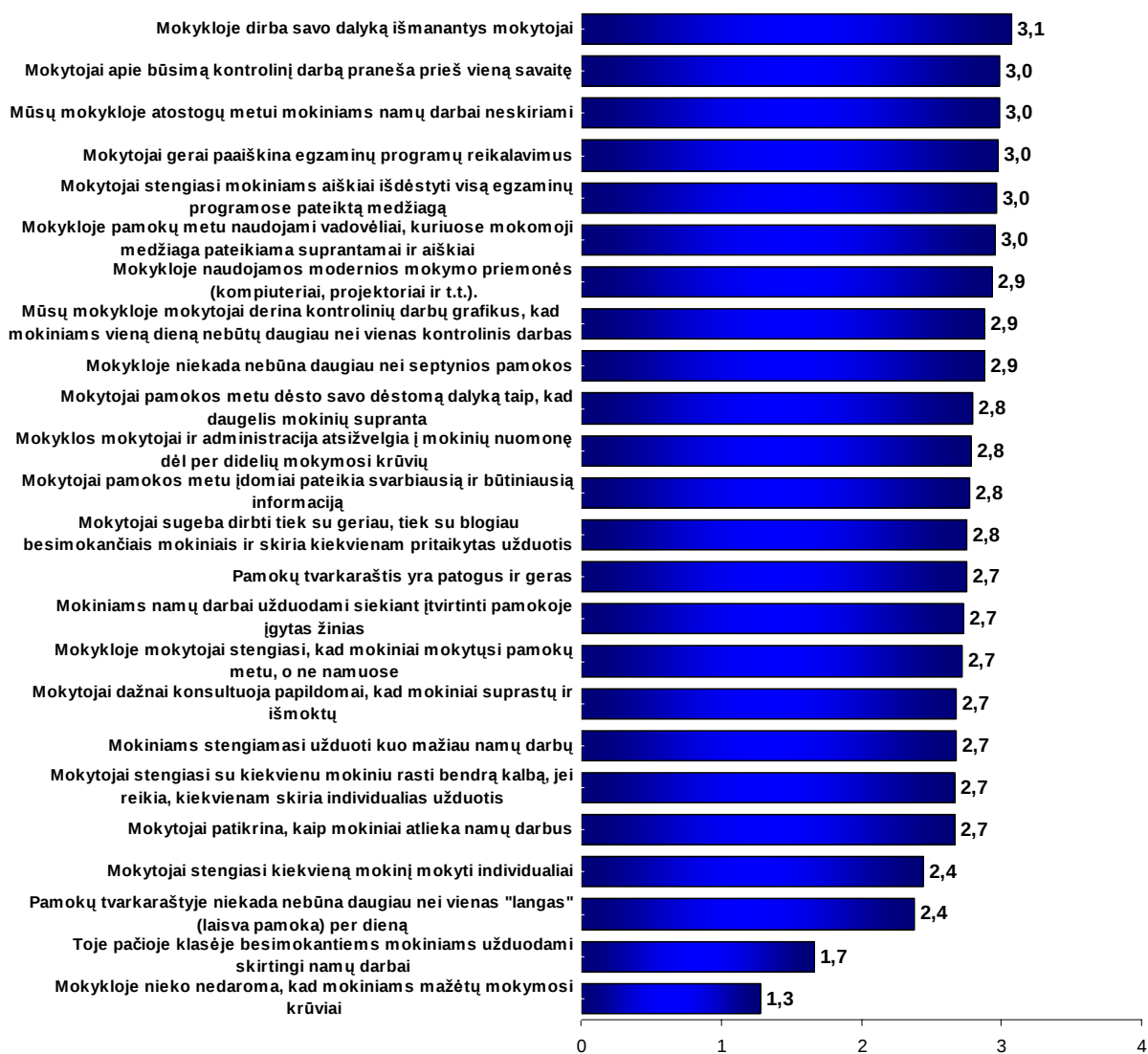
Atlikus pateiktų mokinių atsakymų turinio analizę, išryškėjo, kad dažniausiai mokiniai mokymosi krūvių teisingumą grindžia blogėjančia mokinių sveikata, įvertintais mokinių poreikiais, per dideliais mokomųjų dalykų reikalavimais, galimybe turėti daugiau laisvo laiko, didesniu noru mokytis: „*atsižvelgiama į mokinius*“, „*blogėja mokinių sveikata nuo didelio krūvio*“, „*daugiau laiko lieka laisvalaikiui*“, „*būna lengviau mokytis ir yra noras eiti į mokyklą*“, „*daugumos dalykų naujos knygos, naujos programos, lengvesni tekstai, lengviau įgyjamos svarbios žinios*“, „*gerėja darbo rezultatai ir požiūris į mokslą*“, „*gerėja pažymiai, atsiranda laiko mokytis pačiam*“, „*įgyjama svarbiausių žinių ir nepervargstama*“, „*įdomu mokytis*“.

Tokie mokinių vertinimai rodo jų pozityvų požiūrį, sprendžiant mokymosi krūvių problemas, nors buvo ir tokių respondentų, kurie neišvelgė krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo: „*jie nemažinami*“, „*jie nemažinami teisingai*“, „*jie per dideli*“, „*jie visai nemažinami*“, „*juos reikia mažinti*“.

Siekiant išsiaiškinti mokyklose taikomų krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą, respondentams buvo pateiktas 25 teiginių blokas ir prašoma įvertinti mokymosi krūvių mažinimo būdus.

Didžiausio pritarimo susilaukė teiginiai „*Mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai*“ (M=3,1); „*Mokytojai apie būsimą kontrolinį darbą praneša prieš vieną savaitę*“ (M=3,0); „*Mūsų mokykloje atostogų metui mokiniams namų darbai neskiriami*“ (M=3,0); „*Mokytojai gerai paaiškina egzaminų programų reikalavimus*“ (M=3,0); „*Mokytojai stengiasi mokiniams aiškiai išdėstyti visą egzaminų programose pateiktą medžiagą*“ (M=3,0); „*Mokykloje pamokų metu naudojami vadovėliai, kuriuose mokomoji medžiaga pateikiama suprantamai ir aiškiai*“ (M=3,0) (2.1.30 pav.).

Žemiausio pritarimo sulaukė teiginiai „*mokykloje nieko nedaroma, kad mokiniams mažėtų mokymosi krūviai*“ (M=1,3), „*toje pačioje klasėje besimokantiems mokiniams užduodami skirtingi namų darbai*“ (M=1,7), „*pamokų tvarkaraštyje niekada nebūna daugiau nei vienas „langas“ (laisva pamoka) per dieną*“ (M=2,4), „*mokytojai stengiasi kiekvieną mokinį mokyti individualiai*“ (M=2,4).

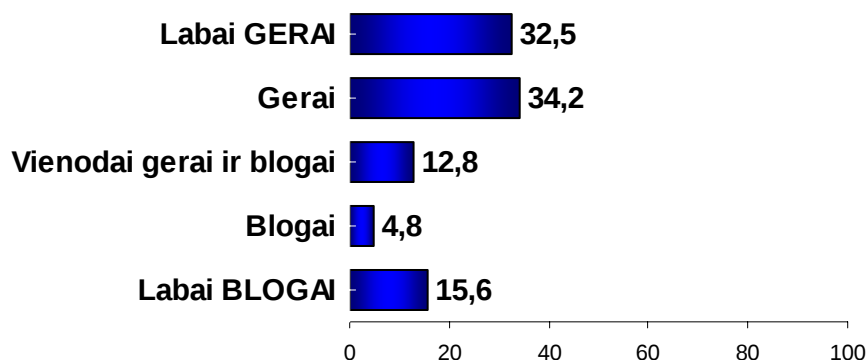
2.1.30 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumo vertinimas (mokinių nuomonė)

Toks nuomonių pasiskirstymas rodo, kad mokymosi krūvių priemonių veiksmingumą mokiniai pirmiausiai sieja su mokytojų profesionalumu, bendrais susitarimais tarp mokytojų, geru egzaminų programos paaiškinimu ir mokymo priemonių kokybe.

Tuo tarpu nepakankamomis mokymosi krūvio mažinimo veiksmingumo priemonėmis mokiniai laiko nieko nedarymą mažinant krūvius, skirtingų namų darbų skyrimą toje pačioje klasėje besimokantiems mokiniams ir „langų“ nebuvimą tvarkaraštyje. Tai patvirtina problemų, susijusių su valdymu ir ugdymo proceso organizavimu, siekiant sumažinti krūvius, raišką mokyklų praktikoje.

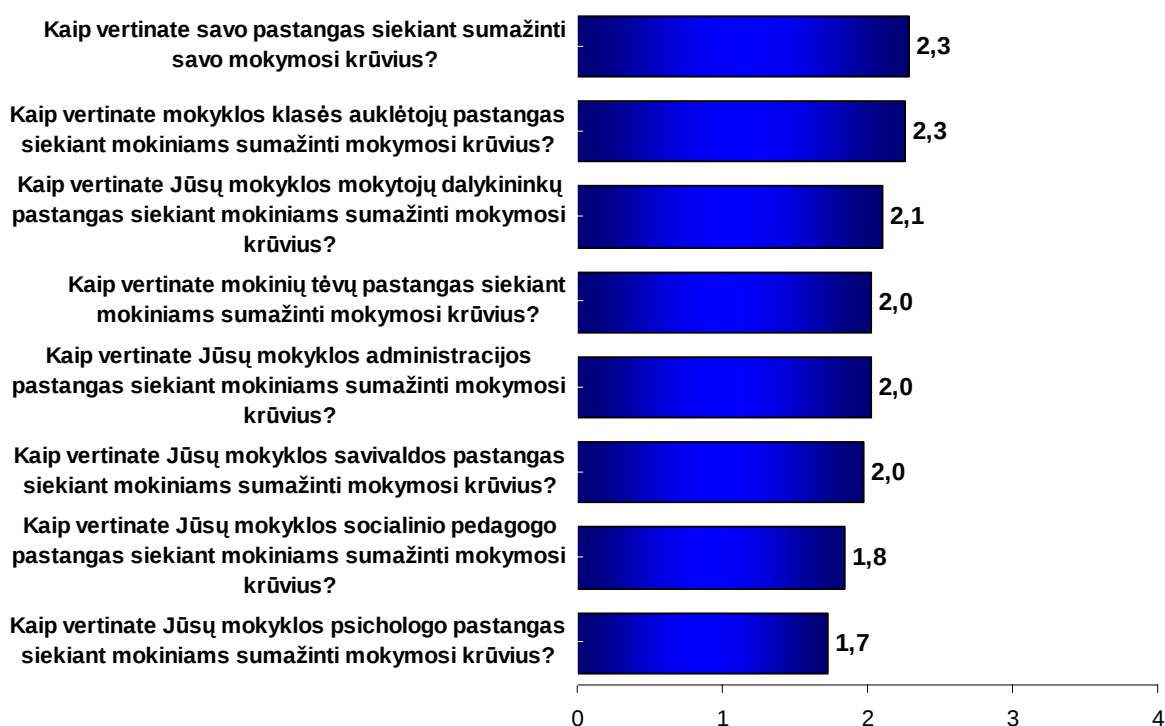
Nors apie 37 proc. mokinių pozityviai vertina mokytojų, administracijos pastangas mažinant mokinių mokymosi krūvius, visgi dažnai tos priemonės nėra pakankamos ar veiksmingos. 13 proc. respondentų priemonių veiksmingumą ir mokytojų, administracijos pastangas vertina vienodai gerai ir blogai, o apie 21 proc. – blogai ir labai blogai. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad tiek mokytojų,

tiesioginės administracijos pastangos, siekiant sumažinti mokymosi krūvius nėra pakankamos (2.1.31 pav.).

2.1.31 pav. Mokytojų ir mokyklos vadovų veiklos vertinimas, mažinant mokymosi krūvius (mokinių nuomonė)

Kaip matyti 2.1.32 paveiksle, mokiniai pozityviausiai vertina savo ir klasės vadovo pastangas, siekiant sumažinti mokymosi krūvius ($M=2,3$). Gana aukšto pritarimo susilaukė ir mokytojų dalykininkų pastangos mažinant mokymosi krūvius ($M=2,1$).

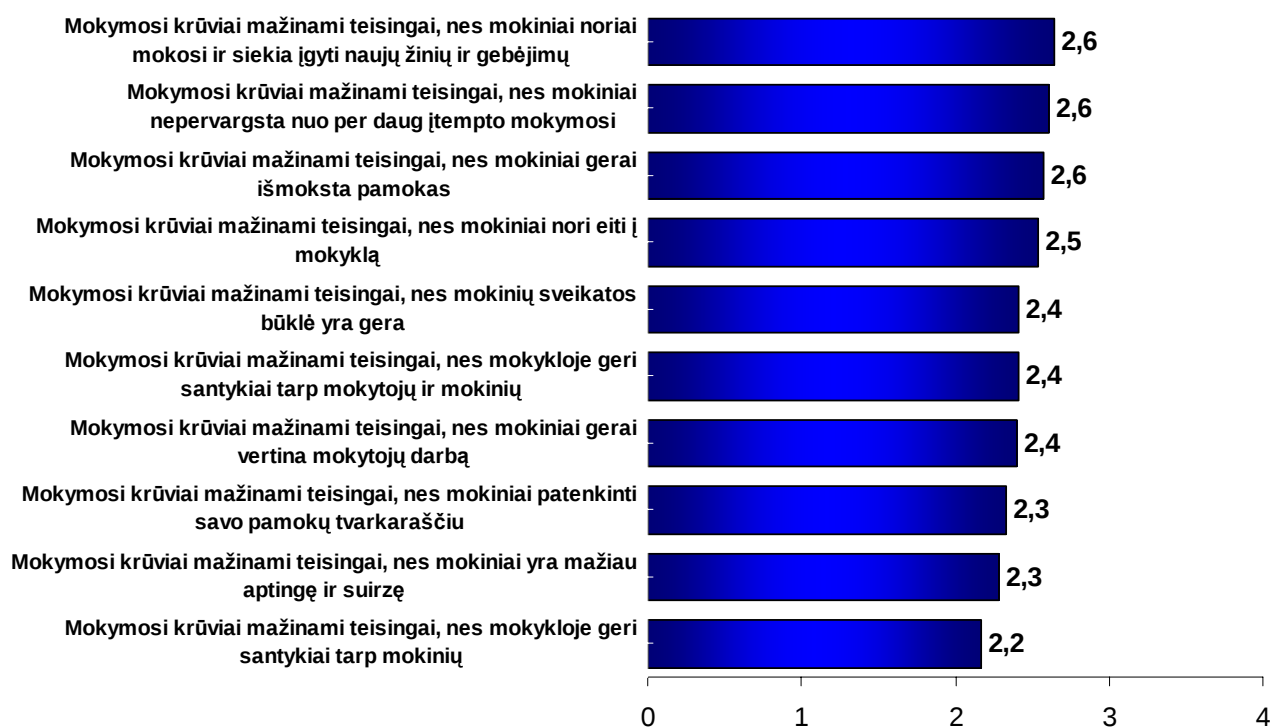
2.1.32 pav. Krūvių mažinimo procese dalyvaujančių subjektų pastangų vertinimas (mokinių nuomonė)

Mažiausio pritarimo sulaukė mokyklos psichologo, socialinio pedagogo ir savivaldos teikiamos pastangos, mažinant mokinių mokymosi krūvius. Kadangi mokinių mokymosi krūviai –

kompleksinė problema, todėl būtina sutelkti visos mokyklos bendruomenės pastangas. Mokinių mokymosi krūvių reguliavimas turėtų būti visos mokyklos komandinis darbas, į kurį įtraukiami mokiniai, mokytojai, jų tėvai, stiprinamas psichologinės, pedagoginės, socialinės pagalbos teikimas.

Mokytojų nuomonė

Mokytojų buvo teiraujamasi, pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą, ar ne. Kaip matyti 2.1.33 paveiksle, mokytojai svarbiausiais mokinių krūvio mažinimo efektyvumo kriterijais išskiria: mokinių norą mokytis ir išmokti; gerą mokinių psichinę ir fizinę sveikatą; norą eiti į mokyklą; gerus santykius tarp mokinių ir mokytojų.

2.1.33 pav. Mokytojų išskirti krūvio mažinimo efektyvumo kriterijai

Dažniausiai mokytojai minėjo: „geri mokymo ir mokymosi rezultatai“, „gera psichologinė būsena, atrinkta svarbiausia medžiaga“, „dauguma vidutinių sugebėjimų moksleiviai sėkmingai mokosi nepersitempdami“, „didėja mokinių mokymosi motyvacija“, „daugiau lieka laiko mokinio kūrybai, saviraiškai „savęs“ ieškojimui“, „ir mokiniams ir mokytojams mokykloje smagu“, „bus mažiau išvargę, nepyks ant mokytojų ir mokslas nebus prievolė“, „mokiniai aktyviau dirba per pamokas“, „mokiniai ateina į pamokas pasiruošę, atlikę namų darbus“, „mokiniai nepavargsta, pasitiki savimi“, „mokiniai nepervargsta, noriai mokosi“, „mokiniai nepervargsta, ramiai eina į

mokyklą, gerai vertina mokytojų darbą”, „mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų”, „gera sveikatos būklė yra”.

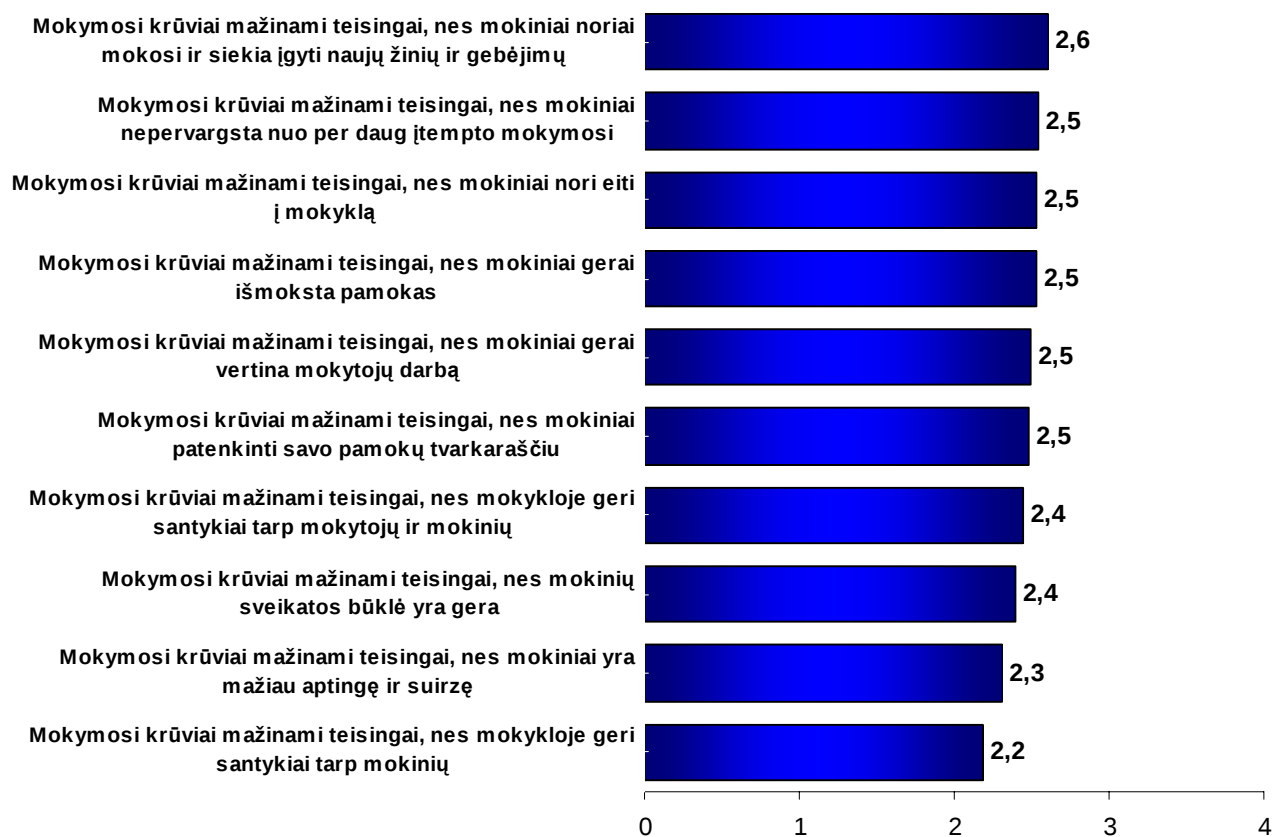
Kiek mažiau reikšmingais mokinių mokymosi krūvių reguliavimo kriterijais mokytojai laiko mokinių nuotaiką, pamokų tvarkaraštį, mokinių mokytojo darbo vertinimą.

Mokinių tėvų nuomonė

Tėvų pasiteiravus, pagal kokius požymius galėtume spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą, ar ne, išryškėjo, kad, respondentų nuomone, mokymosi krūvių mažinimo teisingumą geriausiai pagrįstų tai, kad mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių; mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi, mokiniai nori eiti į mokyklą, gerai išmoksta pamokas, gerai vertina mokytojų darbą.

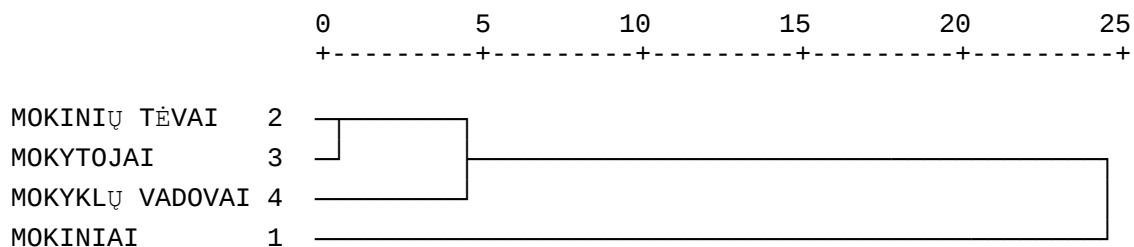
Kaip mažiau veiksmingus krūvių mažinimo priemonių efektyvumo kriterijus mokinių tėvai išskiria gerus santykius tarp mokinių, mokinių nuotaiką ir savijautą (2.1.34 pav.).

Mokinių tėvų išskirti priemonių efektyvumo kriterijai iš esmės atitinka mokytojų išskirtus kriterijus ir gali tapti šios problemos nustatymo indikatoriais.

2.1.34 pav. Mokinių tėvų išskirti krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo nustatymo kriterijai

Klasifikavimo medyje - dendrogramoje matyti, kad respondentų, vertinančių mokinių mokymosi krūvių mažinimo veiksmingumo teiginius, nuomonė išsiskiria. Pakankamai pozityvus ir vieningas požiūris pastebimas mokytojų, mokinių tėvų ir mokyklų vadovų ir nuomonėse, o mokiniai su šiais teiginiais sutinka mažiausiai (žr. 2.1.35 pav. pav.).

2.1.35 pav. Krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo kriterijų vertinimas (dendrograma)

Mokinių tėvų buvo prašoma pabaigti sakinį: *Mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes...* . Atlikus pateiktų atsakymų turinio analizę, išryškėjo, kad mokinių tėvai iš esmės pakartoja tuos pačius krūvių reguliavimo efektyvumo kriterijus, pabrėždami, jog, kai krūviai reguliuojami teisingai, tai mokiniams „atsiranda noras tobulėti“, „gerai įsisavina mokomą medžiagą ir noriai eina į mokyklą“, „geras pamokų tvarkaraštis, geri santykiai tarp mokytojų ir mokinių“, „geri mokymosi rezultatai“, „kyla mokymosi motyvacija“, „mažiau laiko reikia skirti namų darbų atlikimui“, „mažiau serga, nervinasi, nėra suirzę, daugiau lieka laisvalaikio“, „mokiniai gerai išmoka pamokas ir nepervargsta nuo mokymosi“, „mokiniai gerai vertina mokytojų darbą“.

Mokinių tėvų vertinimu, dažniausiai mokykloje, siekdami sumažinti mokymosi krūvius, mokytojai „aiškina tik būtiniausius dalykus“, „atostogoms neužduoda“, „daug informacijos pateikia pamokų metu“, „daugelį pamokų paruošia mokykloje“, „daugiau taikoma praktikos“, „derina kontrolinių darbų grafikus“, „derina mokymosi procesą su popamokine veikla“, „diferencijuoja kontrolinius, užduotis“.

Iš tėvų vertinimų matyti, kad tėvai iš dalies yra patenkinti mokymosi krūvių reguliavimo priemonėmis ir tiksliai jas gali įvardinti.

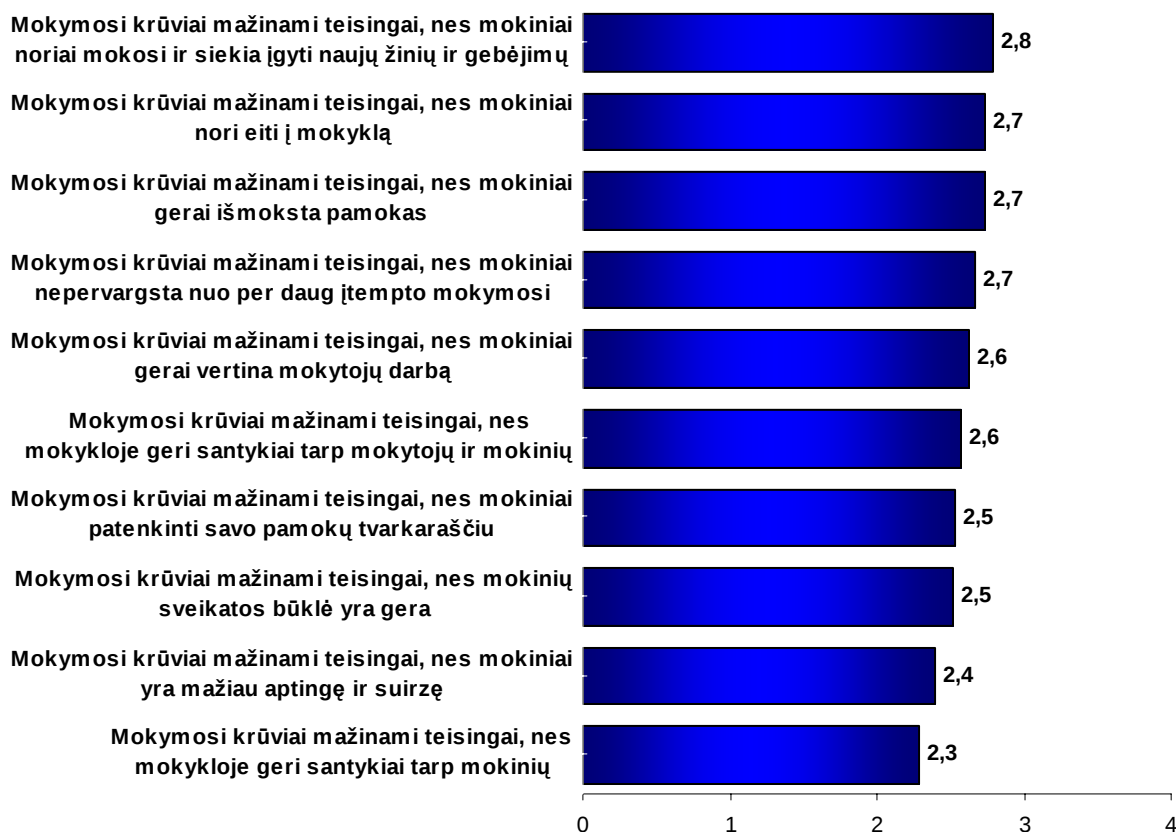
Paprašyti įvertinti mokymosi krūvių mažinimo būdus mokykloje, mokinių tėvai labiausiai pabrėžė, kad turi būti „aiškus medžiagos išdėstymas“, „aktyvus darbas pamokoje“, „apie kontrolinį darbą vaikai sužinoti anksčiau, o ne tą pačią dieną“, „atostogoms namų darbai neskiriami“, „atrenkamos svarbiausios temos“, „atsižvengiama į mokinių gebėjimus“, „atsižvelgiama į realią situaciją“, „būtų mokomasi mažiau įvairių dalykų temų“, „derinami namų darbai, normuojami“, „geri santykiai tarp mokinių ir mokytojų“ ir pan.

Nors mokinių tėvų vertinimai mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonių atžvilgiu yra pozityvūs, visgi labiausiai tėvai pageidauja mokytojų profesionalumo, bendravimo ir

bendradarbiavimo. Akivaizdu, kad vienas iš svarbių ir vis dar nepakankamai išnaudotų mokymosi krūvio optimizavimo aspektų mokytojo veikloje yra mokymosi turinio, strategijų ir metodų darna su pažintinių procesų, mokinių motyvacijos funkcionavimo galimybėmis. Būtent veiksmingų pedagoginių motyvacijos didinimo ir teigiamos mokinių savivokos palaikymo strategijų įdiegimas mokykloje padėtų mokiniams pasiekti gerų mokymosi rezultatų, tuo pačiu sumažinant mokymuisi skirtas laiko sąnaudas.

Mokyklų vadovų nuomonė

Mokyklų vadovai, išskirdami požymius, pagal kuriuos būtų galima spręsti, ar mokymosi krūvių mažinimo būdai duoda laukiamą rezultatą, ar ne, kaip svarbiausius kriterijus išskyrė šiuos: „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų“ (M=2,8). Palyginus visų tyrime dalyvavusių respondentų nuomone, išryškėjo, kad svarbiausiu kriterijumi, galinčiu atspindėti mokinių mokymosi krūvių priemonių taikymo veiksmingumą, tiek mokytojai, tiek mokinių tėvai ir mokyklų vadovai išskiria tai, kad „mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių ir gebėjimų“.

2.1.36 pav. Kriterijai, galintys pagrįsti krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą (mokyklų vadovų nuomonė)

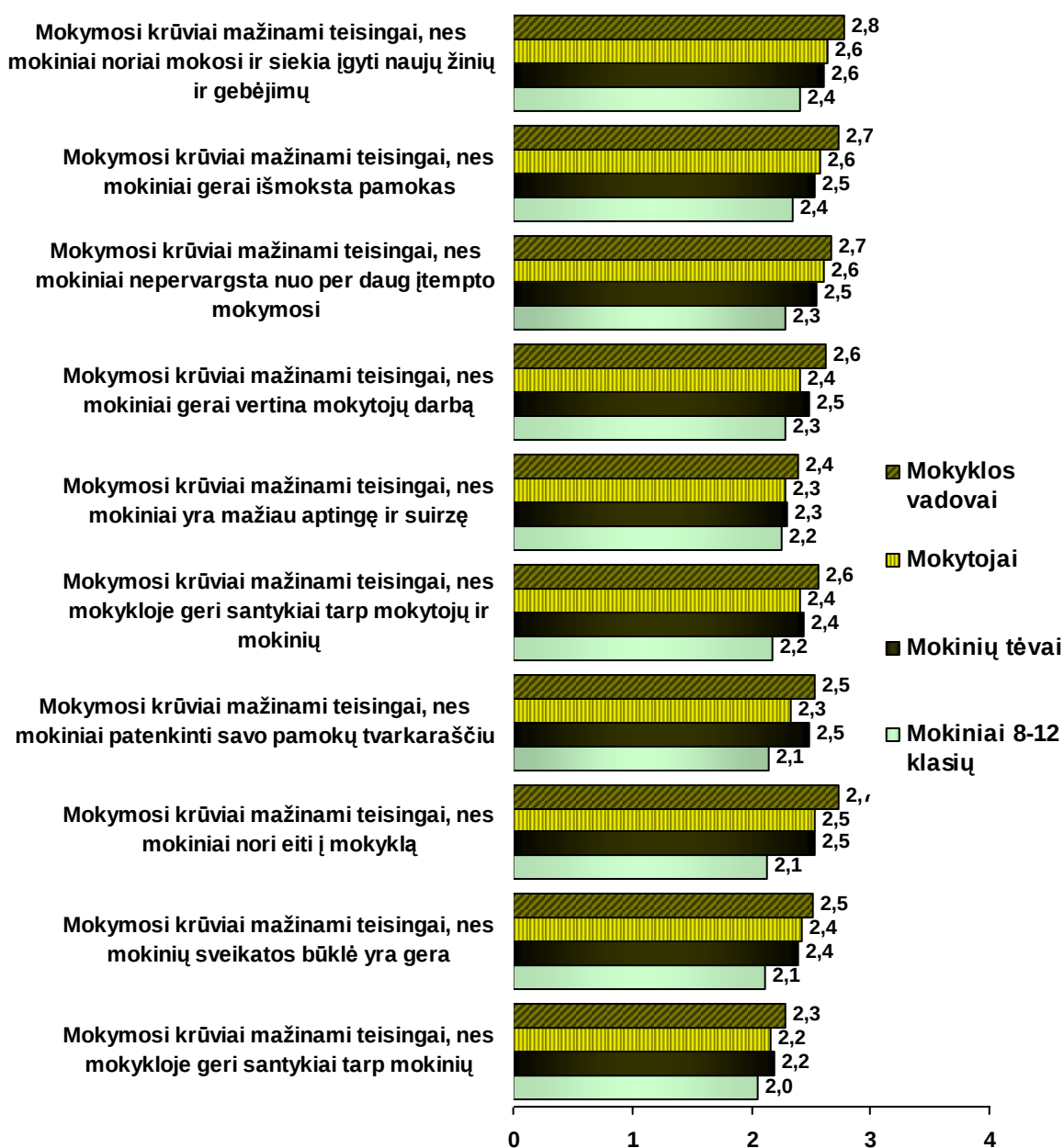
Ganėtinai aukšto mokyklų vadovų pritarimo sulaukė ir teiginiai „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nori eiti į mokyklą*“ (M=2,7), „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai gerai išmoka pamokas*“ (M=2,7), „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai nepervargsta nuo per daug įtempto mokymosi*“ (M=2,7). Tai rodo, kad mokyklų vadovai neapsiriboja vienu iš mokinių mokymosi priemonių reguliavimo kriterijų. Jų vertinimu, ganėtinai svarbūs gali bent keli problemos sprendimo sėkmingumą pagrindžiantys kriterijai.

Žemiausio mokyklų vadovų pritarimo susilaukė teiginiai „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokykloje geri santykiai tarp mokinių*“ (M=2,3), „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai yra mažiau aptingę ir suirzę*“ (M=2,4).

Mokyklų vadovų nuomone, mokinių mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes „*apgalvotai atrenkama mokomoji medžiaga*“, „*atsižvelgiama į mokinių sugebėjimus*“, „*daugelio vaikų sveikatos būklė patenkinama*“, „*daugiau laiko galima būtų skirti kūrybinei popamokinei veiklai*“, „*egzaminų užduotys atitinka programas, programos nusistovėjusios, o ne kasdien kintančios*“, „*gera mokinių motyvacija*“, „*gerėja mokymo rezultatai*“, „*geri santykiai tarp mokytojų ir tarp mokinių, ir mokinių*“, „*kyla mokinių mokymosi motyvacija*“, „*mokiniai gerai išlaiko egzaminus*“, „*mokiniai mąsto kritiškai, yra tarpdalykinė integracija*“, „*mokiniai nepervargę, gerai mokosi*“ ir pan.

Akivaizdu, jog vadovų pateiktuose teiginiuose sunku išskirti naujus ar nežinomus krūvių mažinimo priemonių veiksmingumo kriterijus. Daugeliu atvejų išskirti priemonių veiksmingumo kriterijai atitinka tiek veiksnius, tiek mokymosi krūvių augimą sąlygojančias problemas.

Apibendrinant visų respondentų nuomones (žr. 2.1.37 pav.) galima teigti, kad respondentai pakankamai vienodai vertina pateikus teiginius, tačiau labiausiai šiems teiginiams pritaria mokyklų vadovai. Labiausiai respondentai pritarė teiginiui „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai noriai mokosi ir siekia įgyti naujų žinių*“. Labiausiai respondentų nuomonės išsiskyrė vertinat teiginį „*mokymosi krūviai mažinami teisingai, nes mokiniai patenkinti savo pamokų tvarkaraščiu*“. Mažiausiai šiam teiginiui pritarė mokiniai (M=2,1) ir mokytojai (M=2,3), labiau pritarė mokyklų vadovai (M=2,5) ir mokinių tėvai (M=2,5).

2.1.37 pav. Kriterijai, galintys pagrįsti krūvių reguliavimo priemonių veiksmingumą (visų respondentų nuomonė)

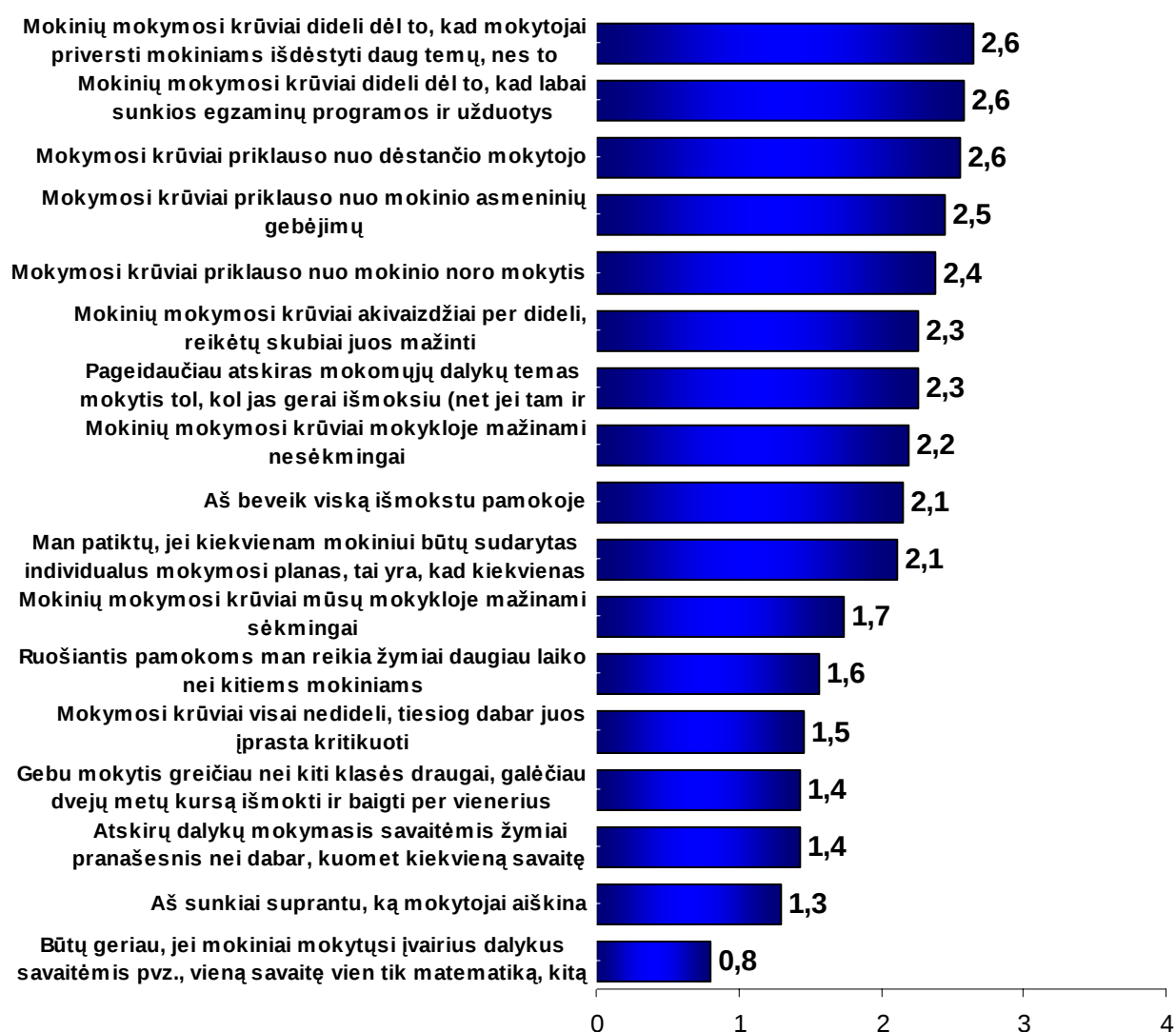
Probleminis klausimas: Ar mokymosi krūvio dydis priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų ir motyvacijos, pedagogo, ugdymo turinio, ugdymo programos, kitų veiksmų (kokių ir kiek)?

Mokinių nuomonė

5-8-ųjų klasių mokiniai, pareikšdami nuomonę apie veiksmingas ar alternatyvias mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemones, labiausiai akcentavo teiginius „*mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti mokiniams išdėstyti daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“, „*mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad labai sunkios egzaminų programos ir užduotys*“, „*mokymosi krūviai priklauso nuo dėstančio mokytojo*“ (M=2,6).

Tuo tarpu žemiausio mokinių įvertinimo susilaukė teiginiai „*būtų geriau, jei mokiniai mokytųsi įvairius dalykus savaitėmis pvz., vieną savaitę vien tik matematiką, kitą - vien tik lietuvių, dar kitą - vien tik užsienio kalbas ir t.t.*“ (M=0,8), „*aš sunkiai suprantu, ką mokytojai aiškina*“ (M=1,3), „*atskirų dalykų mokymasis savaitėmis žymiai pranašesnis nei dabar, kuomet kiekvieną savaitę reikia mokytis visus dalykus iš eilės*“ (M=1,4), „*gebu mokytis greičiau nei kiti klasės draugai, galėčiau dvejų metų kursą išmokti ir baigti per vienerius mokslo metus*“ (M=1,4) (2.1.38 pav.).

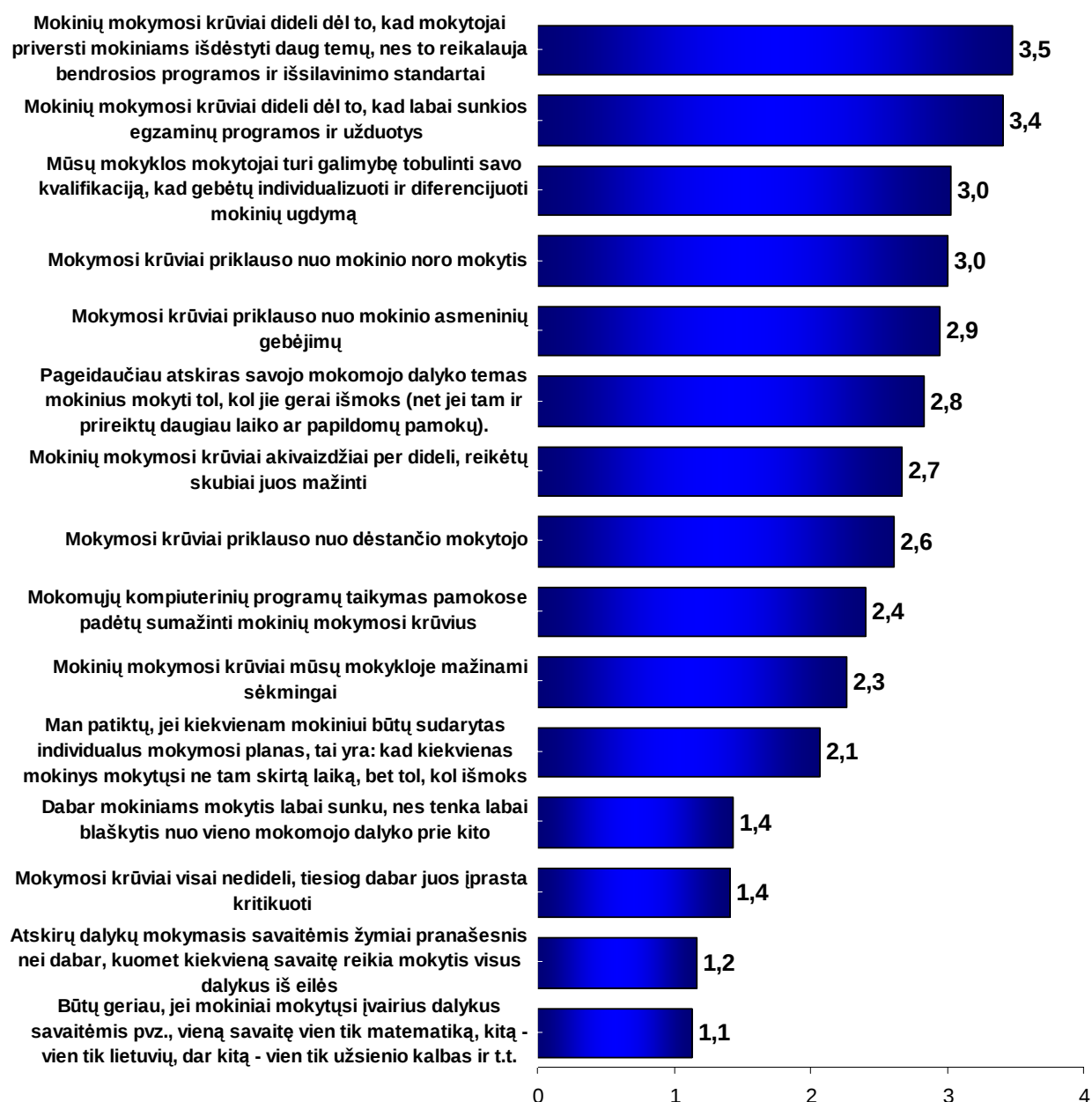
Tai rodo, kad mokiniai labiausiai nepritaria alternatyviems ugdymo proceso organizavimo būdams ir linkę ne tik pasitikėti mokytojais, bet stengiasi juos pateisinti, motyvuodami, jog mokytojai vykdo programų reikalavimus, turi parengti egzaminams, ir mokytojas ir mokinys turėtų jausti didesnę atsakomybę už veiklos rezultatus.

2.1.38 pav. Alternatyvių priemonių taikymo ugdymo procese vertinimas (5-8-ųjų klasių mokinių nuomonė)

Mokytojų nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, ką mokytojai mano tiek apie krūvius, tiek apie jų dydį sąlygojančias problemas, ir kokios alternatyvios priemonės gali jas padėti išspręsti, mokytojų vertinimui buvo pateiktas 16 teiginių blokas.

2.1.39 pav. Alternatyvių krūvio mažinimo priemonių vertinimas (mokytojų nuomonė)

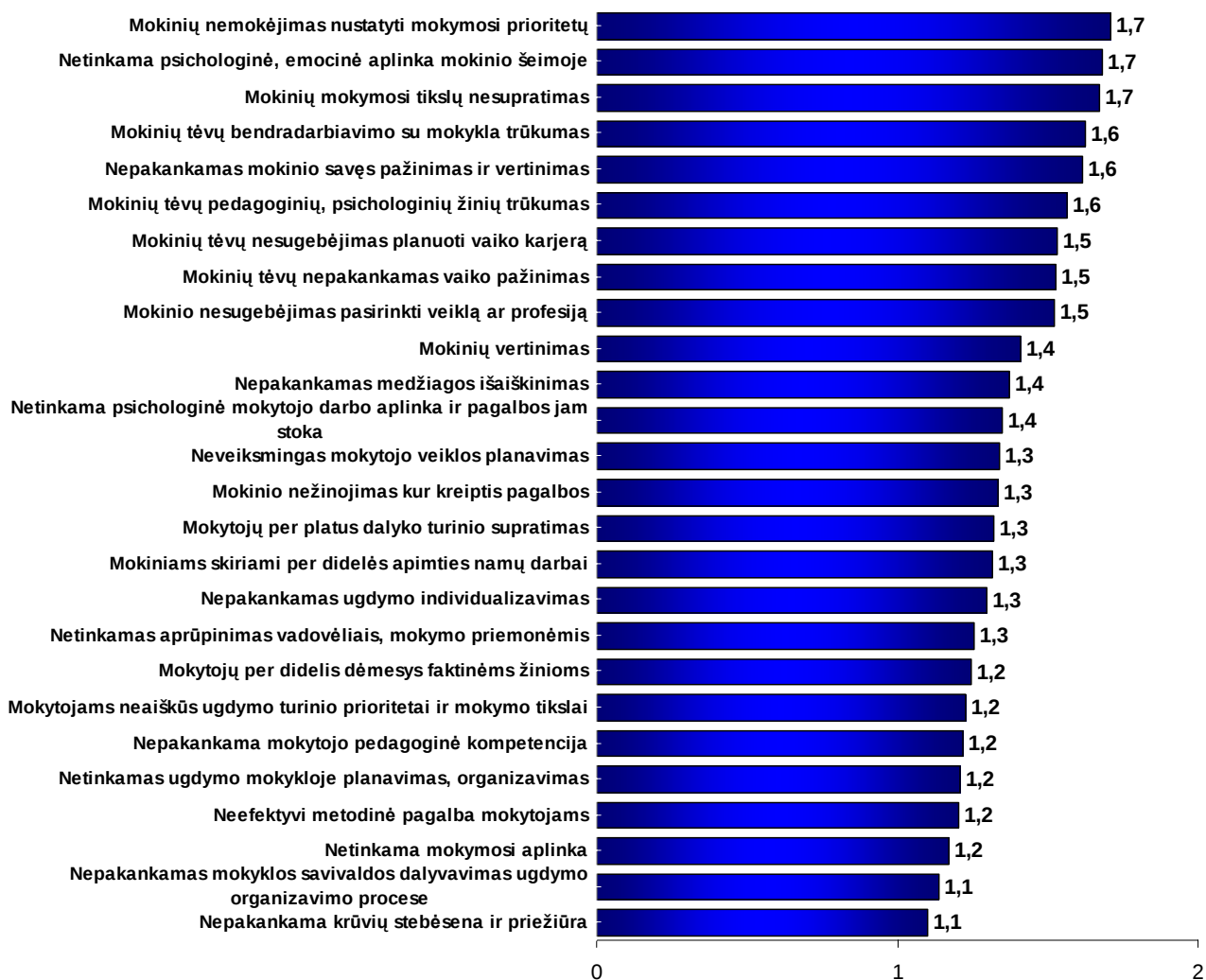
Kaip matyti 2.1.39 paveiksle, ir kaip pagrindines, ir kaip alternatyvias mokymosi krūvių mažinimo priemones mokytojai išskiria bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus ($M=3,5$)

bei egzaminų programas (M=3,4), matyt, siedami jų koregavimo būtinybe. Kaip alternatyvią mokymosi krūvių mažinimo priemonę mokytojai akcentuoja mokytojų kvalifikacijos tobulinimą (M=3,0), mokinio motyvaciją (M=3,0).

Tuo tarpu išties alternatyvios priemonės, galinčios veiksmingai įtakoti mokinių mokymosi krūvių mažinimą, atsiduria reitingo pabaigoje: „būtų geriau, jei mokiniai mokytųsi įvairius dalykus savaitėmis pvz., vieną savaitę vien tik matematiką, kitą - vien tik lietuvių, dar kitą - vien tik užsienio kalbas ir t.t.“ (M=1,1); „atskirų dalykų mokymasis savaitėmis žymiai pranašesnis nei dabar, kuomet kiekvieną savaitę reikia mokytis visus dalykus iš eilės“ (M=1,2).

Kiek aukštesnio įvertinimo sulaukė teiginys „man patiktų, jei kiekvienam mokiniui būtų sudarytas individualus mokymosi planas, tai yra: kad kiekvienas mokinys mokytųsi ne tam skirtą laiką, bet tol, kol išmoks“ (M=2,1).

Tai rodo, kad mokytojai nesijaučia saugūs ir bijo eksperimentuoti. Jiems labiau priimtinos jau nusistovėjusios mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės.

2.1.40 pav. Labiausiai mokinių mokymosi krūvių sąlygojusios priežastys (mokytojų nuomonė)

Kaip matyti 2.1.40 paveiksle, mokytojai, išskirdami labiausiai mokinių mokymosi krūvius sąlygojusias priemones, ypač pabrėžia mokinių nemokėjimą nustatyti mokymosi prioritetų (M=1,7), netinkamą psichologinę aplinką šeimoje (M=1,7) ir mokinių mokymosi tikslų nesupratimą (M=1,7).

Žemiausio pritarimo, mokytojų vertinimuose, sulaukė teiginiai „*nepakankama krūvių stebėsena ir kontrolė*“ (M=1,1), „*nepakankamas mokyklos savivaldos dalyvavimas ugdymo organizavimo procese*“ (M=1,1), „*netinkama mokymosi aplinka*“ (M=1,2) ar „*neefektyvi metodinė pagalba jauniems mokytojams*“ (M=1,2).

Tai rodo, kad mokytojai dėl išaugusių mokinių mokymosi krūvių linkę kaltinti mokinį ir jo šeimą, kai tuo tarpu būtent jo veiklos kokybė, visos bendruomenės pastangos daryti esminius pokyčius ugdymo organizavimo procese, siekiant mažinti mokinių mokymosi krūvius lieka antrame plane. Atrodytų, jog savo darbo broką, užgriuvusias problemas mokytojas labiau linkęs permesi kitiems, ir pirmiausiai vaikams.

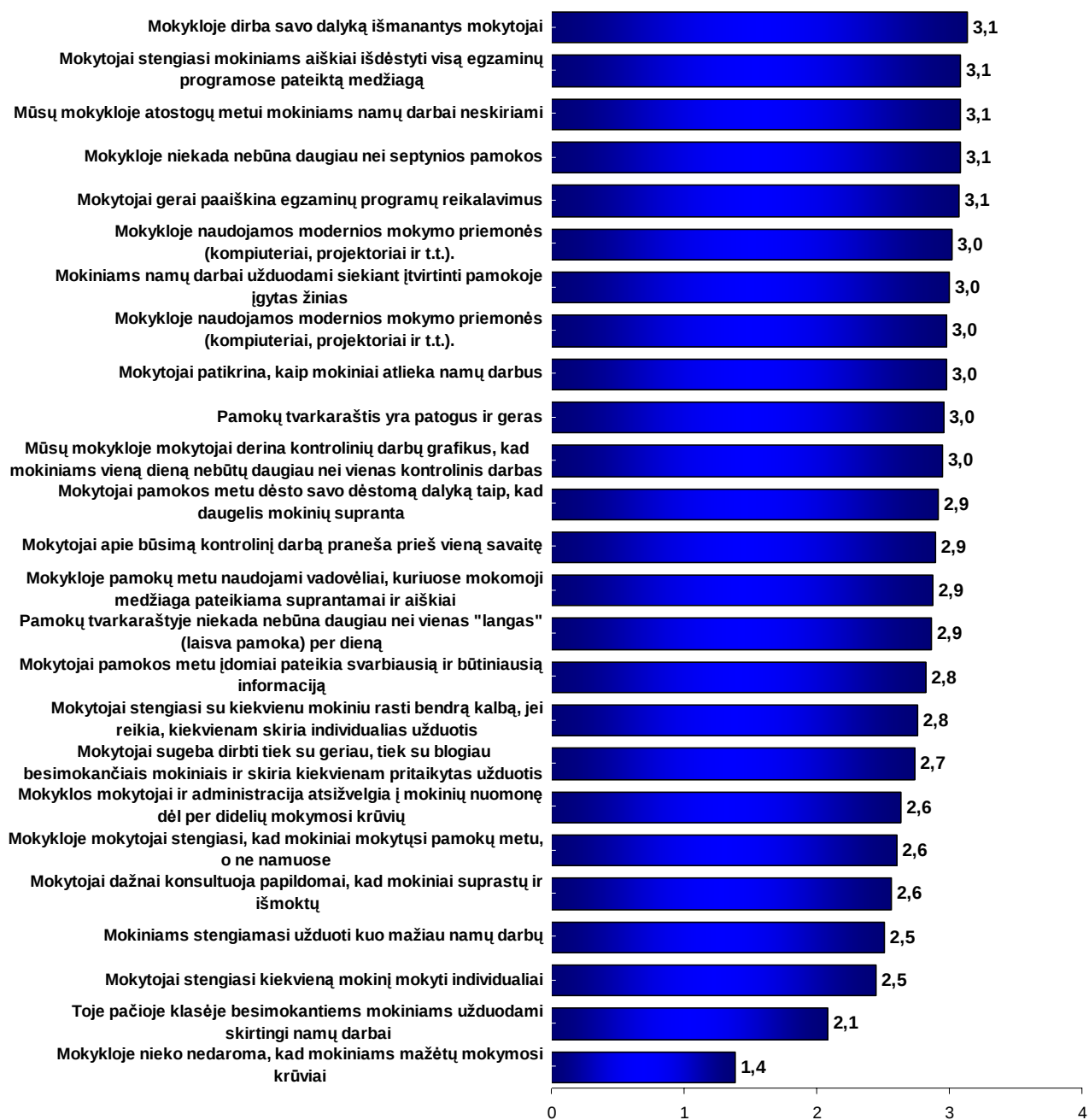
Mokinių tėvų nuomonė

Siekiant išsiaiškinti, kaip mokinių tėvai vertina pateiktus mokymosi krūvių mažinimo būdus, respondentų buvo prašoma teiginius suskirstyti pagal jų reikšmingumą.

Kaip matyti 2.1.41 paveiksle, didžiausio pritarimo mokinių tėvų vertinimuose susilaukė 5 teiginiai: „*Mokykloje dirba savo dalyką išmanantys mokytojai*“, „*Mokytojai stengiasi mokiniams aiškiai išdėstyti visą egzaminų programose pateiktą medžiagą*“, „*Mūsų mokykloje atostogų metu mokiniams namų darbai neskiriami*“, „*Mokykloje niekada nebūna daugiau nei septynios pamokos*“, „*Mokytojai gerai paaiškina egzaminų programų reikalavimus*“ (M=3,1).

Žemiausiai respondentai vertino teiginius „*mokykloje nieko nedaroma, kad mokiniams mažėtų krūviai*“ (M=1,4), „*toje pačioje besimokantiems užduodami skirtingi namų darbai*“ (M=2,1), „*mokytojai stengiasi kiekvieną mokinį mokyti individualiai*“ (M=2,5).

Taigi galima teigti, kad mokinių tėvai objektyviai vertina susidariusią situaciją ir didžiausias viltis sieja su mokytojų darbu, jų didaktine kompetencija. Šiandieniniai ugdymo principai įpareigoja mokytoją dirbti atsižvelgiant į vaiko poreikius, individualias ypatybes, interesus, norus ir gebėjimus. Taigi mokytojui keliamas svarbiausias uždavinys – sugalvoti, kaip objektyviomis aplinkybėmis paveikti subjektą, o ne apsiriboti vien rengimu egzaminams.

2.1.41 pav. Mokymosi krūvių mažinimo būdų reitingas (mokinių tėvų nuomonė)

Mokinių tėvams buvo sudarytos galimybės įvertinti atskirų grupių veiklą, siekiant sumažinti mokymosi krūvius. Kaip matyti 2.1.42 paveiksle, palankiausiai mokinių tėvai vertina klasės vadovo pastangas ($M=2,6$). Vidutiniškai vertinamos mokytojų ir mokyklos administracijos pastangos, siekiant sumažinti mokinių mokymosi krūvius ($M=2,4$). O žemiausiai mokinių tėvai vertina mokyklos psichologo ($M=1,7$) ir socialinio pedagogo ($M=2,0$) pastangas, sprendžiant minėtą problemą.

Tai rodo, kad mokyklose vis dar stokojama vieningų visos bendruomenės pastangų, sprendžiant mokinių mokymosi krūvių problemas. Mokyklos psichologas, socialinis pedagogas turėtų būti vieni iš pagrindinių iniciatorių, ieškant krūvių reguliavimo sprendimų. Nuo mokinio psichologinės savijautos, jo socializacijos mokykloje priklauso mokymosi kokybė, bendra savijauta.

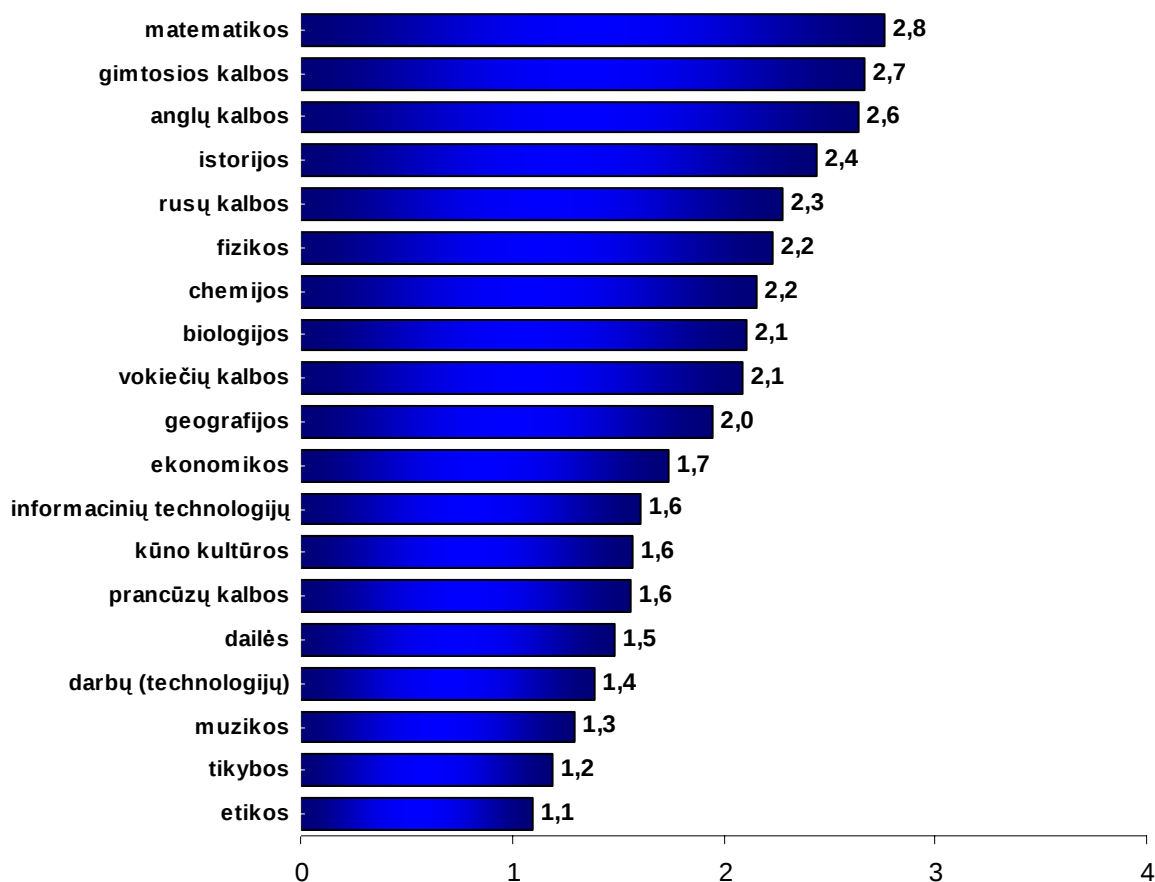
2.1.42 pav. Mokyklos darbuotojų taikomų mokymosi krūvių mažinimo būdų veiksmingumo vertinimas (mokinių tėvų nuomonė)

Be anksčiau išskirtų ugdymo proceso organizavime dalyvaujančių grupių, mokinių tėvams buvo sudaryta galimybė nurodyti, kaip jie vertina kitų asmenų pastangas, siekiant sumažinti mokymosi krūvius.

Remiantis atlikta pateiktų atsakymų turinio analize, galima teigti, kad mokinių tėvai mano, jog už per didelį mokymosi krūvių reguliavimą yra atsakingi ir „ministerijų tarnautojai“, „egzaminų testų sudarytojai“, „įstatymų leidėjai“, „logopedas“, „švietimo sistema“, „tėvų komitetas“.

Per didelis mokymosi krūvis labiausiai neigiamai veikia mokinius, įtakoja jų sveikatą ir bendrą emocinę psichologinę savijautą. Mokinių tėvų buvo teiraujama, „kurių dalykų ruošimui jų vaikai sugaišta daugiausiai laiko?“. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad daugiausiai laiko, tėvų vertinimu, mokiniai sugaišta ruošdamiesi matematikos (M=2,8), gimtosios kalbos (M=2,7), anglų kalbos (M=2,6), istorijos (M=2,4) pamokoms.

Mažiausiai laiko mokiniai sugaišta ruošdamiesi etikos (M=1,1), tikybos (M=1,2), muzikos (M=1,3), technologijų (M=1,4) pamokoms (2.1.43 pav.).

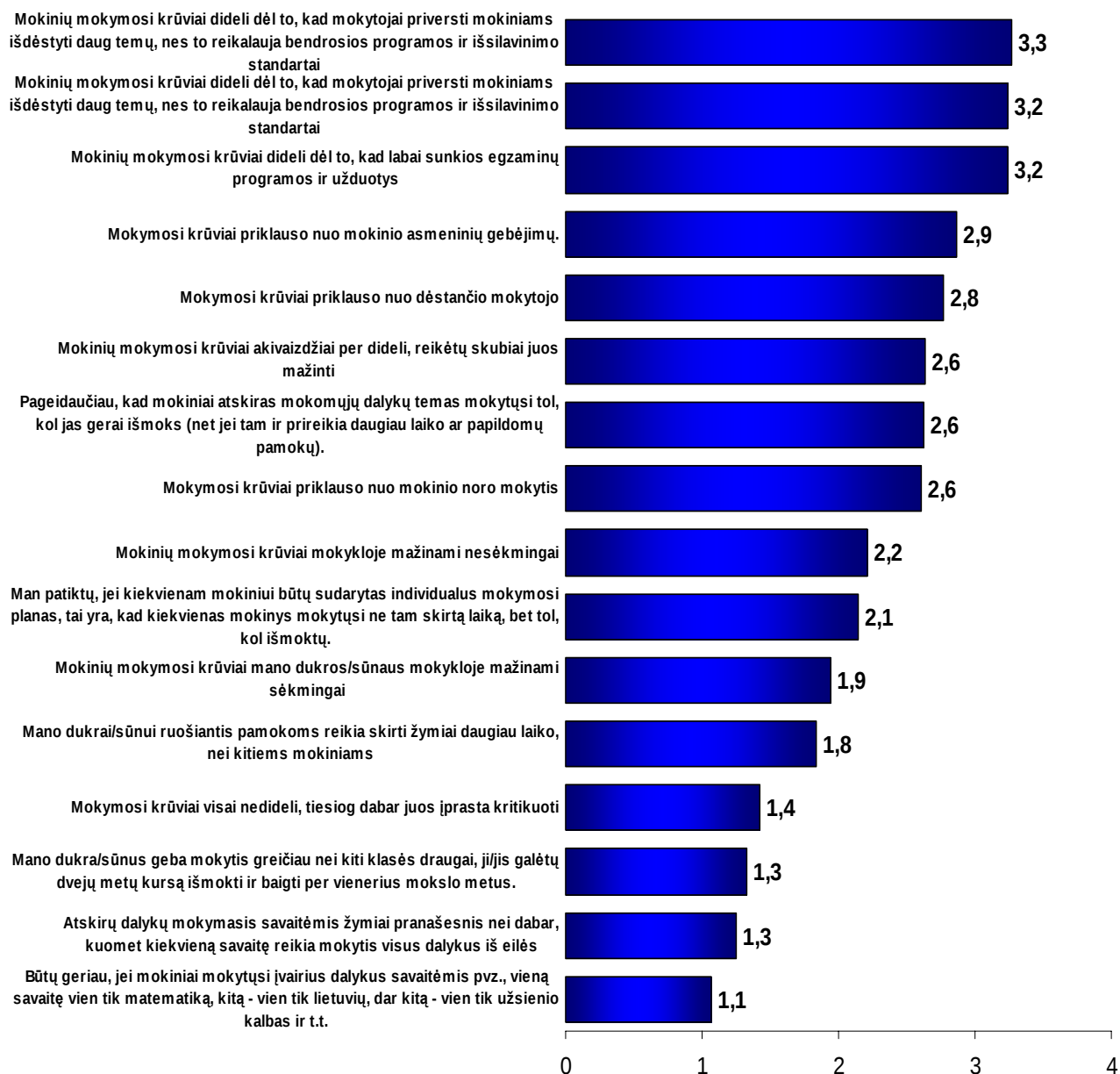
2.1.43 pav. Dalykai, kuriems pasiruošti mokiniai sugaišta daugiausia laiko (mokinių tėvų nuomonė)

Tai rodo, kad mokiniams didžiausias krūvis tenka ruošiantis pagrindiniams mokomiesiems dalykams, tuo tarpu kitų dalykų mokymas nėra perkraunamas per dideliais reikalavimais ir pasiruošimui mažiau reikšmingų dalykų pamokoms mokiniai sugaišta labai mažai laiko. Dažnai tai visiškai nereikalauja atskiro pasiruošimo.

Siekiant išsiaiškinti mokinių tėvų požiūrį alternatyvioms mokymosi krūvio mažinimo priemonėms, respondentams buvo pateiktas 16 teiginių blokas ir prašoma įvertinti pagal teiginių reikšmingumą.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad aukščiausiai mokinių tėvai vertino teiginį, jog „*mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad mokytojai priversti išdėstyti labai daug temų, nes to reikalauja bendrosios programos ir išsilavinimo standartai*“ (M=3,3). Aukšto įvertinimo susilaukė ir tokie teiginiai kaip: „*mokinių mokymosi krūviai dideli dėl to, kad labai sunkios egzaminų užduotys*“ (M=3,2), „*mokymosi krūviai priklauso nuo mokinio asmeninių gebėjimų*“ (M=2,9).

Tai rodo, kad, mokinių tėvų vertinimu, alternatyvios krūvių mažinimo priemonės nėra svarbios, kur kas reikšmingiau peržiūrėti bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, lengvinti egzaminų užduotis, atsižvelgti į mokinio gebėjimus.

2.1.44 pav. Alternatyvių krūvio mažinimo priemonių vertinimas (mokinių tėvų nuomonė)

Mažiausiai reikšmingi, tėvų nuomone, yra kitokie ugdymo proceso organizavimo modeliai. Pavyzdžiui, teiginiui „*būtų geriau, jei mokiniai mokytųsi įvairius dalykus savaitėmis pvz., vieną savaitę vien tik matematiką, kitą - vien tik lietuvių, dar kitą - vien tik užsienio kalbas ir t.t.*“ pritarė mažiausiai respondentų (M=1,1).

Kaip ne itin reikšmingus mokinių tėvai traktavo ir tokius teiginius, kaip: „*atskirų dalykų mokymasis savaitėmis žymiai pranašesnis nei dabar, kuomet kiekvieną savaitę reikia mokytis visus*

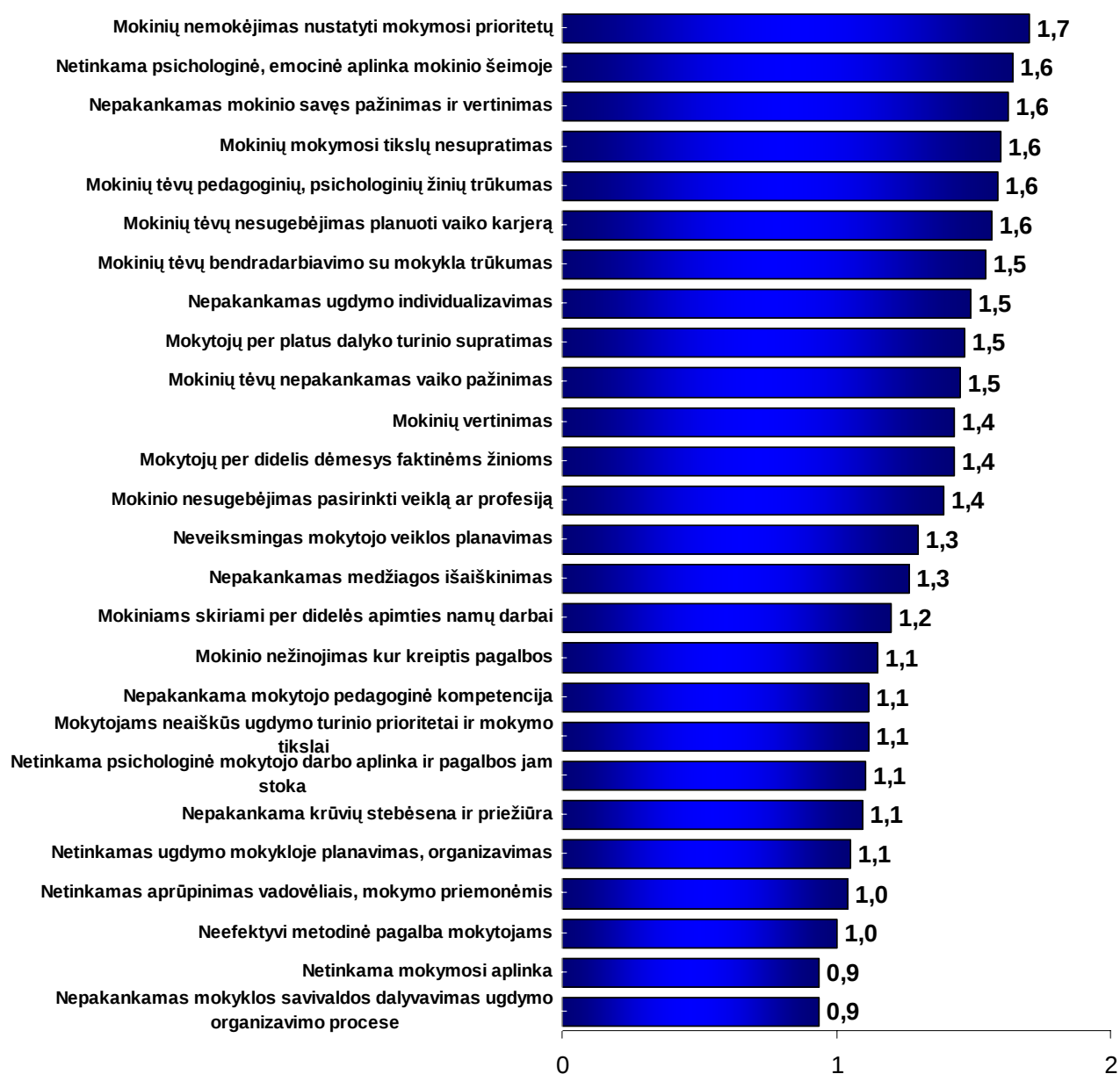
dalykus iš eilės“ (M=1,3), „pageidaučiau, kad mokiniai atskiras mokomųjų dalykų temas mokytųsi tol, kol jas gerai išmoks (net jei tam ir prireikia daugiau laiko ar papildomų pamokų)“ (M=1,3), „Mano dukra/sūnus geba mokytis greičiau nei kiti klasės draugai, ji/jis galėtų dvejų metų kursą išmokti ir baigti per vienerius mokslo metus“ (M=1,4).

Taigi galima teigti, kad mokinių tėvams, kaip ir mokytojams, nėra priimtini kitokie, netradiciniai ugdymo proceso organizavimo modeliai. Mokinių mokymosi krūvių mažinimo problemas jie linkę spręsti tradiciniais būdais, o didžiausią atsakomybę už tai deleguoja mokytojui.

Mokyklų vadovų nuomonė

Paprašyti įvertinti svarbiausias problemas, pasireiškiančias *Jūsų mokykloje* reguliuojant mokinių mokymosi krūvius, mokyklų vadovai labiausiai vieningą nuomonę išreiškė vertindami teiginius „*mokinių nemokėjimas nustatyti mokymosi prioritetų*“ (M=1,7), „*netinkama psichologinė, emocinė aplinka mokinio šeimoje*“ (M=1,6), „*nepakankamas mokinio savęs pažinimas ir vertinimas*“ (M=1,6), „*mokinių mokymosi tikslų nesupratimas*“ (M=1,6), „*mokinių tėvų pedagoginių, psichologinių žinių trūkumas*“ (M=1,6), „*mokinių tėvų nesugebėjimas planuoti vaiko karjerą*“ (M=1,6) (2.1.45 pav.).

Žemiausio pritarimo susilaukė teiginiai „*nepakankamas mokyklos savivaldos dalyvavimas ugdymo organizavimo procese*“ (M=0,9), „*netinkama mokymosi aplinka*“ (M=0,9), „*neefektyvi metodinė pagalba mokytojams*“ (M=1,0), „*netinkamas aprūpinimas vadovėliais, mokymo priemonėmis*“ (M=1,0) (2.1.45 pav.).

2.1.45 pav. Per didelio mokinių mokymosi krūvio priežastys (mokyklų vadovų nuomonė)

Toks vadovų nuomonių pasiskirstymas rodo, kad kaip mokymosi krūvių didėjimo problemas mokyklų vadovai nurodo mokinių nesugebėjimą pasirinkti prioritetus, netinkamą aplinką jų šeimose, nepakankamą savęs, kaip mokinio, pažinimą, mokymosi tikslų nesupratimą, mokinių tėvų neturėjimą tinkamų pedagoginių psichologinių žinių ar jų nesugebėjimą planuoti vaiko karjerą. Taigi galima teigti, kad, vadovų nuomone, didžiausia kaltė dėl didėjančių mokymosi krūvių tenka mokiniui ir jo šeimai. Taip vertindami mokyklų vadovai, matyt, pamiršta savo pagrindinę funkciją – sudaryti galimybes kiekvienam individui įgyti tinkamą ir kokybišką išsilavinimą. Mokinys ir jo tėvai yra tik klientai, o ne problemos, įtakančios rūpesčius mokykloje.

Tuo tarpu kaip nereikšmingas krūvių didėjimo problemas vadovai nurodo aplinką, savivaldą, aprūpinimą mokymosi priemonėmis. Tikėtina, kad aprūpinimas mokymosi priemonėmis neturėtų kelti rūpesčių, tačiau tiek bendra ugdomoji aplinka, tiek savivaldos veikla ne visur yra veiksminga ir visiškai atitinkanti mokyklos ar mokinių poreikius. Akivaizdu, kad mokyklų vadovai ne visiškai adekvačiai vertina susiklosčiusią situaciją ir nėra pasirengę efektyviam sprendimui.

IŠVADOS

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad:

1. Mokyklų praktikoje dažniausiai taikomos mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės yra kontrolinių ir namų darbų derinimas, neskiriami namų darbai savaitgaliui ir atostogoms, mažesni mokytojų reikalavimai, kokybiškesnis darbas pamokoje, tikslesnis informacijos pateikimas, pamokos pradedamos 8 valandą ryto. Mokytojai dar akcentuoja savo kompetencijos svarbą ir gebėjimą tinkamai paaiškinti egzaminų programas. Mokinių tėvai pastebi, kad mokyklose organizuojami posėdžiai, kuriuose svarstoma krūvių mažinimo problema, o mokyklų vadovai, be minėtų priemonių, išskiria ir mokytojų vedamų pamokų kokybę.
2. Siekiant sumažinti mokymosi krūvius, mokyklose taikomos beveik tos pačios krūvių reguliavimo priemonės 5-8-ose ir 9-12-ose klasėse. Išskirtų priemonių įvairovėje pastebimi tik nedideli skirtumai: 5-ose klasėse - adaptacinis laikotarpis, o 9-10-ose ir 11-12-ose – individualios konsultacijos, egzaminų programų reikalavimų aiškinimas.
3. Mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumas visų respondentų grupių nuomone, gali būti vertinamas mokinių mokymosi motyvacijos, kokybiškų žinių, geros mokinių fizinės ir psichologinės savijautos kriterijais.
4. Mokiniai mokyklose taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą iš dalies vertina pozityviai, tačiau labiausiai aktualizuoja pamokos kokybę ir mokytojo darbą.
5. Mokinių tėvai mokyklose taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina pozityviai, nors kaip ir mokiniai, pasigenda didesnės mokytojų bei mokyklų vadovų atsakomybės.
6. Mokytojai mokyklose taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina itin pozityviai, labiausiai ryškindami mokinių mokymosi motyvacijos ir bendrųjų programų, išsilavinimo standartų neapibrėžties problemas. Mokytojų nuomone, priemonių veiksmingumo kriterijai yra mokinių noras mokytis ir išmokti, gera mokinių psichinė ir fizinė sveikata, noras eiti į mokyklą, geri santykiai tarp mokinių ir mokytojų.
7. Mokyklos administracija taikomų mokinių mokymosi krūvių mažinimo priemonių veiksmingumą vertina pozityviai, o priemonių veiksmingumo kriterijus sieja su mokinių noru mokytis, įgyti žinių ir eiti į mokyklą, gera mokinių savijauta, šiltais santykiais tarp

mokinių ir mokytojų, geru išmokimu, geru mokytojų darbo vertinimu ir netgi geru tvarkaraščiu.

8. Dažniausiai mokyklose taikomos ugdymo plane ar Švietimo ir mokslo ministerijos parengtose rekomendacijose pateiktos krūvių reguliavimo priemonės ir tik itin retais atvejais pasirenkamos alternatyvios formos, pavyzdžiui, klasės sąsiuvinis, kuriame mokytojai fiksuoja skirtus namų darbus, konsultacinės pamokos, namų darbų užduočių kiekio reguliavimas, karjeros centrai, konsultaciniai centrai. Veiksmingiausios mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės yra mokytojų bendravimas ir bendradarbiavimas tarpusavyje, mokinio ir jo šeimos pažinimas, kokybiškas mokytojo darbas pamokoje. Mokinių, mokinių tėvų ir mokyklos vadovų nuomone, mokinių mokymosi krūvių priemonių veiksmingumą labiausiai lemia mokytojo kompetencija. Tuo tarpu pačių mokytojų vertinimu, priemonių veiksmingumą labiausiai lemia mokinio poreikiai, gebėjimai, interesai.
9. Visos respondentų grupės nepritaria alternatyvioms ugdymo proceso organizavimo formoms, vieningai per didelius mokymosi krūvius siedami su nekonkrečiais bendrųjų programų, išsilavinimo standartų ir egzaminų programų reikalavimais, mokytojų didaktine kompetencija bei mokinių mokymosi motyvacija.
10. Visų respondentų grupių nuomone, mokinių mokymosi krūvis labiausiai priklauso nuo bendrųjų programų ir išsilavinimo standartų, nuo egzaminų programų apimčių ir jų sudėtingumo. Mokytojai ir mokyklų vadovai akcentuoja ir mokinio asmeninių gebėjimų, jų motyvacijos reikšmingumą, o mokiniai ir jų tėvai – mokytojo darbo kokybę.
11. Mokinių, kaip ir kitų respondentų grupių, mokymosi krūvių vertinimuose nėra itin vieningos nuomonės dėl padidėjusių mokymosi krūvių. Visgi vyraujanti nuomonė – mokymosi krūviai yra per dideli ir būtina juos mažinti, pradedant bendrųjų programų, išsilavinimo standartų ir egzaminų programų korekcijomis.
12. Nė viena respondentų grupė kaip mokinių mokymosi krūvių reguliavimo priemonės neišskyrė vertinimo.

REKOMENDACIJOS

Mokinio ir jo šeimos lygmenyje:

- Įvertinti savo gebėjimus ir poreikius,
- Bendrauti ir bendradarbiauti su mokytojais, mokyklos administracija,
- Planuoti karjerą,
- Stengtis kuo daugiau išmokti pamokoje, nebijoti klausti, aiškintis,
- Reikalauti pagalbos iš įvairių mokykloje dirbančių specialistų,
- Dalyvauti krūvių mažinimo veikloje ir išreikšti savo poziciją.

Mokytojo lygmenyje:

- Kelti kvalifikaciją ir mokytis tikslingesnio veiklos planavimo bei šiuolaikinės didaktikos,
- Geriau pažinti mokinį ir jo šeimą,
- Bendrauti ir bendradarbiauti su mokytojais, mokiniais ir jų tėvais,
- Tikslingai planuoti pamoką,
- Aktyvinti veiklą pamokoje,
- Taikyti aktyvius mokymosi metodus, informacines technologijas,
- Teikti konsultacijas mažiau motyvuotiems mokiniams,
- Parinkti tokias vertinimo formas ir priemones, kurios skatintų mokinį mokytis.

Mokyklos lygmenyje

- Iširti mokinių ir jų tėvų poreikius,
- Analizuoti ir vertinti mokytojo darbą pamokoje,
- Ieškoti naujų veiksmingų ugdymo proceso organizavimo ar krūvių mažinimo priemonių, atliekant jų efektyvumo vertinimą,
- Į krūvių mažinimo veiklą įtraukti visą mokyklos bendruomenę, ypač mokinių tėvus ir psichologą, socialinį pedagogą,
- Užtikrinti kokybiškus tvarkaraščius,
- Aprūpinti šiuolaikinius mokinių poreikius atitinkančiomis mokymo priemonėmis, rūpintis mokyklos ugdomąja aplinka,
- Užtikrinti psichologo, logopedo, socialinio pedagogo kokybišką pagalbos teikimą specialiujų poreikių ir turintiems mažesnę mokymosi motyvaciją mokiniams,
- Sudaryti klasės vadovų metodinį būrelį,

- Bendrauti ir bendradarbiauti su mokinio šeima.

Valstybės lygmenyje

- Koreguoti ugdymo planus,
- Peržiūrėti ir koreguoti bendrąsias programas iš išsilavinimo standartus,
- Koreguoti egzaminų programas, atsisakant didelio kiekio faktinių, reprodukcinių žinių,
- Sudaryti sąlygas mokiniui ir jo šeimai įgyti pedagoginių psichologinių, savęs vertinimo ir karjeros planavimo žinių,
- Atlikti mokymosi priemonių (ypač vadovėlių) kokybės vertinimą,
- Parengti pavyzdinius alternatyvių ugdymo proceso organizavimo modelius ir rekomendacijas, kaip tai taikyti praktikoje,
- Sudaryti sąlygas mokytojams įgyti naujų didaktikos žinių ir praktinės patirties, vedant kokybišką pamoką, siekiant motyvuoti mokinius tikslingai veiklai,
- Rengti mokytojų konsultantus,
- Didinti mokyklos psichologų, socialinių pedagogų etatų skaičių mokyklose.

Literatūros sąrašas

1. 99' UNESCO statistical Yearbook, 1999.
2. Adomaitienė, J., Teresevičienė, M. (2001). Veiklos kompetencijos svarba ir raiška profesiniame rengime. *Pedagogika*, 51, p. 70-80.
3. Aktyvaus mokymosi metodai.- Vilnius: Garnelis. 1998.
4. Barie, J., Pace, R. W. (1997). Competence, Efficiency, and Organizational Learning. *Human Resource Development Quarterly* 8, no. 4, pp. 335-342.
5. Bitinas, B. (1996). Apie edukologijos mokslo objektą. Socialiniai mokslai. Edukologija. Nr.1(5), Kaunas, Technologija.
6. Bowden, J. and Marton, F. (1998) *The university of learning: Beyond quality and competence* London: Kogan Page.
7. Fullan, M. (1999), Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. Vilnius: Tyto alba.
8. Harris, R. Guthrie, H., Hobart, B., Lundberg, D. (1995). Competency-Based Education and Training: Between a Rock and a Whirlpool. South Melbourne: Macmillan Education Australia. individual differences, and instruction. *Advances in Developmental Psychology*, 3, 143.
9. Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadzė V. Mokyklos nelankymo priežastys; monografija. Vilnius, 2000–231 p.
10. Eisemon T. O. Reducing Repetition: Issues and Strategies. – Paris, UNESCO: IIEP, 1997.
11. Europos Sąjungos valstybėse taikomos priemonės padėti jauniems žmonėms, kurie nutraukė mokymąsi ir neturi tinkamo išsilavinimo. Eurydice , 1997.
12. Jensen E. (1999). *Tobulas mokymas*. Vilnius: AB OVO.
13. Key Data on Education in Europe/European Commission. – Luxembourg, 2003.
14. Lietuvos „švietimo visiems“ veiksmų planas http://www.uneco.lt/dakaro_planas.htm
15. Lietuvos socialinė raida/Statistikos Departamentas, 2005.
16. Marton, F. & Saljo, R. (1997). Approaches to learning. In: *The Experience of Learning: Implications for teaching and studying in higher education*. Edinburgh, 39-58. ISBN 0-7073-0749-X.
17. Marton, F., Hounsell D. & Entwistle N. (1997). The Experience of Learning: Implications for teaching and studying in higher education. Edinburgh. ISBN 0-7073-0749-X.
18. Marzano R. J. (2005). *Naujoji ugdymo tikslų taksonomija*. Vilnius: Žara.

19. Novak, J. D. (1998). Learning, creating, and using knowledge: concepts maps as facilitative tools in schools and corporations. ISBN 0-8058-2626-2. *Psychology*, 13, 276-295.
20. Petty, G. (2006). Šiuolaikinis mokymas. – Vilnius: Tyto alba.
21. Ramsden, P. (1997). The context of learning in academic departments. In: *The experience of learning: Implications for teaching and studying in higher education*, Edinburg, 198-216. ISBN 0-7073-0749-X.
22. Ramsden, P. (1998). Learning to teach in higher education. London, New York, ISBN 0-415-06415-5.
23. Shuell T.J. (1988). The role of student in learning from instruction. *Contemporary Educational*
24. Shuell T.J. (2001). Learning theories and educational paradigms. In: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Retrieved 17 January, 2002 from ScienceDirect.
25. Šiaučiukėnienė L., Visockienė O., Talijūnienė P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
26. Šmitienė, G., Braslauskienė, R. (2004). Pradinių klasių mokytojų socialinės kompetencijos raida. Tiltai. Priedas 22.
27. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (1999). Mokymasis bendradarbiaujant. – Vilnius: Garnelis.
28. Tumėnienė, V., Janiūnaitė, B. (2002). Pedagogo inovacinės veiklos sampratos erdvė ir struktūra: teoriniai aspektai // Socialiniai mokslai, 1 (33).
29. Tumėnienė, V., Janiūnaitė, B. (2004). Pedagogo veiklos pokyčiai pasaulio ir Europos švietimo kontekste // Pedagogų rengimas Lietuvoje. – Sudarytojai: R. Totoraitis, M. Briedis, D. Gudaitytė. Vilnius: Danieliaus leidykla.
30. Tumėnienė, V. (2002). Pedagogo novacinės veiklos ypatumai Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, edukologija. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
31. Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
32. Wenger, E.C. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning and Identity*, Cambridge University Press, Cambridge.

Priedai